KENNISCENTRUM
SOCIALE INNOVATIE
HOGESCHOOL
UTRECHT

SAVE in woord en daad

Samen werken aan veiligheid, eigen kracht en regie in de (preventieve) jeugdbescherming en jeugdreclassering in Midden-Nederland

Auteurs
Jacqueline Bosker
Katinka Lünnemann
Jantine Hemrica
Wilma Smeenk
Lisette Bitter

Met medewerking van:
Mirjam Gademan
Hanske Douwenga
Renée van der Linde
Inge Toebosch
Marlous de Vos

Datum 9 oktober 2018

© Hogeschool Utrecht, 2018
Dit onderzoek is mede mogelijk gemaakt door een RAAK-Publiek subsidie van SIA (kenmerk 2016-08/ RAAK Publiek 2015-02-13P).

COLOFON

Het Kenniscentrum Sociale Innovatie (KSI) van Hogeschool Utrecht is een bundeling van een aantal lectoraten op het gebied van zorg en welzijn, sociaal beleid, maatschappelijke participatie, ondersteuning en dienstverlening, arbeid, recht en veiligheid. Het KSI heeft zich als doel gesteld een bijdrage te leveren aan een inclusieve, rechtvaardige en veilige samenleving waarbij de waarden van de democratische rechtsstaat centraal staan. Dit doen wij door praktijkgericht onderzoek, ontwikkeling en agendering van actuele maatschappelijke en sociale vraagstukken, vanuit verschillende perspectieven en disciplines. We werken hierbij samen met onderwijs, werkveld en kennisinstituten.

Jaar van uitgave: 2018

Publieksversie

Van dit rapport is ook een publieksversie verschenen waarin de bevindingen en aanbevelingen staan samengevat. Deze publieksversie kan men vinden op www.saveinwoordendaad.hu.nl

Contact en adres

Kenniscentrum Sociale Innovatie, Hogeschool Utrecht
Padualaan 101 – 3584 CS Utrecht
Telefoon secretariaat: 088-4819222
ksi@hu.nl
www.socialeinnovatie.hu.nl /www.hu.nl

Inhoudsopgave

1. Een nieuwe werkwijze voor jeugdbescherming en jeugdreclassering in Midden-Nederland 4

1.1 INLEIDING 4
1.2 TRANSITIE EN TRANSFORMATIE IN HET JEUGDDOMEIN 5
1.3 SAVE: SAMENWERKEN AAN VEILIGHEID 6
1.3.1 SAVE-partners 6
1.3.2 SAVE-werkwijze 7
1.3.3 Doelgroep van SAVE 10
1.3.4 SAVE-werkwijze: preventief en in gedwongen kader 10
1.3.5 Implementatie SAVE-werkwijze 12
1.4 LEESWIJZER 14

2. Vraagstelling en onderzoeksmethode 15

2.1 INLEIDING 15
2.2 DOELSTELLING SAVE-ONDERZOEK (PRAKTISCHE EN THEORETISCHE RELEVANTIE) 16
2.3 VRAAGSTELLING 16
2.4 ONDERZOEKSMETHODEN 17
2.5 KANTTEKENINGEN BIJ HET ONDERZOEK 20

3. Veiligheid 22

3.1 BETEKENIS VAN EN INGRIJPEN OP VEILIGHEID EN BEDREIGDE ONTWIKKELING IN SAVE-WERKWIJZE EN LITERATUUR 22
3.2 VEILIGHEID EN BEDREIGDE ONTWIKKELING IN DE PRAKTIJK 24
3.2.1 Inschatten veiligheid en bedreiging ontwikkeling 24
3.2.2 Herstellen van de veiligheid 34
3.3 SAMENVATTING EN REFLECTIE 37

4. Eigen kracht en regie 47

4.1 EIGEN KRACHT EN REGIE ALS UITGANGSPUNT IN DE SAVE-WERKWIJZE 47
4.2 EIGEN KRACHT EN REGIE IN DE PRAKTIJK 50
4.2.1 Opvattingen over regie 50
4.2.2 Anticiperen op en versterken van eigen kracht 52
4.2.3 Positioneren en engageren 55
4.2.4 Transparante communicatie bevordert ervaren regie 57
4.2.5 Spanning tussen eigen kracht en regie en veiligheid 58
4.3 CONCLUSIE EN REFLECTIE 59

5. Samenwerking rond een cliënt(systeem) 67

5.1 BETERE SAMENWERKING TUSSEN PROFESSIONALS VOOR EFFECTIEVERE ZORG 67
5.2 SAMENWERKING TUSSEN PROFESSIONALS IN DE PRAKTIJK 69
5.2.1 Gebiedsgericht samenwerken 70
5.2.2 Variatie in werkwijze en expertise lokale teams 71

5.2.3 Tijdig inschakelen jeugdbescherming 73
5.2.4 Samenwerking Raad voor de Kinderbescherming en overige professionals 75
5.2.5 Eén gezin – één plan 76
5.3 SAMENVATTING EN REFLECTIE 79

6. Conclusie en aanbevelingen 88

6.1 INLEIDING 88
6.2 IMPLEMENTEREN VAN EEN NIEUWE WERKWIJZE 88
6.3 OORDELEN OVER VEILIGHEID 89
6.3.1 Bevindingen 89
6.3.2 Reflectie op grond van literatuur 91
6.3.3 Aanbevelingen over inschatten van veiligheid 94
6.4 EIGEN KRACHT EN REGIE 100
6.4.1 Bevindingen 100
6.4.2 Reflectie op grond van literatuur 101
6.4.3 Aanbevelingen 103
6.5 SAMENWERKEN IN EEN LERENDE PRAKTIJK 104
6.5.1 Bevindingen 104
6.5.2 Aanbevelingen 106
6.6 EEN LERENDE PRAKTIJK 108

7. Literatuur 109

8. Bijlagen 114

1. Een nieuwe werkwijze voor jeugdbescherming en jeugdreclassering in Midden-Nederland

1.1 Inleiding

Professionals in de jeugdbescherming en jeugdreclassering werken met 'het kind in gevaar en het gevaarlijke kind'. Hun expertise betreft de zorg voor veilig opgroeien van kinderen en jeugdigen in geval van kindermishandeling en bedreigde ontwikkeling, en in geval van delinquentie en ernstige schooluitval. Sinds 2015 wordt door de jeugdbescherming en jeugdreclassering in regio Utrecht en Flevoland de SAVE-werkwijze gebruikt. Deze krachtgerichte methode sluit aan bij de inhoudelijke veranderdoelstellingen die zijn vastgelegd in de Jeugdwet die begin 2015 in werking is getreden. De nieuwe werkwijze bracht een groot aantal veranderingen met zich mee, zowel inhoudelijk als organisatorisch. In dit onderzoek hebben we bekeken hoe professionals in de praktijk vormgeven aan deze veranderingen.

Het onderzoek SAVE in woord en daad is medio 2016 van start gegaan met behulp van subsidie van SIA[1]. Gedurende twee jaar hebben we gesproken met een groot aantal SAVE-professionals van Samen Veilig Midden-Nederland, William Schrikker Stichting Jeugdbescherming en Jeugdreclassering en Leger des Heils Jeugdbescherming & Reclassering, en enkele cliënten. Tevens zijn enkele medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming en van lokale teams waarmee de SAVE-partners samenwerken betrokken geweest. Daarnaast hebben we dossiers bekeken en bevindingen getoetst aan relevante literatuur.

Het onderzoek vond plaats in een periode waarin de praktijk nog volop in beweging was. Veranderingen ten gevolge van het inwerking treden van de Jeugdwet in de organisatie en inhoud van het werk in het domein van de jeugdzorg waren nog in volle gang (Friele et al., 2018). Dit rapport laat zien hoe de SAVE-werkwijze in de praktijk vorm krijgt. In een periode waarin deze praktijk mede beïnvloed werd door de veranderingen in het bredere werkveld. Dit rapport beschrijft de mooie ontwikkelingen en werkwijzen die er al zijn. Maar ook van de vragen en knelpunten die men ervaart, of werkwijzen die men nog onvoldoende onder de knie heeft. Deze afsluitende onderzoeksrapportage laat dit zien. We waarderen de openheid van de betrokken organisaties, professionals en cliënten die door hun ervaringen te delen zichzelf en anderen de mogelijkheid geven om te leren van ervaringen.

In dit inleidende hoofdstuk schetsen we de context waarin de introductie van de SAVE-werkwijze plaatsvond, namelijk de transitie en transformatie in het jeugddomein. Vervolgens beschrijven we de partners die de SAVE-werkwijze uitvoeren, de kernelementen van de werkwijze en de

[1] SIA is het Nationaal Regieorgaan voor praktijkgericht onderzoek waarin hogescholen en de praktijk nauw samenwerken met als doel het verbeteren van de beroepspraktijk en het hoger beroeps-onderwijs.

doelgroep waarmee SAVE-professionals werken. De SAVE-werkwijze wordt zowel preventief als in een gedwongen kader ingezet. De verschillende kaders waarin SAVE-professionals werken worden kort toegelicht. We sluiten dit inleidende hoofdstuk af met een toelichting op de implementatie van de SAVE-werkwijze.

1.2 Transitie en transformatie in het jeugddomein

De SAVE-werkwijze is geïmplementeerd in de periode waarin ook de nieuwe Jeugdwet van kracht werd. Deze Jeugdwet trad per januari 2015 in werking, en verving de 'Wet op de Jeugdzorg' en andere onderdelen van de jeugdzorg die eerder vielen onder de zorgverzekeringswet (geestelijke gezondheidszorg voor jongeren) en de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (zorg voor licht verstandelijk beperkte jongeren). De jeugdbescherming en jeugdreclassering maken ook onderdeel uit van de Jeugdwet.

In de memorie van toelichting bij de Jeugdwet staat als doel beschreven: "…. het jeugdstelsel te vereenvoudigen en het efficiënter en effectiever te maken, met het uiteindelijke doel het versterken van de eigen kracht van de jongere en van het zorgend en probleemoplossend vermogen van diens gezin en sociale omgeving".[2] Onderliggend aan de Jeugdwet is de overheveling van de jeugdzorg van de centrale overheid c.q. provincie naar de gemeenten (de transitie). Gemeenten werden verantwoordelijk voor de organisatie en inkoop van jeugdzorg, waaronder de jeugdbescherming en jeugdreclassering. Een van de beoogde veranderingen was een grotere nadruk op preventieve en lichte ondersteuning, waarmee het beroep op gespecialiseerde zorg verminderd zou kunnen worden. Vooruitlopend daarop ging de transitie gepaard met een bezuiniging op het beschikbare budget voor jeugdzorg (Friele et al., 2018).

De regering beoogde met de nieuwe Jeugdwet een omslag in de ondersteuning, hulp en zorg aan jeugdigen en gezinnen te realiseren op vijf gebieden (de transformatie):

1) Preventie en uitgaan van eigen verantwoordelijkheid en eigen mogelijkheden (eigen kracht) van jeugdigen en hun ouders, met inzet van hun sociale netwerk;
2) Demedicaliseren, ontzorgen en normaliseren door onder meer het opvoedkundig klimaat te versterken in gezinnen, wijken, scholen en in voorzieningen als kinderopvang en peuterspeelzalen:
3) Eerder de juiste hulp op maat te bieden om het beroep op dure gespecialiseerde hulp te verminderen;
4) Integrale hulp aan gezinnen volgens het uitgangspunt 'één gezin, één plan, één regisseur'; door ontschotting van budgetten ontstaan meer mogelijkheden voor betere samenwerking en innovaties in ondersteuning, hulp en zorg aan jeugdigen en gezinnen;

[2] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2013/07/01/memorie-van-toelichting-bij-de-jeugdwet

5) Meer ruimte voor professionals om de juiste hulp te bieden door vermindering van regeldruk; betrokken professionals die sociale netwerken in de omgeving van het gezin weten in te schakelen en die kunnen samenwerken met vrijwilligers en familieleden en hun kracht weten te benutten.[3]

In de uitvoering van het jeugdbeleid op lokaal niveau spelen lokale teams[4] een centrale rol. Deze teams leveren de eerste zorg zo snel mogelijk, zo licht mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis. Elke gemeente heeft deze lokale zorg op zijn eigen manier georganiseerd, bijvoorbeeld in de vorm van een Sociaal Wijkteam, Buurtteam Jeugd en Gezin of als Centrum voor Jeugd en Gezin. Deze lokale teams vormen het nieuwe kanaal voor doorverwijzingen naar professionals die verantwoordelijk zijn voor de zwaardere zorg in de vorm van gespecialiseerde jeugdhulp of jeugdbescherming.

1.3 SAVE: SAmenwerken aan VEiligheid

De rol van professionals in de jeugdbescherming is door de transitie en transformatie van de jeugdzorg sterk in beweging. Sinds 2015 werkt men in de provincies Utrecht en Flevoland volgens de SAVE-werkwijze (SAmenwerken aan VEiligheid).

1.3.1 SAVE-partners

De SAVE-werkwijze is ontwikkeld door het toenmalige Bureau Jeugdzorg Utrecht (inmiddels Samen Veilig Midden-Nederland, SVMN), William Schrikker Stichting Jeugdbescherming en Jeugdreclassering (WSS JB&JR) en Raad voor de Kinderbescherming (RvdK) in de regio Midden-Nederland, met een aantal gemeenten van de provincie Utrecht en ondersteund door de Eigen Kracht Centrale en Adviesbureau Van Montfoort. Deze ontwikkeling is nadrukkelijk ingezet al voor de invoering van de nieuwe Jeugdwet en sloot aan op een ontwikkeling van de gemeenten om lokale hulp in te richten passend bij de transitie. Op die manier kon de ontwikkelde SAVE-werkwijze een leidraad zijn voor de herinrichting van de betrokken organisaties. Een herinrichting die bovendien afgestemd was op de overheveling van gelden voor jeugdzorg, jeugdbescherming en jeugdreclassering naar gemeenten, zoals die volgde op de invoering van de nieuwe Jeugdwet.

De voormalige Bureaus Jeugdzorg Utrecht en Flevoland zijn in 2015 gefuseerd en vormen de nieuwe organisatie Samen Veilig Midden-Nederland (SVMN). In de provincie Utrecht maakt Veilig Thuis onderdeel uit van de organisatie SVMN, in Flevoland is Veilig Thuis een zelfstandige organisatie, vallend onder de GGD. Alle organisaties die in Utrecht en Flevoland jeugdbescherming uitvoeren gebruiken de SAVE-werkwijze, dus ook de landelijk werkende gecertificeerde

[3] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2013/07/01/memorie-van-toelichting-bij-de-jeugdwet

[4] In dit rapport spreken we over lokale teams. In de praktijk worden verschillende benamingen gehanteerd zoals buurtteams, sociale teams en wijkteams.

instellingen William Schrikker Stichting Jeugdbescherming en Jeugdreclassering (WSS JB&JR) en Leger des Heils Jeugdbescherming & Reclassering (LdH J&R). Daarmee ontstond één gedeelde visie op het methodisch handelen in de brede jeugdbescherming met als doel om de samenhang in de hulp voor cliënten te bevorderen.

SAVE-partners in Utrecht en Flevoland zijn: SVMN, WSS JB&JR, LdH J&R en RvdK. Van deze organisaties onderschrijft de Raad voor de Kinderbescherming de uitgangspunten van de werkwijze, maar werkt er zelf niet mee. Als in dit rapport wordt gesproken over SAVE-professionals dan worden daarmee de professionals van SVMN, WSS JB&JR en LdH J&R bedoeld die de SAVE-werkwijze uitvoeren.

1.3.2 SAVE-werkwijze

De SAVE-werkwijze is een doorontwikkeling van de werkwijze Verve (Veiligheid En Regie Voor Elk) van de jeugdbescherming in Overijssel waarin ook het versterken van de eigen kracht en een focus op de veiligheid van het kind centraal staan (Van Montfoort & Slot, 2013). Tevens bouwt de werkwijze voort op een aantal actuele methoden in de jeugdbescherming in brede zin: de Deltamethode gezinsvoogdij, Signs of Safety, de visie en werkwijze van de Eigen Kracht Centrale en Oplossingsgericht werken.
De Deltamethode is vanaf 2002 ontwikkeld en vormde sinds 2007 in Nederland de verplichte werkwijze van gezinsvoogdij bij de uitvoering van een ondertoezichtstelling. Het bestaat uit vier stappen en benadrukt het belang van de communicatie tussen gezinsvoogd en gezin (PI Research & Van Montfoort, 2009). Signs of Safety is een van oorsprong Australische benadering gericht op het creëren van veiligheid voor kinderen in risicogezinnen door het focussen op positieve krachten in het gezin (Turnell & Edwards, 2009). Risico- en veiligheidsinschattingen binnen 'Signs of Safety' komen tot stand binnen de context van de situatie. Dit betekent dat niet alleen de objectieve feiten, maar ook interpretatieve processen een rol spelen (Keddell, 2014). De Eigen Kracht Centrale is geïnspireerd door het herstelgericht werken en door de in de jaren tachtig in Nieuw-Zeeland ontwikkelde "Family Group Conference". De Eigen Kracht Centrale streeft ernaar dat burgers zoveel mogelijk regie hebben over hun eigen situatie en samen met mensen uit hun eigen netwerk een plan met oplossingen maken (Van Lieshout & Van Pagée, 2005). Oplossingsgericht werken is in de jaren tachtig ontstaan als een vorm van kortdurende therapie waarbij de aandacht niet wordt gericht op de problemen maar op oplossingen (De Shazer & Dolan, 2009). Het bestaat uit een verkenning van de gewenste situatie, analyse van wat goed gaat en het zetten van kleine concrete stappen in de goede richting.

In de SAVE-werkwijze staan vijf uitgangspunten centraal (Van Montfoort/Samen Veilig Midden-Nederland, 2015a):

1. Veiligheid en ontwikkeling als primaire doelen. SAVE geeft invulling aan de publieke verantwoordelijkheid voor veiligheid (en vervolgens ook de ontwikkeling) van jeugdigen en het terugdringen van jeugdcriminaliteit.
2. Eigen kracht & regie. Eigen kracht van jeugdige, gezin en netwerk staat voorop. De regie over het oplossen van problemen wordt zo veel mogelijk belegd bij de jeugdige en/of het gezin, in samenwerking met het eigen netwerk.

3. Eén melding volstaat. Als een melding wordt gedaan zorgen de SAVE-partners ervoor dat deze op de juiste plaats terecht komt (een SAVE-team van SVMN, WSS JB&JR, LdH J&R of Veilig Thuis). Daarnaast wordt gewerkt met allround professionals: professionals die zowel vanuit preventieve jeugdbescherming als in het gedwongen kader kunnen werken en daarbinnen alle werksoorten kunnen uitvoeren zodat zoveel mogelijk continuïteit in de aanpak richting gezinnen gerealiseerd kan worden.
4. Gebiedsgericht. SAVE heeft vaste teams die zich richten op bepaalde wijken of dorpen/gemeenten en daar samenwerken met de lokale teams. Door de zorg lokaal te organiseren wordt aangesloten bij de eigen leefomgeving van de jeugdige en het gezin en wordt samenwerking met lokale teams gefaciliteerd.
5. Lerende praktijk. In SAVE wordt gestructureerd gewerkt op basis van een beschreven werkwijze. Er wordt al dan niet met de samenwerkingspartners in Methodische Leerbijeenkomsten (MLB) systematisch geleerd van de praktijkervaringen. Ook vinden regelmatig procesevaluaties plaats op de samenwerking.

In de SAVE-werkwijze wordt gewerkt met het vier-venster model. Samen met het gezin wordt een analyse gemaakt van de opvoedsituatie aan de hand van vier vragen (Van Montfoort/Samen Veilig Midden-Nederland, 2015a):

1. Wie zijn de betrokken mensen?
   De centrale vraag in deze stap is: Welke mensen vinden het belangrijk dat het goed gaat met deze jeugdige? Het doel daarvan is om mensen uit de eigen omgeving van het gezin te betrekken om hun visie over de opgroei- en opvoedsituatie van de jeugdige te horen, en om

mee te denken over wat er nodig is om de veiligheid of ontwikkeling van de jeugdigen in het gezin te verbeteren. Mogelijk kunnen zij daar vervolgens ook een actieve rol in hebben, maar dat hoeft niet. Betrekken van het eigen netwerk wordt zo veel mogelijk belegd bij het gezin. Via deze stap wordt actief een beroep gedaan op de eigen kracht en regie van het gezin.

2. Wat zijn de feiten?
   Aan de hand van een tijdlijn wordt in kaart gebracht welke hulp en juridische interventies in het verleden al zijn ingezet. Tevens worden de zorgen en krachten ten aanzien van de opvoedsituatie van de jeugdige in kaart gebracht. Daarbij worden de perspectieven van alle betrokkenen meegenomen: SAVE-professionals en andere betrokken professionals, de ouders, de jeugdige, de melder(s) en eventuele informanten. Er worden zo veel mogelijk feiten en omstandigheden in kaart gebracht die samenhangen met veiligheid, waarbij het zowel om zorgen en krachten gaat in het nu, als belemmerende en helpende omstandigheden in de toekomst. Als hulpmiddelen worden in deze stap instrumenten voor veiligheids- en risicotaxatie ingezet, waarbij een inschatting gemaakt wordt van de veiligheid op dit moment en risico's op onveiligheid of herhaald delinquent gedrag in de toekomst.

3. Hoe wegen we de situatie?
   Alle informatie die is verzameld in stap 2 wordt gewogen waarna wordt besloten of het veilig genoeg is, of een eventueel bestaande maatregel nog voort moet duren, en of een zogenaamde kernbeslissing[5] genomen moet worden. Kernbeslissingen worden nooit alleen genomen maar altijd in overleg met een gedragswetenschapper en eventueel collega's of andere deskundigen. Indien de situatie als niet goed genoeg wordt beoordeeld, worden voorwaarden gesteld. "De voorwaarden gaan over wat ouders doen of laten ten gunste van de opgroei- en opvoedsituatie van de jeugdige." (Van Montfoort/Samen Veilig Midden-Nederland, 2015a, p. 77). Tevens wordt aan alle gezinsleden gevraagd wat hun doelen zijn.

[5] Kernbeslissingen zijn: melding, onderzoek, professionele zorg, maatregel, uithuisplaatsing, terugkeer naar huis, afsluiten maatregel, afsluiten bemoeienis.

4. Wat zijn de volgende stappen?
   Op grond van de kernbeslissingen, de gestelde voorwaarden en de doelen van het gezin wordt een plan gemaakt waarin staat beschreven hoe het gezin aan de gestelde voorwaarden gaat voldoen, en welke activiteiten worden ondernomen om de gestelde doelen te realiseren. Conform de Jeugdwet wordt het gezin uitgenodigd om zelf een plan te maken. Daarvoor kan een Eigen Kracht Conferentie ingezet worden. Het is ook mogelijk dat de SAVE-professional of een professional van een lokaal team het gezin hierbij ondersteunt. De SAVE-professional keurt vervolgens het plan goed, waarna men ermee aan de slag gaat. Na een afgesproken periode wordt het plan geëvalueerd en zo nodig bijgesteld.
   Als er onvoldoende informatie is, kan ook verder onderzoek de vervolgstap zijn.

1.3.3 Doelgroep van SAVE

SAVE-professionals en Raadsmedewerkers werken met gezinnen waarin sprake is van onveiligheid van kinderen/jeugdigen. Feitelijk zijn de cliënten de kinderen en jeugdigen bij wie bemoeienis nodig is in verband met de ernstig bedreigende opgroei- en opvoedsituatie, en jeugdigen die zijn veroordeeld tot een jeugdreclasseringsmaatregel. Er wordt altijd samengewerkt met de ouders/verzorgers van de kinderen/jeugdigen. De problematiek die speelt in de gezinnen waarmee SAVE-professionals en Raadsmedewerkers te maken hebben is divers. Het gaat onder andere om kindermishandeling en verwaarlozing, complexe scheidingen waardoor kinderen het gevaar lopen ernstig in hun ontwikkeling te worden bedreigd, ernstige gedragsproblematiek van jeugdigen waaronder veelvuldig schoolverzuim en jeugddelinquentie.

Om een beeld te geven over het aantal jeugdbeschermings- en jeugdreclasseringszaken in de provincies Utrecht en Flevoland geven we hier enkele kengetallen van de SAVE-partners uit het jaar 2017. In dit jaar zijn er door SVMN, LdH J&R en WSS JB&JR 3.591 justitiemaatregelen en 6.809 preventieve justitiële trajecten uitgevoerd (Samen Veilig Midden-Nederland, 2018, p. 15). De Raad voor de Kinderbescherming in Flevoland en Utrecht voerde in 2017 1.703 beschermings-onderzoeken uit, 1.561 strafonderzoeken en onderzoeken schoolverzuim, 856 coördinatie taakstraffen en 463 gezags- en omgangsonderzoeken (www.cijfersrvdk.nl).

1.3.4 SAVE-werkwijze: preventief en in gedwongen kader

SAVE-professionals en Raadsmedewerkers werken zowel op vrijwillige basis als in een gedwongen kader. Zij zijn er in eerste instantie op gericht om zo veel mogelijk vanuit een vrijwillige samenwerking met het gezin (preventief) de veiligheid in de opgroei- en opvoedsituatie van kinderen te herstellen, en als er een maatregel nodig is die zo kort mogelijk te laten duren. Er zijn verschillende vormen van vrijwillige bemoeienis. Lokale teams kunnen ondersteuning van SAVE-professionals vragen in de vorm van een consult. Als de problematiek in een casus complex is of

als het lokale team de benodigde expertise mist, dan kunnen SAVE-professionals advies geven (consult) of eventueel een of twee keer mee gaan naar een gezin (participerend consult). Tevens kan het SAVE-team nader onderzoek doen naar de veiligheid in het gezin (Van Montfoort/Samen Veilig Midden-Nederland, 2015c). Als consult niet voldoende is en intensievere betrokkenheid nodig is dan kan een SAVE-professional in de vorm van SAVE-begeleiding maximaal zeven maanden betrokken zijn (in eerste instantie maximaal vier maanden met een mogelijkheid tot verlenging van maximaal drie maanden). In die periode zou ook het lokale team bij het gezin betrokken moeten blijven om zelf begeleiding te blijven bieden en een doorgaande lijn in de begeleiding te houden (Van Montfoort/Regiecentrum Bescherming en Veiligheid Friesland/Samen Veilig Midden-Nederland, 2017).

Blijkt de situatie tijdens of na SAVE-begeleiding nog niet veilig genoeg, of blijkt direct na de melding al dat mogelijk steviger ingegrepen moet worden, dan schakelen SAVE-professionals de Raad voor de Kinderbescherming in. Daarbij wordt in Flevoland en Utrecht eerst een zogenaamde Jeugdbeschermingstafel georganiseerd: een gezamenlijk overleg met het gezin, betrokken professionals van het lokale team, SAVE-team, RvdK en eventuele jeugdhulp. In gezamenlijkheid wordt dan besproken of onderzoek naar de noodzaak van een maatregel door de RvdK nodig is.

Als vrijwillige begeleiding niet verantwoord wordt geacht, of na enige tijd niet voldoende verandering bewerkstelligt, kan de RvdK op grond van dat onderzoek de rechter verzoeken een maatregel ondertoezichtstelling of gezagsbeëindiging op te leggen en beslissen over uithuisplaatsing van de kinderen. Ook in het geval er sprake is van delinquent gedrag of ernstig schoolverzuim adviseert de RvdK de rechter die vervolgens een besluit neemt over een op te leggen maatregel. De RvdK werkt met een eigen onderzoeksmethode passend bij hun specifieke opdracht, waarin methodische uitgangspunten worden gehanteerd die aansluiten bij die van de SAVE-werkwijze, zoals: alert zijn op ondergrenzen van veiligheid voor kinderen; oplossingsgericht werken; samenwerken met gezin, netwerk en professionals rond het gezin; analysevragen die aansluiten bij de vragen in het vier-venster model (Raad voor de Kinderbescherming, 2015).

Veilig Thuis (VT) kan betrokken worden bij een vermoeden van kindermishandeling of huiselijk geweld. Veilig Thuis kan crisisinterventie doen en vervolgens de zaak overdragen naar het lokale team, het SAVE-team of de RvdK. Maar VT kan ook eerst zelf nader onderzoek doen, en vervolgens beslissen of en zo ja, welke vervolgstappen nodig zijn. Is wel bemoeienis nodig dan kan Veilig Thuis de zaak overdragen naar het lokale team of SAVE-team, of een melding doen bij de RvdK (Van Montfoort/Samen Veilig Midden-Nederland, 2015a).

Jeugdreclasseringstaken maken integraal onderdeel uit van de SAVE-werkwijze. Voorheen werden jeugdreclasseringstaken uitgevoerd door gespecialiseerde werkers die daarbij een eigen methodiek hanteerden. Sinds de implementatie van de SAVE-werkwijze zijn SAVE-professionals generieke professionals die alle jeugdbeschermings- en jeugdreclasseringstaken moeten kunnen uitvoeren. Omdat het aantal jeugdreclasseringsmaatregelen veel kleiner is dan het aantal

jeugdbeschermingsopdrachten, worden in de praktijk de reclasseringstaken in veel SAVE-teams belegd bij een aantal medewerkers die zorgen dat zij hun expertise op dat vlak actueel houden. Hoewel het de bedoeling is dat deze medewerkers daarnaast ook beschermingstaken uitvoeren, zijn er ook professionals die grotendeels (of alleen) reclasseringstaken uitvoeren. Bij de uitvoering van jeugdreclasseringstaken wordt de SAVE-werkwijze gebruikt[6]. Waar nodig worden aanvullend specifieke werkwijzen of methoden gehanteerd zoals gebruik van het Landelijk Instrumentarium Jeugdstrafrechtketen (LIJ), een risicotaxatie-instrument voor jeugdige delinquenten (Van Montfoort/ Samen Veilig Midden-Nederland, 2015b).

Voor het toepassen van de SAVE-werkwijze in de verschillende diensten zijn in aanvulling op de basishandleiding specifieke handleidingen ontwikkeld voor:

- Consult, aannemen melding, triage en onderzoek (de taken van Veilig Thuis)
- Ondertoezichtstelling
- Voogdij
- Jeugdreclassering
- Crisisinterventie
- Begeleiding

1.3.5 Implementatie SAVE-werkwijze

Medewerkers van de SAVE-partners zijn op verschillende manieren ondersteund bij het zich eigen maken van de SAVE-werkwijze. Vanaf 2014 volgden medewerkers van SVMN en Bureau Jeugdzorg Flevoland een vijfdaagse training. Tien medewerkers van RvdK sloten (1 dag) bij deze trainingen aan, waarna zij zorgden voor de verdere kennisdeling binnen de eigen organisatie. Voor de implementatie bij WSS JB&JR is gekozen voor een ‘train de trainer’ traject. Na een training bij SVMN hebben vanaf 2015 drie WSS JB&JR-trainers de WSS JB&JR-medewerkers in de SAVE-methodiek getraind. In de loop van 2016 zijn ook de professionals van LdH J&R door het Expertisecentrum van SVMN getraind. De lokale teams van zes gemeenten zijn vanaf de start betrokken geweest bij de ontwikkeling van de SAVE-werkwijze. Tevens hebben regionale gebiedsteams bij SVMN, als onderdeel van het implementatieproces bij SVMN, aandacht besteed aan kennismaking en het bespreken van de werkwijze met de lokale teams. Een aantal lokale teams heeft tevens nog scholing ingekocht bij het Expertisecentrum van SVMN.

Conform de uitgangspunten SAVE worden er periodiek Methodische Leerbijeenkomsten (MLB) georganiseerd, waarin systematisch wordt gereflecteerd op het handelen van professionals in relatie tot de SAVE-werkwijze. Bij SVMN zouden teams dit elke twee à drie weken doen, bij WSS JB&JR is de afgesproken frequentie lager, minimaal zes keer per jaar. Medewerkers van RvdK sluiten aan als een zaak die besproken wordt daarom vraagt. Daarnaast vinden in verschillende

[6] In aanvulling op de basishandleiding SAVE is een specifieke handleiding Jeugdreclassering binnen de SAVE-werkwijze ontwikkeld.

locaties gezamenlijke bijeenkomsten van SAVE-teams met lokale teams plaats voor deskundigheidsbevordering, en om een gedeelde visie en werkwijze te bevorderen. Ten slotte geven de SAVE-partners aan actief te volgen hoe de implementatie en de uitvoering in de praktijk verlopen, en worden waar nodig activiteiten georganiseerd om bij te sturen en te verbeteren.

Om de organisatie van het werk zo goed mogelijk af te stemmen op de SAVE-werkwijze zijn bij SVMN verschillende veranderingen in de organisatie doorgevoerd:

- *Vorming van gebiedsgerichte SAVE-teams (*doelgroep is 0-18/23 jaar). Deze teams werken op lokaal niveau samen met specifieke lokale teams. De WSS JB&JR en LdH J&R zijn aangesloten op een grotere schaalgrootte. De Raad voor de Kinderbescherming is via vaste contactpersonen bij een SAVE-team aangesloten.
- *Van gespecialiseerde naar allround medewerkers*. Voorheen voerden de meeste jeugdbeschermers slechts één werksoort uit (bv OTS of jeugdreclassering). Met de introductie van de SAVE-werkwijze worden zij allround SAVE-professionals en moeten zij zich ook de andere werksoorten eigen maken, waaronder begeleiding en consulttaken vanuit preventieve jeugdbescherming. De medewerkers Veilig Thuis zijn nog specialist, en zoals eerder opgemerkt is in de praktijk jeugdreclassering een specialisme van enkele professionals.
- *Ontstaan van Veilig Thuis* (doelgroep 0-100 jaar). VT bestaat uit een samenvoeging van medewerkers van Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) en Steunpunten Huiselijk Geweld.
- *Een plattere organisatie*. Bij SVMN vindt een verandering plaats naar een plattere organisatie, en een managementstijl die past bij de SAVE-uitgangspunten en werkwijze.

Voor SAVE-professionals betekende dit een omslag in werkwijze op meerdere gebieden: 1) in plaats van één werksoort moeten zij meerdere werksoorten gaan uitvoeren en daarbij moeten zij zich een nieuwe werkwijze eigen maken in de vorm van (participerend) consult voor de lokale teams en SAVE-begeleiding; 2) zij moeten samenhangende hulp bieden met één of meer lokale teams; 3) zij moeten hun focus verschuiven naar veiligheid in plaats van zich met alle aspecten van de opvoed- en opgroeisituatie bemoeien; 4) de planvorming, uitvoering van plannen en de begeleiding daarbij zoveel mogelijk overlaten aan gezin, netwerk en lokaal team en daartoe concreet en duidelijk voor alle betrokkenen aangeven wat er minimaal nodig is om de situatie veilig te maken (i.p.v. globale termen te gebruiken); 5) zij moeten oplossingsgericht / progressiegericht gaan werken in plaats van probleemgericht; 6) medewerkers die voorheen alleen maar actief waren in preventieve begeleiding werden ook actief in gedwongen kader en andersom.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 1 zijn we ingegaan op de achtergrond van de SAVE-werkwijze. In hoofdstuk 2 geven we een nadere toelichting op de doelstelling, vraagstelling en werkwijze van het onderzoek. Vervolgens komen in de hoofdstukken daarna de drie centrale thema's van dit onderzoek aan de orde: veiligheid (hoofdstuk 3), eigen kracht en regie (hoofdstuk 4) en samenwerking (hoofdstuk 5). Ter illustratie van de complexiteit van de praktijk worden deze hoofdstukken steeds gevolgd door een portret van een casus die we hebben geconstrueerd op basis van de interviews. Conclusies en aanbevelingen naar aanleiding van de bevindingen staan beschreven in hoofdstuk 6.

2. Vraagstelling en onderzoeksmethode

2.1 Inleiding

Bij de start van dit onderzoek medio 2016 was de transformatie nog in volle gang. SAVE-professionals en Raadsmedewerkers in Utrecht waren allemaal getraind, en in hun dagelijkse werk met gezinnen en jeugdigen bezig om zich de werkwijze en uitgangspunten eigen te maken. De lokale teams waren gevormd, maar ook daar waren medewerkers bezig hun rol en werkwijze vorm te geven. Datzelfde gold voor de samenwerking tussen SAVE-teams en lokale teams. Bij LdH J&R was de implementatie van de SAVE-werkwijze in de startperiode van het onderzoek net van start gegaan.

Dit onderzoek is dan ook geen evaluatie met als vraag of de SAVE-werkwijze in de praktijk wordt uitgevoerd zoals beschreven. Ook voor vragen over de effectiviteit van deze methode was het te vroeg. Het onderzoek had vooral als doel om de praktijk te ondersteunen bij de uitvoering van deze nieuwe werkwijze. Daarbij concentreert het onderzoek zich op een aantal centrale uitgangspunten van de aanpak die niet alleen in Utrecht en Flevoland worden gehanteerd maar die ook voor professionals in de jeugdbescherming en jeugdzorg buiten die provincies relevant zijn omdat ze aansluiten bij de doelen van de Jeugdwet. In de SAVE-werkwijze worden deze concreet gemaakt en methodisch uitgewerkt.

De drie thema's die in dit onderzoek centraal staan zijn:

- veiligheid en ontwikkeling als primaire doelen;
- eigen kracht en regie als uitgangspunt;
- goede samenwerking tussen professionals die bij een gezin betrokken zijn (SAVE-uitgangspunten: gebiedsgericht, één melding volstaat).

Deze thema's kennen een ordening. Herstel van veiligheid is het centrale doel. Versterken van eigen kracht en regie en een goede samenwerking tussen professionals moeten bijdragen aan duurzaam herstel van veiligheid.

In dit onderzoek hebben we gekeken hoe deze thema's in de praktijk vorm krijgen. Tevens zijn workshops met professionals georganiseerd die tot doel hadden het gezamenlijk leren te bevorderen en zo de praktijk te versterken.

In dit hoofdstuk beschrijven we de opzet en aanpak van het onderzoek. Daarbij gaan we eerst nader in op de doelstelling van het onderzoek. In paragraaf 2.3 wordt de vraagstelling beschreven, waarna in 2.4 de methode van onderzoek staat toegelicht. We sluiten het hoofdstuk af met enkele kanttekeningen bij het onderzoek (paragraaf 2.5).

2.2 Doelstelling SAVE-onderzoek (praktische en theoretische relevantie)

In het SAVE-onderzoek staat de praktische relevantie, het voeden van de praktijk, op de eerste plaats. We willen de praktijk van SAVE-professionals en betrokkenen verrijken door:

a) Medewerkers te helpen om elkaars perspectieven op veiligheid te zien en begrijpen, en hoe daarover te communiceren.
b) Het teruggeven van de goede en/of versterkende voorbeelden uit het veld: wat zijn belangrijke ingrediënten?
c) Handreikingen te bieden om, bij bespreking van casuïstiek, zichzelf en elkaar te voeden.
d) Het bieden van kennis. Dit kan de professional ontlasten en versterken door inzicht in de complexiteit van hun vak. Ook kan de praktijk zichzelf spiegelen aan deze kennis en op grond daarvan concluderen wat goed gaat en wat beter kan.
e) De medewerkers te betrekken bij het versterken van hun werkpraktijk: afstemmen met hen of onze bevindingen kloppen, of wat wij menen te zien juist is, en hoe we het beste bij de (leer)behoefte van medewerkers aan kunnen sluiten als het gaat om het werken met de SAVE-methodiek.
f) Het versterken van de toerustende opleidingen (Pedagogiek, Social Work, Sociaal Juridische Dienstverlening) in de vorm van kennis en materiaal voor reflectie.

Daarnaast willen we met het onderzoek ook bijdragen aan kennis over het methodisch handelen van jeugdbeschermers en jeugdreclasseerders. Ervaringen van medewerkers en cliënten leveren inzichten op die aanvullend zijn op de methodiekbeschrijving en brengen vragen en dilemma's in kaart die in de praktijk spelen. Door het ontsluiten van de (internationaal beschikbare) kennis, en deze te relateren aan de vragen en dilemma's uit de praktijk, kunnen inzichten over centrale uitgangspunten in de werkwijze van jeugdbeschermers verdiept worden. Die inzichten kunnen het dagelijks handelen van SAVE-professionals maar ook van jeugdbeschermers in andere provincies verstevigen en ondersteunen.

2.3 Vraagstelling

De centrale onderzoeksvraag luidt:

> *Hoe kunnen medewerkers van de SAVE-partners optimaal uitvoering geven aan het inschatten, agenderen en herstellen van de veiligheid en het versterken van eigen kracht & regie van betrokken burgers vanuit samenwerking met de jeugdigen, gezinnen en hun netwerk, met de professionals uit de lokale teams en met elkaar?*

Daarbij zijn de volgende deelvragen geformuleerd:

1. Welke vragen en knelpunten hebben medewerkers SAVE, Raadsmedewerkers, medewerkers van lokale teams en cliënten ten aanzien van de uitgangspunten van de SAVE-werkwijze?

2. Hoe schatten medewerkers SAVE, Raadsmedewerkers en medewerkers van lokale teams veiligheid in, hoe agenderen zij veiligheid in en wat doen zij om veiligheid te herstellen?
3. Hoe onderkennen en versterken medewerkers SAVE, Raadsmedewerkers en medewerkers van lokale teams de eigen kracht en regie van cliënten?
4. Welke theoretische/ wetenschappelijke kennis is behulpzaam bij het beantwoorden van vragen en knelpunten in de werkpraktijk van medewerkers SAVE en Raadsmedewerkers?
5. Welke praktijkvoorbeelden kunnen medewerkers SAVE, Raadsmedewerkers en medewerkers van lokale teams helpen om hun werkwijze ten aanzien van de uitgangspunten van de SAVE-werkwijze te versterken?

2.4 Onderzoeksmethoden

Om deze deelvragen te beantwoorden zetten we verschillende onderzoeksmethoden in, verdeeld in drie onderzoeksfases: een oriëntatiefase, een verdiepingsfase en een fase waarin leren met de praktijk centraal stond.

Fase 1: Oriëntatiefase

De oriëntatiefase van het onderzoek vond plaats van september 2016 tot en met januari 2017. In deze fase zijn 23 interviews afgenomen bij professionals van de verschillende SAVE-partners, professionals van lokale teams en cliënten. Tevens zijn er vijf workshops met professionals georganiseerd en vond een literatuurverkenning plaats.

Het doel van deze eerste fase was om visies en perspectieven van de verschillende actoren te expliciteren, en te kijken hoe zij vorm en inhoud geven aan de centrale thema's van dit onderzoek. Daarbij was het tevens de bedoeling om in kaart te brengen welke vragen en dilemma's er in de praktijk spelen. Daarom startte het onderzoek met open gesprekken over de drie centrale thema's, waarbij zowel in de interviews als workshops steeds is gevraagd om ervaringen en meningen te illustreren aan de hand van concrete casusvoorbeelden. De bevindingen uit de oriëntatiefase zijn vastgelegd in een tussenrapportage (www.saveinwoordendaad.hu.nl). In bijlage 1 zijn de werkwijze en het aantal deelnemers aan de interviews en workshops toegelicht.

Fase 2: Verdiepingsfase

In de verdiepingsfase is nader verkend hoe professionals in de praktijk omgaan met het inschatten en herstellen van veiligheid en uitgaan van de eigen kracht en regie van gezinnen en het systeem daaromheen. Daarvoor zijn verschillende onderzoeksmethoden ingezet: interviews met professionals en cliënten, een vignettenstudie, workshops met professionals en een dossieronderzoek. Daarnaast liep het literatuuronderzoek door.

Interviews
In fase 2 zijn 18 interviews afgenomen. Daarbij is geprobeerd om een combinatie van cliënt – SAVE-professional – medewerker lokaal team te interviewen, om zo eenzelfde zaak vanuit

verschillende perspectieven te kunnen belichten. Rond vier casussen is het gelukt om vanuit twee of drie perspectieven betrokkenen te interviewen. Op grond van deze zogenaamde 'koppelinterviews' hebben we drie casussen geconstrueerd, die rond een thema zijn geweven (veiligheid, eigen kracht en samenwerking) en ter afsluiting van elk hoofdstuk staan vermeld. Naast de koppelinterviews zijn een aantal interviews afgenomen met professionals, zonder dat we een cliënt van deze professional konden spreken. De thema's veiligheid en eigen kracht en regie zijn besproken op grond van concrete casuïstiek die door de professionals zelf werden voorgedragen als positieve voorbeelden, of als een voorbeeld waarin men het lastig vond om de SAVE-werkwijze toe te passen. Een toelichting op de werkwijze en het aantal geïnterviewden is opgenomen in bijlage 1. De topiclijst voor de interviews is opgenomen in bijlage 2.

Vignettenstudie

Om een beeld te krijgen hoe de verschillende professionals veiligheid inschatten, welke indicatoren daarbij voor hen van belang zijn, en op welke wijze zij zouden ingrijpen is een zogenaamde vignettenstudie uitgevoerd. Door aan de hand van korte casusbeschrijvingen (vignetten) professionals eerst onafhankelijk van elkaar een inschatting te laten maken kregen we zicht op de verschillen tussen professionals. Na deze onafhankelijke inschatting gingen zij met elkaar in gesprek. Deze discussie gaf onderzoekers inzicht in de overwegingen en visie van betrokken professionals. Zie voor een inhoudelijke toelichting op de werkwijze in de vignettenstudie bijlage 1, en voor de gebruikte vignetten bijlage 3.

Workshops

In deze fase zijn drie workshops met professionals georganiseerd. Op basis van enkele interviews in fase 1 zijn verhalen van professionals en cliënten geconstrueerd. Deze zijn in de workshop gebruikt als stimulus om over de uitgangspunten van de SAVE-werkwijze te praten (zie bijlage 1 voor een toelichting).

De workshops en bijeenkomsten voor de vignettenstudie hadden tevens tot doel om professionals met elkaar in gesprek te laten gaan over de onderzoeksthema's en zo het gezamenlijk leren te bevorderen.

Dossieronderzoek

Gedurende het onderzoek zijn 33 dossiers van SVMN en 15 dossiers van WSS JB&JR bestudeerd. De dossierstudie had als doel om aanvullend op de gesprekken met professionals een beeld te krijgen over de wijze waarop zij veiligheid inschatten, de voorwaarden die zij daaraan verbinden, en de mate waarin de eigen kracht en regie van gezinnen wordt meegenomen en ingezet. Over het thema eigen kracht en regie gaven de dossiers relatief weinig informatie. De inschatting van veiligheid en de voorwaarden die daaraan worden verbonden wordt uitgebreid beschreven in de dossiers. De plannen die vervolgens door of met gezinnen worden gemaakt zijn niet in de digitale dossiers opgenomen en konden daarom niet bestudeerd worden.

Per casus zijn alle SAVE-rapportages, rapportages van de RvdK en beschikkingen van de rechtbank in de betreffende zaak meegenomen. Aan de hand van een format is gekeken naar de aanleiding

voor de bemoeienis van SAVE; inschatting van de veiligheidsrisico's; de gestelde voorwaarden; de doelen en interventies; de rol van de jeugdigen, het gezin en hun sociale netwerk spelen in het traject. De casussen zijn willekeurig geselecteerd waarbij is geborgd dat zaken zijn meegenomen uit zowel Utrecht als Flevoland en zowel jeugdbeschermings- als jeugdreclasseringszaken. Een toelichting over de selectie van dossiers en de dataverzameling is opgenomen in bijlage 1.

Fase 3: Leren met de praktijk

In de derde fase van het onderzoek zijn opnieuw workshops georganiseerd met professionals, waarbij het doel was om bevindingen uit de voorgaande fases te delen met professionals, het gezamenlijk leren daarover te bevorderen en met professionals verbeterpunten en aanbevelingen te formuleren voor SAVE-partners en lokale teams.

Er zijn drie workshops georganiseerd met medewerkers van de verschillende SAVE-partners en uit verschillende functiegroepen (SAVE-professionals, gedragswetenschappers, managers). In deze workshops zijn bevindingen uit het onderzoek gepresenteerd waarna daarover het gesprek is gevoerd met de aanwezigen. Het gezamenlijk formuleren van verbeterpunten en werkwijzen stond daarbij centraal. Deze zijn verwerkt in de aanbevelingen van dit onderzoek (zie hoofdstuk 6).

Er zijn drie thematische workshops ontwikkeld waarin gezamenlijk leren centraal stond. Twee thematische workshops betroffen het thema veiligheid: een workshop over de vraag hoe professionals veiligheid inschatten en welke aspecten daarbij een rol spelen ('hoe beslis ik') en een vervolgworkshop over gezamenlijk beslissen over veiligheid ('hoe beslissen we samen'). In de derde thematische workshop over eigen kracht en regie lag de nadruk op het invulling geven van eigen kracht en regie, met aandacht voor overtuigingen die het eigen functioneren in het stimuleren van eigen kracht bij de cliënten in de weg kunnen staan. In de workshops zijn kort bevindingen uit het onderzoek over het thema besproken, deze zijn verbonden aan relevante theorie daarover. Vervolgens reflecteerden professionals aan de hand van oefeningen en eigen casuïstiek op hun eigen handelen, en op overeenkomsten en verschillen met collega's. Ook het versterken van eigen handelen was gespreksonderwerp.

Deze workshops zijn aangeboden aan SAVE-teams, waarbij de teams zelf konden kiezen welk thema ze wilden bespreken. De meeste teams (9) kozen voor het thema veiligheid. Eén team heeft de workshop over eigen kracht en regie gevolgd. De inzichten en ideeën die in de workshops naar boven kwamen zijn meegenomen in de eindrapportage van het onderzoek. Vervolgens zijn de workshops op grond van ervaringen in deze ronde geoptimaliseerd en beschreven zodat deze aangeboden kunnen blijven worden via de opleidingscentra van de SAVE-partners en opgenomen kunnen worden in het hbo-onderwijs aan toekomstige professionals (Pedagogiek, Social Work en Sociaal Juridische Dienstverlening). Beschrijvingen van deze workshops zijn als eindproduct van het project te vinden op de website van dit onderzoek (www.saveinwoordendaad.hu.nl). Ideeën en suggesties van professionals of initiatieven die zij al ondernemen om hun werkpraktijk te versterken zijn verwerkt in hoofdstuk 6.

Literatuurverkenning

Gedurende het onderzoek is een literatuurverkenning uitgevoerd over de centrale thema's in dit onderzoek. Bij de start van het onderzoek zijn op grond van de handleidingen over de SAVE-werkwijze, de nieuwe Jeugdwet en aanvullende literatuur de onderzoeksthema's gedefinieerd en is gekeken hoe deze volgens de SAVE-werkwijze toegepast zouden moeten worden in de praktijk. In de loop van het onderzoek is literatuur over de drie onderzoeksthema's gebruikt om bevindingen te duiden en in perspectief te plaatsen.

Analyse en rapportage

De resultaten zijn eerst geanalyseerd per deelonderzoek. Vervolgens zijn de resultaten per onderzoeksthema (veiligheid, eigen kracht & regie en samenwerking) met elkaar vergeleken om een overkoepelende analyse te maken. In deze rapportage worden de resultaten niet per deelonderzoek gerapporteerd maar leest u een weerslag van de overkoepelende analyse. Daar waar relevant wordt wel benoemd uit welk deelonderzoek bevindingen afkomstig zijn.

2.5 Kanttekeningen bij het onderzoek

Dit onderzoek kent een aantal beperkingen.

- Hoewel we hebben geprobeerd om cliënten te spreken over hun ervaringen met jeugdbescherming en jeugdreclassering in Midden-Nederland bleef het aantal cliënten dat daartoe bereid was beperkt. De nadruk ligt daardoor op de beleving van de professionals.
- De verdeling van respondenten (zie bijlage 1) laat het niet toe dat we bevindingen uitsplitsen naar of vergelijkingen maken tussen organisaties, locaties of cliëntgroepen. Dat was ook niet het doel van het onderzoek. Daarom worden bevindingen en conclusies over de werkwijze van SAVE-partners in Midden-Nederland algemeen beschreven. Wel is waar relevant en mogelijk bij de beschrijving van resultaten aangegeven uit welke organisatie een deelnemer afkomstig was. Gegeven de lokale verschillen kunnen uitspraken van professionals betrekking hebben op een specifieke lokale context en zijn deze dus niet per se generaliseerbaar naar alle teams.
- Een tweede kanttekening is de beperkte deelname van professionals uit Flevoland. De werkdruk in combinatie met ander lopend onderzoek in deze provincie liet het niet toe om een grote bijdrage te leveren aan het onderzoek. Ook het aantal betrokken professionals van Veilig Thuis is beperkt, waardoor bevindingen en aanbevelingen vooral betrekking hebben op het werk van jeugdbescherming en jeugdreclassering.
- Hoewel SAVE-professionals en lokale teams samen optrekken rond jeugdigen en gezinnen waarin veiligheidsvragen spelen, concentreerde het onderzoek zich op de SAVE-partners. Professionals van lokale teams zijn wel betrokken, maar in een beperkte mate. Ervaringen en meningen van SAVE-professionals hebben de overhand.

- De gehanteerde onderzoeksmethoden kennen elk hun beperkingen. In interviews worden vooral mening en ervaring opgehaald die zijn gekleurd door de perceptie van de geïnterviewde en die niet per se overeenkomen met hun gedrag in de uitvoeringspraktijk. Door daarbij steeds te vragen naar voorbeelden en daarop door te vragen hebben we geprobeerd een zo goed mogelijk beeld van die praktijk te krijgen. De vignettenstudie vormde daarop een aanvulling omdat professionals daarin concreet aan de slag gingen. Beperking van die aanpak was echter dat het om een casus op papier ging (vignet) waarbij professionals niet te werk gingen zoals ze dat in hun dagelijks werk doen. De dossierstudie bood met name inzicht in de overwegingen bij het inschatten van veiligheid en de voorwaarden die daar vervolgens aan verbonden worden. Een dossier over een casus geeft echter altijd maar een beperkte weergave van de praktijk, waarbij we afhankelijk zijn van de mate waarin overwegingen en keuzes daadwerkelijk worden beschreven. Door bevindingen uit deze verschillende bronnen te combineren denken we een vrij goed beeld te hebben gekregen van de praktijk.
- Tenslotte is het van belang op te merken dat in de interviews en workshops veelvuldig is gevraagd naar casuïstiek en voorbeelden uit de praktijk. Betrokken professionals droegen deze zelf aan, omdat ze van mening waren dat in het voorbeeld een bepaald thema of dilemma duidelijk naar voren kwam. De casusvoorbeelden zijn niet willekeurig gekozen en geven daarom geen representatief beeld over de problematiek van cliënten waar SAVE-professionals, Raadsmedewerkers en medewerkers van lokale teams mee werken.

3. Veiligheid

Veiligheid is volgens de SAVE-werkwijze de ingang en uitgang voor bemoeienis van jeugdbeschermers en jeugdreclasseerders. “De SAVE-werkwijze wordt alleen ingezet als de veiligheid in de opgroei- en opvoedsituatie in het geding is, en in combinatie daarmee mogelijk ook de ontwikkeling wordt bedreigd” (Van Montfoort/Samen Veilig Midden-Nederland, 2015a, p. 22). In dit hoofdstuk gaan we in op de wijze waarop veiligheid in de praktijk wordt ingeschat en geagendeerd, en hoe in de praktijk wordt gewerkt aan het herstellen van veiligheid. Daarbij besteden we relatief veel aandacht aan de betekenis van en het beoordelen van veiligheid omdat deze thema’s uit de analyse van het onderzoeksmateriaal het meest prominent naar voren komen. In paragraaf 3.1 vatten we samen wat daarover wordt beschreven in de SAVE-werkwijze en literatuur. Vervolgens gaan we in op de praktijk in paragraaf 3.2. We besluiten met een reflectie en conclusie in paragraaf 3.3.

3.1 Betekenis van en ingrijpen op veiligheid en bedreigde ontwikkeling in SAVE-werkwijze en literatuur

In de SAVE-methodiek staat veiligheid centraal. Daarbij wordt veiligheid gedefinieerd als “een toestand van ofwel afwezigheid van ofwel effectieve bescherming tegen een bestaand risico van lichamelijke en geestelijke schade, waarbij niet alleen het objectieve risico zelf afneemt, maar ook de subjectief gevoelde dreiging….” (Van Montfoort/Samen Veilig Midden-Nederland, 2015a, p. 17). Het gaat om veiligheid in de opgroei- en opvoedsituatie wat gepaard kan gaan met de bedreiging van de ontwikkeling van het kind. De persoonlijke ontwikkeling is “het veelzijdige, integrale en continue proces van verandering, waardoor jeugdigen en volwassenen in staat zijn tot steeds complexere niveaus van bewegen, denken, voelen, en relaties met anderen.” (Van Montfoort/Samen Veilig Midden-Nederland, 2015a, p. 20)[7]. Ontwikkeling maakt het mogelijk deel uit te maken van maatschappelijke en sociale verbanden.

De SAVE-werkwijze wordt alleen ingezet als de veiligheid van een jeugdige (mogelijk) in het geding is, enkel problemen ten aanzien van de ontwikkeling zijn dat niet (Van Montfoort/Samen Veilig Midden-Nederland, 2015a). Volgens de SAVE-methodiek is het onvoldoende veilig voor een jeugdige als er sprake is van:

- Lichamelijke en/of geestelijke schade ten gevolge van kindermishandeling. Daarbij gaat het zowel om objectieve onveiligheid als om subjectief gevoelde dreiging.
- Delinquent gedrag en schoolverzuim.
- Ernstige ontwikkelingsbedreiging waarbij ouders/verzorgers noodzakelijke zorg onvoldoende accepteren en benutten.

[7] Om een inschatting te maken over de ontwikkeling van kinderen is in de SAVE-handleiding een overzicht opgenomen van ontwikkelingstaken, mijlpalen en opvoedingsopgaven per levensfase.

Dit laatste sluit aan bij de rechtsgrond tot OTS (art. 1:255 BW) waar de ernstige bedreiging in zijn of haar ontwikkeling en het niet accepteren van noodzakelijke hulp grond is voor OTS. Persoonlijke ontwikkeling en veiligheid zijn basisbehoeften en basisrechten.

Inschatten van veiligheid

Volgens de SAVE-werkwijze brengen professionals, om een inschatting te kunnen maken van de mate van (on)veiligheid, krachten en zorgen in kaart. Dit is venster twee van het vier-venstermodel, zoals in hoofdstuk 1 beschreven. Het gaat om het verzamelen van feiten, namelijk die feiten die van invloed zijn op de situatie van veiligheid en opgroeien. Onderscheid wordt gemaakt tussen beschermpunten en zorgpunten die direct van invloed zijn op veiligheid, verstoorde ontwikkeling en/of schade, en helpende en belemmerende omstandigheden die mogelijk en indirect van invloed zijn op (het verbeteren van) veiligheid en ontwikkeling in de toekomst. In geval van actuele veiligheid gaat het ook om de vraag of sprake is van een (levens)bedreigende situatie die (onmiddellijk) zou kunnen leiden tot ernstige fysieke en/of emotionele schade. Zorgpunten en beschermpunten zijn factoren die een direct positief of negatief effect hebben op veiligheid of ontwikkeling, en daar dus actief aan bijdragen. Dat betekent ook factoren die rechtstreeks hebben gezorgd voor een uitzondering op de onveiligheid. Volgens de SAVE-handleiding moet alles wat eerder direct en daadwerkelijk beschermend is gebleken tegen onveiligheid worden onderscheiden van helpende omstandigheden; helpende omstandigheden kunnen potentieel een positieve invloed hebben op het werken aan verbetering van de veiligheid en stabilisering daarvan maar dat is niet gebleken. Het is de bedoeling dat alle krachten en zorgen worden verzameld en vervolgens worden geordend (professional met de gezinsleden).

Hulpmiddelen bij het inschatten van veiligheid zijn een veiligheidstaxatie[8] voor de actuele situatie en een risicotaxatie voor het inschatten van de veiligheid in de toekomst (SVMN, WSS JB&JR en LdH J&R hanteren daarbij de SAVE-veiligheidschecklist[9], aangevuld met LIJ[10] in geval van jeugddelinquentie). Om te bepalen of er sprake is van bedreigde ontwikkeling wordt een overzicht van ontwikkelingstaken, mijlpalen en opvoedingsopgaven per levensfase gebruikt. Het gaat dan onder meer om aspecten als een adequate verzorging, een affectief klimaat (emotionele bescherming, steun en begrip), een ondersteunende opvoedingsstructuur, continuïteit in opvoeding en verzorging en stabiliteit in de levensomstandigheden, aldus de Basishandleiding SAVE.

[8] Bij VT vindt de veiligheidstaxatie plaats met het triage-instrument.

[9] De SAVE-veiligheidschecklist is een niet gevalideerde screeningslijst en betreft de risicofactoren voor de toekomst. Momenteel wordt gewerkt aan een nieuwe taxatielijst, in een project van verschillende GI die de SAVE-werkwijze gebruiken.

[10] LIJ is het Landelijke Instrumentarium Jeugdstrafrechtketen, een instrument voor risicotaxatie van delinquent gedrag door minderjarigen (Van der Put, Spanjaard, Stams, Doreleijers, Ferwerda, Van Domburgh & Lodewijks, 2012).

Vervolgens vindt een weging plaats van de krachten en zorgen (venster 3). Dit is de normatieve dimensie van de analyse van krachten en zorgen. Het is belangrijk om concreet aan te geven waarom er wel of niet sprake is van een 'goed genoeg' veiligheidssituatie. Ook is de vraag of de opgroei- en opvoedsituatie 'goed genoeg' is. Dit oordeel is subjectief en context- en tijdgebonden. Om toch tot een beslissing te komen die aan de kwaliteitsstandaarden van de jeugdzorg voldoet, behoort deze ingebed te zijn in een infrastructuur met daarin instrumentgebruik, ondersteuning door gedragswetenschappers en zo nodig vertrouwensartsen. De kernbeslissingen die worden genomen behoren multidisciplinair vastgesteld te worden, aldus de Basishandleiding SAVE.

Goed genoeg

"De SAVE-Begeleiding is gericht op het (laten) realiseren van een opgroei- en opvoedsituatie die minimaal goed genoeg is en voldoende kwaliteit heeft om ook goed genoeg te blijven. Dat helpt de SAVE-professional om zich niet met de andere aspecten van de situatie te bemoeien en verbetering daarvan over te laten aan het cliëntsysteem en het lokaal team." (Van Montfoort/Regiecentrum Bescherming en Veiligheid Friesland/Samen Veilig Midden-Nederland, 2017, p. 18.). In de SAVE-handleiding wordt gesteld dat er sprake is van (voldoende) veiligheid als het risico niet meer bestaat of als er actieve bescherming is tegen een nog bestaand risico. Dit moet voor alle betrokkenen zichtbaar en duidelijk zijn, en moet controleerbaar zijn. Voldoende veilig houdt ook in dat bij de jeugdige sprake is van subjectieve veiligheid: "… de jeugdige […] niet langer emoties of gedachten heeft die erop wijzen dat er een gevaar of dreiging van buitenaf bestaat" (Van Montfoort/Samen Veilig Midden-Nederland, 2015a, p. 19). Een van de gehanteerde hulpmiddelen bij de weging is het hanteren van schaalvragen om de mate van veiligheid aan te geven: op een schaal van 0 tot 10 (van direct gevaar en grote onveiligheid tot veiligheid gegarandeerd) wordt een cijfer gegeven. Het geven van het cijfer is intuïtief en subjectief, maar dit cijfer moet worden onderbouwd. In de discussie met elkaar over de onderbouwing ontstaat dan een meer geobjectiveerd cijfer. De inhoudelijke invulling van wat goed genoeg is wordt bij toepassing van de *SAVE-werkwijze* geformuleerd in *voorwaarden* waaraan het gedrag van het cliëntsysteem en de situatie (als gevolg van dat gedrag) moet (gaan) voldoen om de bemoeienis van SAVE te beëindigen. De voorwaarden hebben volgens de SAVE-werkwijze betrekking op beschermpunten en zorgpunten die direct van invloed zijn op de veiligheid. Ten aanzien van helpende en belemmerende omstandigheden kunnen professionals het gezin advies geven.

3.2 Veiligheid en bedreigde ontwikkeling in de praktijk

3.2.1 Inschatten veiligheid en bedreiging ontwikkeling

Hoe professionals kijken naar veiligheid en een inschatting maken van veiligheid en bedreigde ontwikkeling was in veel deelonderzoeken een belangrijk thema. Het is bovendien de start van de bemoeienis en daardoor bepalend voor het vervolg.

In deze paragraaf beschrijven we de bevindingen waarbij we achtereenvolgens ingaan op het concreet onderbouwen van de inschatting, onderscheid tussen actuele veiligheid en risico's voor de langere termijn, de mate waarin het lukt om in de praktijk eenduidige inschattingen van veiligheid te maken, hoe in jeugdreclasseringszaken naar veiligheid wordt gekeken, en hoe professionals een oordeel vormen over de vraag of de veiligheid 'goed genoeg' is.

3.2.1.1 Concreet onderbouwen veiligheidsinschatting

Bij het in kaart brengen van de krachten en zorgen is een belangrijke vraag: wat zijn de feiten? (zie venster 2 van de SAVE-werkwijze). SAVE-professionals moeten zo goed mogelijk proberen om feiten en meningen te scheiden om tot een concreet onderbouwd oordeel en besluit te komen (Van Montfoort/Samen Veilig Midden-Nederland, 2015a). In zowel de interviews, vignettenstudie als het dossieronderzoek blijkt dat dit in de praktijk niet altijd lukt. In een deel van de dossiers en casusvoorbeelden van professionals wordt concreet beschreven wat de zorgen en krachten zijn. Maar uit gesprekken en voorbeelden die medewerkers geven komt ook naar voren dat de term 'veiligheid' regelmatig klinkt, maar een concrete uitwerking ervan dikwijls ontbreekt. Dat zien we bijvoorbeeld in casuïstiek waarin, in het kader van 'veiligheid' wordt gesproken over partnergeweld, geweld tegen een van de ouders of tussen ouders. Dit wordt in de interviews met professionals en de discussie met professionals in workshops benoemd als huiselijk geweld. Ook in de dossiers komen we een dergelijk algemene beschrijving regelmatig tegen. Het is een abstracte term of oordeel. Het agressieve gedrag tegen of tussen partners wordt meestal niet concreet gemaakt. Het wordt vooral beschreven als een ruzie, conflicten tussen ouders, of 'beide ouders hebben hun emoties niet in de hand'. De laatste benaming geeft aan dat er sprake kan zijn van fysieke agressie of scheldpartijen. In alle gevallen blijft onduidelijk wie welke handelingen tegen wie verricht, wat de ernst van de ruzie of agressie is, en wat het voor invloed heeft op het kind of de kinderen. "*Moeder en vader bleven elkaar wel aantrekken – afstoten, dus dat wel… wel ingewikkeld, maar… met minder geweld…".*

Ook als het gaat om bedreigde ontwikkeling worden soms abstracte termen gehanteerd, die niet verder worden toegelicht. Bijvoorbeeld in de rapportages: '*Dan blijft de kans op recidive aanwezig, waardoor hij mogelijk stagneert in zijn ontwikkeling in het algemeen en het positief vormgeven van zijn toekomst*.' In andere rapportages staan de zorgen meer specifiek beschreven, bijvoorbeeld: '*de kinderen ervaren onveiligheid, schuldgevoelens, schaamte, bezorgdheid en eenzaamheid, hetgeen tot problemen als parentificatie, gering gevoel van eigenwaarde, wegcijferen, aanpassen en psychosomatische klachten kan leiden'*.

In de workshops in ronde 3 geven professionals aan dat ze de bevinding ten aanzien van het te weinig concreet maken van veiligheid herkennen. Ze benoemen ook dat veel klachten van cliënten dit punt betreffen. In algemene termen over veiligheid spreken of schrijven kan als oorzaak hebben dat nog onvoldoende helder is wat er speelt.

Professionals beschrijven dat dit regelmatig voorkomt en benoemen daarvoor verschillende redenen:

- Er zijn tegengestelde verhalen van verschillende gezinsleden. Een medewerker over een casus: "*Er is door zoveel mensen informatie gegeven. Iedereen vindt er wat van. Het is moeilijk te beoordelen wat veilig is en wat niet, en je komt niet tot de kern. Dat vind ik heel zorgelijk*."
- Er is onvoldoende informatie beschikbaar over een factor die van belang is (er is bijvoorbeeld bekend dat een ouder kampt met een oorlogstrauma, maar wat dat betekent is nog niet duidelijk).
- Ouders geven geen toestemming om bij bepaalde instanties informatie te verzamelen, of behandelaren van ouders of kinderen willen bepaalde informatie niet geven vanwege hun beroepsgeheim.
- Er komt steeds weer nieuwe informatie naar boven waardoor de inschatting steeds weer bijgesteld moet worden.

Professionals geven daarnaast ook aan dat het concreter maken van veiligheid tijd vraagt die er niet altijd is.

3.2.1.2 Actuele veiligheid en risico's voor de langere termijn

De SAVE-werkwijze stimuleert volgens professionals om meer naar de actuele situatie te kijken, terwijl men voorheen meer geneigd was om naar de toekomst te kijken en daardoor ook lang met een zaak bezig te blijven. Zoals een medewerker SAVE zegt:

> *"Ik moet zeggen dat dat me wel heel erg helpt (…) dat SAVE heel erg in het hier en nu is. Het is nu, wat speelt nu, wat zijn nu de zorgen. Terwijl een OTS met Delta ook heel erg was van wat kan er gebeuren in de toekomst eventueel als mits maar. En dat stuk is gewoon veel meer eh naar de achtergrond. Dus in die zin vind ik het ook wel een verrijking hoor, want eerst hadden we van die OTS'en die maar jarenlang door sleepten en nu is het gewoon ja afsluiten die hap want het gaat nu goed en ja het komt wel weer terug of niet of het kan wel naar het vrijwillig kader*."

In een workshop in fase drie, waar gezamenlijk de veiligheid wordt ingeschat van een casus van een van de deelnemers, geeft een SAVE-professional aan dat veiligheid voor een bepaalde termijn wordt ingeschat: "*We hebben een veiligheidsinschatting gehad van een avond, we hebben een inschatting gehad van een weekend, maar we vragen nu voor VOTS en uithuisplaatsing drie maanden. Mijn veiligheidsinschatting zou dus voor drie maanden zijn*."

De zorgen in het nu betreffen veelal allerlei aspecten van de opgroeisituatie. Uit de interviews komen vooral veel voorbeelden die te maken hebben met het ontbreken van voldoende zorg en stabiliteit, waarbij niet wordt verhelderd hoe dit de veiligheid en een gezonde ontwikkeling in het hier en nu in de weg staat. Uit de vignettenstudie komt eveneens naar voren dat in het bespreken van de vignetten niemand in de discussie een onderscheid maakt tussen onveiligheid in het hier

en nu en op langere termijn. De relevantie daarvan verhelderen we aan de hand van casuïstiek waarin sprake is van huiselijk geweld.

Huiselijk geweld en veiligheid

Huiselijk geweld, in de zin van partnergeweld, is een veelvoorkomend probleem in de zaken die bij SAVE aangemeld worden, zo komt naar voren in de interviews en blijkt uit de dossierstudie. Het agressieve gedrag tussen de partners wordt wel benoemd als problematisch, maar als het gaat om lichtere vormen van geweld dikwijls niet beschouwd als een vorm van onveiligheid waar direct concrete maatregelen voor moeten komen en waarover men actief in gesprek is met de ouders. In de voorbeelden die worden gegeven in de interviews komt af en toe huiselijk geweld ter sprake in de zin dat wel eens geslagen wordt, of gescholden, maar dit wordt niet in termen van onveiligheid naar voren gebracht waarop direct moet worden ingegrepen. Andere problemen in het gezin lijken meer op de voorgrond te staan, zoals het ontbreken van zorg en het kind lastigvallen met zorgen van de volwassene(n). In de manier waarop werkers over gezinssituaties praten lijkt de focus meer te liggen op de ontwikkeling van het kind en zorgen om het kind.

Impliciet komt wel naar voren dat huiselijk geweld (in de zin van partnergeweld) als een negatieve impact op het kind wordt beschouwd. Dit bleek bijvoorbeeld in een interview met een medewerker SAVE over een jonge moeder met een licht verstandelijke beperking. Tijdens het interview wordt veel gesproken over opvoedingsvaardigheden. Aan het einde van het gesprek wordt opgemerkt dat zij (de medewerker SAVE) als voorwaarde zou stellen dat er geen huiselijk geweld mag zijn (zie voorbeeld). Dit geeft aan dat de ernst van geweld in de relatie wordt erkend, maar in het gesprek wordt dit niet geproblematiseerd en gaat de aandacht vooral naar opvoedingsproblematiek.

> Het interview met een medewerker SAVE gaat over het gebrek aan opvoedvaardigheden van de moeder, en bijvoorbeeld hoe de fysieke verzorging van de baby na de bevalling kan worden geborgd. Dit wordt benoemd als fysieke veiligheid. Het fysieke en ernstige geweld door de vader van het kind wordt daarentegen niet benoemd. Pas aan het einde van het interview geeft de medewerker SAVE aan dat ze eerder zou aangeven dat huiselijk geweld niet is toegestaan, en dan pas blijkt dat de vader van de baby de moeder mishandelde tijdens de zwangerschap, hij haar geld heeft afgetroggeld, en er aangifte is gedaan (die ook weer is ingetrokken).
> Wat ontbreekt in het interview is een visie van de professional hoe je als professional kunt bijdragen aan het stoppen van het geweld, hoe je hierover met de moeder in gesprek gaat, hoe je haar niet alleen als moeder aanspreekt, maar haar ook weerbaarder maakt en handvatten geeft hoe om te gaan met conflicten en agressie in een relatie. Daarnaast mist een analyse van de rol van de vader en de betekenis van de relatie tussen de moeder en vader.

Veiligheid en crisis of levensbedreigende situaties

Er is zeker aandacht voor de vraag of er sprake is van crisis of een levensbedreigende situatie. Soms kan een onveilige situatie heel snel verbeteren, zoals de situatie van een baby die acuut onveilig is door de psychose van de moeder, maar door binnenkomst van de moeder van de moeder (oma) die de zorg voor de baby direct overneemt, is er geen sprake meer van een crisis, aldus een medewerker SAVE.

Een signaal dat er sprake kan zijn van levensbedreigend geweld is bijvoorbeeld als een dochter van zeven jaar belt met de hulpverlener dat het niet goed gaat met haar moeder, aldus een andere medewerker SAVE. "*Als een kind van die jonge leeftijd belt, moet het wel ernstig zijn*." Dat is voor de SAVE-professional aanleiding om direct stappen te ondernemen, bijvoorbeeld door onmiddellijk naar het gezin te gaan. Uit de dossierstudie komt naar voren dat ernstige structurele kindermishandeling een crisisinterventie rechtvaardigt: de kinderen werden direct uit huis geplaatst en bij een pleeggezin of familie ondergebracht via een VOTS/MUHP. Dit geldt ook in geval van een tiener die woont bij vader en diens nieuwe partner waartussen sprake is van verbaal en fysiek geweld en er grote zorgen omtrent het gedrag en de toekomst van het meisje zijn.

> Tiener zelf is slachtoffer van verbaal geweld thuis: er is een instabiele, onveilige en onrustige thuissituatie. Er zijn grote zorgen om tiener, ze heeft stemmingswisselingen, liegt, is manipulatief en laat seksueel grensoverschrijdend gedrag zien. Ze accepteert geen gezag, regels of grenzen. Er zijn vermoedens van loverboyproblematiek. Er is geen toezicht en bescherming ontbreekt. Tegen deze achtergrond vindt een crisisplaatsing in een crisisgroep plaats.

Veiligheid en bedreigde ontwikkeling

Als gevraagd wordt naar veiligheid, gaat het antwoord dikwijls over de ontwikkeling van het kind. Er wordt bijvoorbeeld verwezen naar gezondheidsproblemen van de kinderen (toename gewicht, ontbreken zelfzorg, vermoeden van automutileren, verwerken trauma), kinderen die vieze kleren dragen, kinderen die signalen vertonen van niet goed gehecht zijn of het gemis van de juiste opvoedcapaciteiten van een ouder. Dergelijke signalen worden van belang geacht. Slechte hechting bijvoorbeeld is een voorspeller van problemen op latere leeftijd. Ook schoolverzuim door jongeren kan een ernstige bedreiging voor de ontwikkeling van het kind betekenen omdat het consequenties heeft voor cognitieve ontwikkeling en ook sociale vaardigheden omdat deze niet geoefend worden met leeftijdgenoten, aldus een medewerker SAVE.

Een deel van de doelgroep van SAVE-professionals zijn ouders met een LVB-achtergrond. Hier zijn de duidelijkste voorbeelden van situaties waar een bedreiging van de ontwikkeling van het kind kan optreden, zoals de interviews en ook de vignettenstudie lieten zien. Een medewerker SAVE geeft aan dat een belangrijk onderdeel van het contact met de jonge moeder met een licht verstandelijke beperking het bespreken van de betekenis van veilig opgroeien is en het telkens opnieuw aangeven wat van belang is voor een gezonde ontwikkeling van het kind.

"*En wat is veilig? Zij zegt het is veilig als er een bedje is en het is veilig als ik genoeg geld heb voor babyvoeding en het is veilig als ik dit en dat geregeld heb, kleding of sokjes of noem maar op. En ik zeg dan: dat is het ene stuk en aan de andere kant is veiligheid voor een baby ook dat je reageert op de baby. Als de baby gaat huilen dat je dan kijkt wat er aan de hand is. Veiligheid is ook dat je een kind verzorgt, dat je het aankleedt, dat je een luier kan verschonen binnen een bepaalde tijd zodat het kindje het niet koud heeft en niet, naja dat is dan veiligheid*."

Indicatoren voor onveiligheid zijn bijvoorbeeld dat vader of moeder zich niet begeleidbaar opstelt en weinig zelfreflectie laat zien, indien dit aantoonbaar leidt tot onveiligheid en bedreiging van de ontwikkeling. Of dat de ouder te weinig structuur biedt en hygiëne ontbreekt.

"Ik bedoel, het is bijvoorbeeld een huis wat echt heel vies is met heel veel rotzooi op de grond, sigarettenpeukjes die onder de bank geschoven zijn als je komt. Dan is dat wel iets wat je onveilig noemt, want dat is een gezondheidsrisico voor een kruipend kind".

Een ander aspect betreft voorzienbare veranderingen in de toekomst. Kunnen de ouders of ouder wel voldoende structuur bieden als het kind opgroeit? De (alleenstaande) ouder heeft bijvoorbeeld al veel moeite met de zorg en opvoeding van jonge kinderen en er zijn grote zorgen voor de periode dat de kinderen in de pubertijd komen. En dan is de vraag of dit met ondersteuning kan worden opgelost of dat uithuisplaatsing noodzakelijk is.

Er zijn professionals die zich ervan bewust zijn dat bedreigingen voor de ontwikkeling van het kind niet altijd met veiligheid heeft te maken:

"*dat heeft niet zozeer met veiligheid te maken denk ik maar het is wel zoeken van hoe kan deze moeder aansluiten bij dit kind om het kind tot ontwikkeling te brengen en moeten we dat compenseren met een goeie juf of oma of met naschoolse opvang of…".*

3.2.1.3 Eenduidigheid veiligheids- en risico-inschattingen

In de vignettenstudie hebben we met name gekeken naar de vraag in hoeverre er eenduidigheid is tussen professionals bij het inschatten van veiligheid nu en het risico op onveiligheid in de toekomst. Daarbij is zowel gekeken naar het eindoordeel over veiligheid als naar de risico- en beschermende factoren die volgens de professional bepalend zijn voor deze inschatting.

Uit de vignettenstudie komt naar voren dat de deelnemers in eerste instantie, als ze onafhankelijk van elkaar een casus beoordelen, een verschillende visie hebben over de veiligheid uitgedrukt in een cijfer. Ook de risico- en beschermende factoren die professionals benoemen variëren. Een rijke variatie aan risico- en beschermende factoren wordt naar voren gebracht, zowel ouderfactoren, ouder-kind factoren, omgevingsfactoren en kindfactoren. Een aanzienlijk deel ervan komt overeen met factoren genoemd in taxatie-instrumenten zoals de SAVE-veiligheidschecklist: bijvoorbeeld mogelijke psychische problematiek ouder, LVB, huiselijk geweld, leeftijd kinderen. Daarnaast worden allerlei zorgpunten en krachten genoemd die samenhangen met de casuïstiek, zoals de rol van de au-pair, werkdruk/overbelasting ouders, liefde ouders voor kind, ruzie met buren. Het naar voren brengen van de verschillende krachten en zorgen brengt

een levendige discussie op gang. In de ordening naar de meest belangrijke factoren komt er meer overeenstemming tussen de deelnemers.

In de discussie over de drie vignetten wordt geen expliciet onderscheid gemaakt in de soort factoren (ouder, ouder-kind, omgeving en kind) en de kennis omtrent de zwaarte van risicofactoren wordt eveneens niet expliciet gemaakt. Er komt bijvoorbeeld niet naar voren dat bepaalde factoren zoals ouderfactoren (LVB-problematiek, depressiviteit) van grotere invloed zijn dan kindkenmerken terwijl dat op grond van onderzoek wel is gebleken (Bartelink, Ten Berge & Prakken, 2017). In de voorgestelde maatregelen worden wel vooral voorwaarden genoemd die direct het gedrag van ouders betreffen. Dit kan erop duiden dat er wel degelijk kennis bestaat over de relatieve zwaarte van de verschillende factoren, maar dat dit niet wordt geëxpliciteerd.

Wat is nu het oordeel over de veiligheid? In geval van het vignet *Vechtscheiding* (zie bijlage 3) komt naar voren dat iedereen wel zorgen ziet, maar verschilt over de vraag of dit duidt op onveiligheid. Dit is anders voor het vignet *Vader LVB, moeder depressief* waar de mening eenduidiger is dat er sprake is van onveiligheid. Echter wordt de betekenis van onveilig niet door iedereen hetzelfde ingevuld. De een kijkt naar de actuele veiligheid in de zin van 'kindsignalen'. Omdat er geen kindsignalen zijn, wordt geoordeeld dat de gezinssituatie veilig is op het niveau van een 5 of 6 en daarom is direct ingrijpen niet geboden. Anderen wijzen erop dat er sprake is van hoogoplopende conflicten tussen de ouders met fysiek geweld waardoor het onveilig is, en dat er daarom maatregelen moeten komen die zorgen dat het geweld stopt, zoals het nemen van een time-out door de ouders of het tijdelijk verlaten van het huis door de vader. Weer anderen wijzen op de bedreiging voor de ontwikkeling van het kind in de toekomst omdat de ouders weinig leerbaar zijn, er geen reactie was op het huilen van het kind (ook niet door het netwerk erom heen d.w.z. opa en oma) en het kind heel jong is.

In het vignet *Vader in detentie, probleemgedrag zoon* zijn de meningen verdeeld over de mate van veiligheid. De professionals brengen vooral kindfactoren naar voren. Over het inschatten van de bedreiging van de ontwikkeling van de jongere is weinig consensus. Dit hangt ook samen met het feit dat de een kijkt naar het gedrag van de jongere, waar sprake is van gedragsproblematiek, criminele activiteiten en ADHD, terwijl een ander vooral naar de gezinssituatie kijkt waar de moeder met het netwerk voor een redelijk stabiele situatie zorgt. Verschillende risico- en beschermende factoren worden naar voren gebracht en eenzelfde factor wordt door de ene professional als beschermend benoemd en door een ander als risico. De visie op bijvoorbeeld de rol van de moeder verschilt; de een ziet het als risicofactor omdat zij geen grip heeft op de jongere, terwijl een ander haar rol ziet als beschermende factor omdat ze in staat is een stabiel opvoedingsklimaat te realiseren. Over de vader is eveneens een verschil in visie: de een benoemt de criminaliteit van de vader als besmettingsgevaar voor een criminele carrière van de jongen, terwijl de ander een regelmatig bezoek met de vader stimuleert om hiermee 'meer grip' op de jongen te krijgen. En de een vindt de jeugdreclasseringsmaatregel een beschermende factor,

terwijl de ander benadrukt dat zo'n maatregel niet direct de motivatie tot medewerking vergroot en toezicht heel beperkt is. Beide visies kunnen waar zijn maar door de verschillen in beoordeling van de factoren kan de weging anders uitvallen en zullen voorwaarden die daaraan worden verbonden verschillen.

In de jeugdreclasseringszaak (vignet *Vader in detentie, probleemgedrag zoon*) wordt de focus vooral op de jongere gelegd, ook al is binnen de SAVE-werkwijze aandacht voor het gezin het uitgangspunt. Er is tijdens de discussie geen helderheid over de ontwikkeling van de jongen en of er sprake is van een bedreiging ervan. Niemand neemt de veiligheid in de maatschappij mee in de inschatting: "*Wij kijken naar gezin en kind, en niet breder*" aldus een SAVE-professional. De betrokken professionals hadden overigens weinig tot geen ervaring met jeugdreclasseringszaken, wat kan verklaren dat zij niet gewend zijn om maatschappelijke veiligheid te betrekken in hun oordeel.

De vraag is of het geweld tussen partners of tegen een van de partners, of pestgedrag naar een zus, voldoende wordt geproblematiseerd in de bespreking van de vignetten. In geval van het vignet *Vechtscheiding* wordt het door de vrouw naar voren gebrachte geweld door de partner door de meeste professionals gelabeld als 'kwaadspreken over de ander'. De blauwe plekken bij het jongste kind worden niet nader geproblematiseerd, en slechts voor enkele professionals een reden voor nader onderzoek. Wat betreft het vignet *Vader LVB, moeder depressief* wordt het geweld tussen de partners door een kleine meerderheid meegenomen als belangrijke risicofactor, naast de ouderkenmerken (LVB-vader en depressiviteit moeder) en wordt dit tezamen beschouwd als de belangrijkste oorzaak voor een bedreiging van de ontwikkeling van het kind. In geval van het vignet *Vader in detentie, probleemgedrag zoon* wordt het aandacht geven aan het pesten en dwarszitten van zijn zus door er nader onderzoek naar te doen, door een deel van de professionals als te problematiserend gezien.

Veiligheid en beschermende factoren

Bij het inschatten van veiligheid lijkt de nadruk te liggen op risicofactoren. In veel zaken worden daarnaast ook beschermende factoren benoemd, maar soms worden deze niet benoemd en richten professionals zich enkel op de zorgen. Dat dit van invloed kan zijn op de weging blijkt bij het bespreken van een casus in een workshop. Daar concluderen professionals dat de professionals die ook beschermende factoren meenemen in hun weging tot een positievere inschatting van de veiligheid komen dan de professionals die vooral of enkel risicofactoren benoemen.

Voorts blijkt dat professionals beschermende factoren verschillend definiëren. Voor een deel van de professionals betreft het vaardigheden van de cliënt of omstandigheden in de leefsituatie die de veiligheid ondersteunen (bijvoorbeeld in staat zijn om hulp in te schakelen of een buurvrouw die actief ondersteunt). Dit is conform de SAVE-werkwijze, waar gesproken wordt over beschermpunten en helpende omstandigheden. Een deel van de professionals benoemt op de

vraag welke beschermende factoren aanwezig zijn in een casus vooral dat wat goed gaat of lijkt te gaan. Zij lijken beschermende factoren te definiëren als de afwezigheid van een risicofactor. Bijvoorbeeld dat er nog nooit een melding is gekomen van de school van de kinderen. Wat er goed gaat of wanneer het wel goed gaat is uiteraard van belang. Een kenmerk van krachtgericht werken is om op zoek te gaan naar positieve uitzonderingen, naar momenten dat het wel lukt. Dat is echter niet hetzelfde als een beschermende factor. Daarvoor moeten professionals op zoek naar de eigenschap of omstandigheid die maakt dat het in die situatie wel goed gaat, die actief de veiligheid van jeugdigen vergroot.

Veiligheids- en risicotaxatie

Zowel SAVE-professionals, Raadsmedewerkers als medewerkers van lokale teams maken gebruik van instrumenten voor veiligheids- en risicotaxatie. Uit de gesprekken met de professionals bleek dat de SAVE-veiligheidschecklist bij een deel van hen geen actieve rol speelt in het beslisproces. Zij vullen deze in omdat het moet, maar beoordelen een zaak vooral op grond van hun professionele inschatting. Hoewel er enkele professionals zijn die daar weinig meerwaarde van ervaren geven veel professionals aan een gestructureerde veiligheids- en risicotaxatie wel van belang te vinden. Daarbij zijn ze op zoek naar enige objectivering van hun oordeel. Veel professionals geven aan dat de op dit moment gebruikte checklists te weinig ondersteuning bieden, en onvoldoende helpen om het eigen subjectieve oordeel te objectiveren. Bovendien constateren professionals dat elke organisatie een ander instrument hanteert, en ook dat helpt niet om tot meer eenduidigheid in de beoordeling te komen.

3.2.1.4 Jeugdreclassering en veiligheid

In de SAVE-werkwijze wordt nadrukkelijk jeugdbescherming en jeugdreclassering bij elkaar genomen; de werkwijze geldt voor beiden. Dit neemt niet weg dat jeugdreclasseringszaken zich in enkele opzichten onderscheiden van jeugdbeschermingszaken. Een belangrijk verschil is dat er een straf of maatregel is opgelegd die aan een bepaalde termijn is gebonden. Daarnaast staat het kind en de begeleidbaarheid van het kind in het middelpunt, waarbij het voorkomen van recidive een belangrijk aspect is. In jeugdreclasseringszaken worden ouders wel betrokken, maar het kind en niet het gezin is uitgangspunt, zo komt uit de interviews, vignettenstudie en dossieronderzoek naar voren. Op de vraag naar veiligheid wordt door professionals in algemene termen verwezen naar risico- en beschermende factoren en er wordt verwezen naar de LIJ, het Landelijk Instrumentarium Jeugdstrafrechtketen. Dit instrument is ontwikkeld voor jongeren tussen 12 en 18 jaar die met politie en justitie in aanraking zijn gekomen en heeft tot doel om tot de juiste aanpak te komen gericht op het voorkomen van recidive. Het is gericht op de jongere zelf. Als de problematiek van een jongere vooral voortkomt uit het gezinssysteem (bijvoorbeeld verslaafde moeder, geweld tussen jongere en zijn moeder, oma in huis met negatieve invloed, zie kader

Bennie onder 3.2.3) dan vergt dit een systeem gerichte aanpak en dit kan niet als jeugdreclasseerder. *"Daar heb je echt OTS voor nodig"*, aldus een SAVE-professional.[11]

3.2.1.5 Veiligheid en de 'goed genoeg' situatie

Wanneer is de veiligheid goed genoeg gewaarborgd? Goed genoeg is een beredeneerd oordeel. Er is geen eenduidig antwoord wanneer de gezinssituatie goed genoeg is. Om die reden wordt een dergelijke afweging volgens de SAVE-werkwijze nooit alleen gemaakt.

> *'Wat is goed genoeg? En waarom vindt de een het wel goed genoeg en waarom vindt de ander het niet goed genoeg en waar leg je het accent op? En de buitenwereld vindt altijd dat je te laat ingrijpt of veel te vroeg ingrijpt maar je grijpt nooit op het juiste moment in. Bij ons is het altijd een afweging van kunnen deze ouders aansluiten bij het kind, ben je responsief, sensitief, wordt het kind gezien, kunnen de ouders hun fouten herstellen.*' (medewerker SAVE)

Om goed genoeg te objectiveren worden ook cijfers gegeven die vervolgens beredeneerd moeten worden en input geven voor een gezamenlijke weging. Welk cijfer goed genoeg uitdrukt, verschilt tussen de professionals.

Voor een Raadsmedewerker is goed genoeg als er geen OTS nodig is. Zij benadrukt het belang van het gesprek met de medewerker SAVE of VT-medewerker als er een verzoek tot OTS komt en er verschil van mening is of de situatie nog 'goed genoeg' is of dat OTS is gewenst.

> *"Samen Veilig, die hebben vaak heel veel geprobeerd, dus als je dan niet uitkomt op een ondertoezichtstelling ga je eerst overleggen, eh proberen elkaar natuurlijk te overtuigen van waarom je iets vindt voordat je het ouders kenbaar maakt. Het zou een beetje raar zijn dat als je tegen ouders zegt: we komen niet op een ondertoezichtstelling uit, en daarna belt Samen Veilig ons van 'waar zijn jullie mee bezig' en opeens komen we in overleg tot een andere besluitvorming. Dan kan je het niet meer maken om tegen ouders te zeggen we doen het alsnog."*

Bovenstaande laat zien dat 'goed genoeg' in geval van wel of niet een OTS, een andere 'goed genoeg' is dan voor de vraag of de SAVE-begeleiding kan stoppen, nu SAVE-begeleiding niet altijd is gekoppeld aan een OTS, maar ook in een preventief kader plaatsvindt.

In de workshops en discussie naar aanleiding van de vignetten blijkt dat professionals verschillend denken over de vraag of het 'goed genoeg' is, en dus of er wel of niet moet worden ingegrepen als er sprake is van zorgen over de ontwikkeling terwijl er (nog) geen duidelijke signalen van onveiligheid voor de kinderen zijn. Deze discussie uit zich bijvoorbeeld in zaken waarin (jonge) kinderen ogenschijnlijk nog goed functioneren terwijl er in het gezin ernstige problemen spelen (bv huiselijk geweld) die van invloed zijn op de wijze waarop kinderen opgroeien. SAVE-

[11] In het profiel Martin (hoofdstuk 5) komt deze tweedeling ook naar voren: voor de jongere is er een reclasseringswerker, en voor het gezin een jeugdbeschermer.

professionals verschillen van mening over de vraag of hun bemoeienis in een dergelijke situatie gerechtvaardigd is, en hoe. Een deel van de professionals lijkt met name te kijken naar het hier en nu en vindt om die reden ingrijpen niet gerechtvaardigd (‘er zijn geen kindsignalen’). Anderen kijken meer/ook naar de mogelijkheden voor het kind om zich op langere termijn goed te kunnen ontwikkelen. Dat het gedrag van de ouders in de toekomst wel degelijk risico’s met zich mee kan brengen voor de ontwikkeling van de kinderen is voor hen wel reden om in te grijpen.

3.2.2 Herstellen van de veiligheid

Eigen kracht en regie en een goede samenwerking zijn belangrijk voor het herstellen van veiligheid. Deze thema’s komen in de volgende hoofdstukken aan de orde. In deze paragraaf gaan we in op de beslissingen die worden genomen op grond van de veiligheidsinschatting: kernbeslissingen en het stellen van voorwaarden.

Als SAVE-professionals concluderen dat de opvoed- en opgroeisituatie niet goed genoeg is, nemen zij beslissingen over de mate van ingrijpen[12] en formuleren zij voorwaarden waaraan de jeugdige en het gezin moeten voldoen. In deze voorwaarden staat inhoudelijk beschreven wanneer de situatie weer als goed genoeg wordt beoordeeld.

Als er bemoeienis is van SAVE met een gezin, zijn ouders vaak bang dat de kinderen uit huis worden geplaatst. Het is als medewerker SAVE laveren tussen grenzen stellen en meebewegen, vertrouwen winnen en positie innemen. Als sprake is van een onveilige situatie is het daarom belangrijk zo concreet mogelijk te zijn, zowel wat betreft de risico’s als wat betreft de voorwaarden. Ouders en kinderen moeten weten wat er van hun wordt verwacht (zie ook hoofdstuk 4). Eerder in dit hoofdstuk beschreven we dat de inschatting van veiligheid soms te weinig concreet gemaakt wordt. Ook de beschreven voorwaarden kunnen heel algemeen zijn:

> *‘Voor ouders, zus en jongere is voldoende hulpverlening actief terwijl er regie wordt gevoerd over de ingezette hulp zodat er invulling wordt gegeven aan de opvoedingsondersteuning, randvoorwaarden worden geregeld en er geen onveiligheid meer is voor de kinderen.’*
>
> *‘Bij de overdracht van de kinderen naar een ouder, gebeurt dat in goede harmonie. Ouders beschikken over voldoende opvoedingsvaardigheden om een gestructureerde opvoedingsomgeving te realiseren.’*

*V*oorwaarden kunnen ook concreet zijn.

> *‘Er kan pas gesproken worden over een eventuele terugkeer van jongere naar vader thuis als vader en zoon de enigen zullen zijn die ingeschreven staan in de woning van vader en zij ook de enigen zijn die er wonen.’*

[12] Voor ingrijpende beslissingen is een Raadsonderzoek nodig en beslist de rechter. De SAVE-professional heeft een adviserende rol. Kernbeslissingen worden bovendien altijd in overleg genomen.

'[jeugdige] houdt zich thuis aan de regels en afspraken die zij met haar ouders maakt. Wanneer zij dit niet doet, reageren ouders consequent zonder dreiging van geweld of gebruik van fysiek geweld.'

Uit voorgaande paragrafen kwam naar voren dat professionals niet altijd een onderscheid maken tussen veiligheid in de actuele situatie en op langere termijn. Dit werkt door in het stellen van de voorwaarden. Het is dikwijls niet duidelijk of voorwaarden gericht zijn op herstel van de veiligheid in het hier en nu of op risico's voor de toekomst, zo blijkt uit de interviews en discussies over de vignetten. De dossierstudie laat zien dat er een variatie aan voorwaarden worden gesteld, afhankelijk van de feiten en context. Er worden voorwaarden gesteld die op de actuele veiligheid zijn gericht en voorwaarden gericht op de langere termijn ontwikkeling van de kinderen of jeugdigen.

De voorwaarden die worden gesteld lijken samen te hangen met de inschatting van de veiligheid en de kernbeslissing die op grond daarvan wordt overwogen: is het gericht op vrijwillige hulpverlening, een OTS, of uithuisplaatsing in pleeggezin, of een plaatsing in een open of gesloten jeugdinstelling? In geval van het vignet *Vechtscheiding* was iedereen unaniem dat er hulp rond verbetering van de communicatie moest komen bij preventieve begeleiding. Bij het vignet *Vader LVB, moeder depressief* zijn de verschillen groot: er zijn enkele professionals die de veiligheid zo laag inschatten, en bedreigingen voor de ontwikkeling van het kind zo ernstig, dat zij voor een uithuisplaatsing gaan en stevige voorwaarden verbinden aan terugplaatsing, anderen schatten de veiligheid positiever in en zouden SAVE-begeleiding overwegen met minder ingrijpende voorwaarden. Een goede aansluiting tussen veiligheidsinschatting en voorwaarden is conform de gewenste werkwijze. Dit laat echter wel zien hoe belangrijk een goede inschatting van de veiligheid is omdat deze van grote invloed is op de mate waarin wordt ingegrepen in het gezin.

In jeugdreclasseringszaken komt als extra overweging de gepleegde delicten en de kans op recidive. Uit een van de interviews komt deze dimensie ook naar voren. In deze casus zijn een SAVE-professional met jeugdreclasseringstaken en een SAVE-professional in het kader van voogdij betrokken. Hoewel het in beide gevallen om een SAVE-professional gaat noemen we ze hier jeugdreclasseerder en jeugdbeschermer om ze van elkaar te onderscheiden. De jeugdreclasseerder kiest vanuit veiligheidsargumenten en het argument van afstraffen voor een gesloten setting. Maar de jeugdbeschermer is hiertegen, omdat in het verleden een gesloten setting nooit iets positiefs heeft bijgedragen. Zij opteert voor begeleid wonen en intensieve begeleiding.

Bennie, (criminele) gedragsproblematiek en verstoord gezinssysteem
Bennie is vanaf zijn 11de uit huis geplaatst en heeft in verschillende pleeggezinnen gewoond. Ook zijn broertjes en zusjes zijn uithuisgeplaatst, wegens verslavingsproblematiek van moeder en relatieproblemen. Moeder woont met haar moeder (oma). Bennie, zijn moeder en oma hebben geen hoog IQ. Bennie heeft een

geschiedenis van weglopen (uit pleeggezin en uit gesloten setting) naar zijn moeder, al vijf jaar lang. Als hij bij zijn moeder is, loopt het echter uit de hand, hij is agressief en slaat de boel kort en klein, en ook zijn moeder.

Als Bennie 16 jaar is komt er een nieuwe jeugdreclasseerder. Zij werkt samen met de jeugdbeschermer, en gezien bovenstaande geschiedenis en de behoefte van Bennie om bij zijn moeder te zijn, wordt ingezet op terug naar de moeder onder begeleiding. Andere belangrijke reden is dat Bennie bij 18 jaar geen OTS meer heeft en begeleid moet worden naar zelfstandigheid. Bennie wordt ook gemeld bij het Veiligheidshuis. De voorwaarden, in overleg met moeder en oma opgesteld, zijn: MST (Multi Systeem Therapie) waarmee ook gewerkt wordt aan de veiligheid. Moeder moet haar eigen problematiek aanpakken. En oma moet verhuizen.

MST wordt ingezet, moeder werkt aan zichzelf, maar oma verhuist niet. Na vijf maanden terug omdat het blijft bij brandjes blussen. Het lukt niet een plan te maken. 'Iedereen is hard voor hen aan het werk, maar het bleef verbaal en fysiek onveilig', aldus de jeugdreclasseerder. Een mogelijkheid is om een kamertrainingstraject in te gaan, maar Bennie wil dit niet. De ontwikkelingen op een rijtje: MST is mislukt, Bennie is weer van school getrapt, hij hangt weer rond, er zijn incidenten, mishandelingen, ook van moeder, hij heeft blowgedrag, mogelijk ook cocaïne, moeder aan de drank, het gezinssysteem beweegt zelf niet in positieve richting. Bennie is niet aanspreekbaar. De professionals hebben het gevoel veel voor het gezin te hebben gedaan en voelen dit als 'pappen en nathouden' omdat het nergens toe leidt. De grens is bereikt omdat de veiligheid niet is te waarborgen. In het Veiligheidshuis wordt besloten dat Bennie toch het beste naar een gesloten setting kan gaan.

Op dat moment pleegt Bennie een delict, komt vast te zitten, krijgt een advocaat, en bij de r-c belooft Bennie dat hij hulp zal accepteren. De r-c schorst de voorlopige hechtenis. Bennie kan naar huis. Volgens de jeugdreclasseerder gaat Bennie die hulpverlening niet accepteren, en is het beste om alle veroordelingen en voorwaardelijke straffen bij elkaar te nemen en hem voor die tijd vast te zetten. Dan kan hij daarna met een schone lei beginnen. En als hij weer in de fout gaat is hij volwassen en komt hij bij de reclassering voor volwassenen. Bovendien gaat het ook om de veiligheid, zowel van de omgeving als van hemzelf. Maar de jeugdbeschermer is het daar niet mee eens. Die vindt dat gesloten plaatsing niet helpt, gesloten plaatsing heeft geen zin, omdat hij in het verleden ook telkens wegliep.

Bovenstaande laat zien dat een inschatting, hoe kan worden bijgedragen aan de veiligheid en de positieve ontwikkeling van de jongen, een proces is van trial en error. Het heeft met inschattingen te maken: hoe groot is de kans dat de gezinssituatie ten gunste verandert, wat is daarvoor nodig en is Bennie bereid en in staat tot verandering. In geval van de jeugdreclassering spelen ook argumenten van afstraffen een rol, zeker als niets lijkt bij te dragen aan een positieve wending. Het is moeilijk om een inschatting te maken en nog moeilijker om de juiste strategie te bepalen.

De jeugdreclasseerder maakt zich zorgen om de toekomst:

> *'ik vind het toch een jongen die zich aan het ontwikkelen is tot… tot… dader huiselijk geweld, eigenlijk is hij dat al.*' De jeugdbeschermer vindt het moeilijk. Ze gunt hem meer: *Ik zou hem alleen meer gunnen… maar ik maak me ernstig zorgen over deze jongen. Want ik denk dat er nog een hele hoop mogelijkheden zijn. Maar dan moet hij wel willen.'* Nu er een schorsing met voorwaarden is uitgesproken, wordt weer opnieuw gezocht naar hulp. Bennie heeft ook gezegd dat hij wil stoppen met blowen en is drie dagen clean. En Bennie beseft dat hij een lastige jongen is. '*… ik ben ook maar een lastige jongen. Ik snap wel dat je het af en toe niet weet met mij."* Er is een lichtpuntje van hoop. Maar het dilemma blijft: '*Ik kan heel veel doen en willen, maar als een jongere of het systeem weigert, dan moet je soms afvragen of je wel zo moet doorgaan of dat het beter is het op zijn beloop te laten, maar, dan creëer je mogelijk slachtoffers*.'

Het belang van goede communicatie met ouders over de voorwaarden wordt door een VT-medewerker naar voren gebracht. Zij praat met de ouders over het effect van ruzies en schelden tussen ouders op de kinderen. Vervolgens worden afspraken gemaakt hoe er meer veiligheid kan komen. '*Het is belangrijk dit op schrift te stellen omdat ouders het dan kunnen nalezen. Zeker in crisissituaties vergeten ouders wat is afgesproken'*. Ook wijst de VT-medewerker op het belang van toezicht op het naleven van het plan en het maken van afspraken tussen de verschillende hulpverleners wie toezicht houdt (het wijkteam of andere instantie).
Uit de interviews met de ouders komt naar voren dat ouders zich wel bewust zijn van de dingen die van hen verwacht worden als het gaat om afspraken die in een plan of gesprek zijn vastgelegd. Zij ontlenen hier ook steun en houvast aan.

3.3 Samenvatting en reflectie

Veiligheid is geen statisch begrip. Het gaat om het inschatten van situaties in het nu en in de toekomst. Veiligheid is bovendien een sociale constructie en is een sociaal gebeuren tussen mensen (Keddell, 2014). Volgens de SAVE-werkwijze gaat het om beschermpunten en zorgpunten die direct van invloed zijn op de veiligheid en belemmerende en helpende omstandigheden die indirect van invloed zouden kunnen zijn op toekomstige veiligheid (venster 2: feiten). Deze moeten vervolgens worden afgewogen (venster 3: weging). En hieruit volgen dan de kernbeslissingen, voorwaarden en plan van aanpak (venster 3 en 4: volgende stappen). Veiligheidstaxaties en risicotaxaties zijn hulpmiddelen, maar het gaat om een contextgerichte inschatting in dialoog met de ouders, de kinderen en het netwerk (venster 1; zie hoofdstuk 4 over eigen kracht en regie).

Verschillen inschatten veiligheid
De resultaten van dit onderzoek laten zien hoe gecompliceerd een analyse op veiligheid is, en hoe verschillend erover wordt gedacht. Er zijn aanzienlijke verschillen tussen professionals als het gaat

om de interpretatie en weging van 'feiten' die de veiligheid bepalen, en de krachten en zorgen die worden benoemd als relevant in een specifieke casus. Professionals herkennen dit en benoemen in de workshops in fase 3 van het onderzoek verschillende oorzaken: verschillen in expertise en achtergrond; verschillen in persoonlijke opvattingen en waarden van professionals (bijvoorbeeld over wanneer het onacceptabel vies is in een huishouden); er zijn professionals die vooral vanuit de theorie werken en professionals die primair vanuit ervaring werken; en er zijn professionals die vooral gericht zijn op de korte termijn en professionals die ook of met name een focus op de langere termijn hebben.

Deze conclusie is niet verrassend. Onderzoek in en buiten Nederland laat steeds weer zien dat het lastig is om tot eenduidigheid te komen als het gaat om het inschatten van veiligheid (zie bv Bartelink, 2018; Munro, 2008). Dat is een belangrijke reden waarom wordt aangeraden om dergelijke beslissingen in de praktijk altijd in groepsverband te nemen, en om een gevalideerd instrument voor veiligheids- en risicotaxatie in te zetten ter ondersteuning van de inschatting (zie SAVE-werkwijze; Bartelink, Meuwissen & Eijgenraam, 2015). De vignettenstudie laat het belang zien van met elkaar in discussie gaan. Er ontstaat dan meer consensus over de mate van veiligheid. Deze discussies worden door de professionals zeer gewaardeerd.

Volledige eenduidigheid is een onhaalbare norm, daarvoor is het maken van veiligheids-inschattingen in jeugdbescherming en jeugdreclassering te complex. Wel is het belangrijk om te streven naar zo veel mogelijk eenduidigheid. Immers, beslissingen die worden genomen op grond van een veiligheidsinschatting kunnen zeer ingrijpend zijn voor gezinnen. Het gaat bijvoorbeeld om het verschil tussen preventieve begeleiding van het gezin of uithuisplaatsing van een kind (zie de discussie over het vignet *Vader LVB, moeder depressief)*. Het is onwenselijk als dergelijke beslissingen te veel afhangen van de professional of groep professionals die daarbij betrokken zijn. In hoofdstuk 6 gaan we in op de vraag hoe de kwaliteit van dergelijke besluitvorming versterkt kan worden.

Concreet maken van de veiligheidsinschatting

Een tweede conclusie betreft het concreet onderbouwen van een veiligheidsinschatting. Hoewel de SAVE-werkwijze stuurt op het zo concreet mogelijk beschrijven van de feiten die van belang zijn voor het inschatten van veiligheid, en het zo concreet mogelijk beschrijven van de voorwaarden die daar vervolgens aan worden verbonden, zien we in de praktijk dat dit niet altijd lukt. Op grond van dit onderzoek zien we een gevarieerd beeld, zowel ten aanzien van de conclusie over zorgen en krachten, als de voorwaarden die daaraan worden verbonden. In een deel van de zaken wordt dit heel concreet beschreven, in andere zaken benoemen professionals in abstracte termen welke zorgen en krachten er zijn en aan welke voorwaarden het gezin of de jeugdige moet voldoen. Het concreet beschrijven daarvan is belangrijk voor zowel het gezin als de betrokken professionals. Naast een verantwoording van de bemoeienis geeft het ook houvast over waaraan gewerkt moet worden, en wanneer de situatie als 'goed genoeg' beoordeeld kan worden. In fase 3 van het onderzoek hebben professionals verschillende initiatieven benoemd die (kunnen) worden ingezet om dit punt te verbeteren (zie hoofdstuk 6).

Veiligheid op de korte of langere termijn, en bedreigde ontwikkeling

Op grond van dit onderzoek kunnen we concluderen dat de verschillende vormen van veiligheid (in het hier en nu, op langere termijn, bedreigde ontwikkeling) door elkaar lopen. Er zijn professionals die zich met name richten op de veiligheid in het hier en nu: is de situatie nu veilig genoeg voor het kind om in het gezin te blijven? Vragen rond ontwikkeling spelen daarin een rol maar richten zich met name op de kortere termijn: is er voldoende toezicht, gaat het kind naar school, voldoet het huis aan de minimale eisen (bv sigarettenpeuken onder de bank als er een kruipende baby in huis is)? Er zijn ook professionals die meer nadruk leggen op de langere termijn: wat kunnen mogelijke gevolgen zijn van de situatie in het gezin voor de ontwikkeling van het kind op langere termijn? Deze verschillen in focus zijn van invloed op de wijze waarop signalen van onveiligheid worden geïnterpreteerd, en de beoordeling welke interventie noodzakelijk is (in termen van voorwaarden of kernbeslissingen). Dit verschil zien we bijvoorbeeld als er sprake is van (fysiek) geweld tegen de partner of tussen partners. Professionals benoemen dit wel als een factor die onveiligheid met zich mee brengt, maar lang niet altijd als een factor die direct moet worden aangepakt. Het chronische gebrek aan opvoedvaardigheden lijkt vaak meer aandacht te vragen dan incidenten van geweld, zolang deze incidenten niet ernstig zijn.

Kinderen die opgroeien in een gezin waar sprake is van geweld, ook als dat incidenteel is of relatief minder ernstig, leven in een onveilige omgeving. Getuige zijn van geweld tegen de ouder of tussen ouders kan even ernstige psychosociale gevolgen hebben als agressie gericht tegen het kind of verwaarlozing (Tierolf, Lünnemann & Steketee, 2014). We kunnen concluderen dat veel professionals meer denken in termen van een levensbedreigende situatie, dan in termen van actuele onveiligheid. Als sprake is van een levensbedreigende situatie is duidelijk dat er moet worden gehandeld. Maar onveiligheid in het hier en nu gaat over meer dan levensbedreigende situaties, het gaat ook over lichtere vormen van (verbaal en fysiek) geweld tussen ouders of naar kinderen. In de interviews en vignettenstudie wordt dit geweld als een van de aspecten beschouwd. Doordat veiligheid op de korte en langere termijn niet duidelijk worden onderscheiden, is ook niet helder welke voorwaarden gericht zijn op het herstellen van de veiligheid nu, of op de langere termijn, en of daar een prioritering in wordt aangebracht.

Weloverwogen risico nemen

Uit alle voorbeelden die door de professionals worden aangedragen, de vignettenstudie en het dossieronderzoek, komt naar voren hoe complex een goede veiligheidsinschatting en het nemen van kernbeslissingen is. Het inschatten van risico's en het nemen van risico's is inherent aan het werk van jeugdbeschermers en Raadsmedewerkers. Titterton (2011) spreekt in dit kader van 'positive risk taking'. Op grond van goed onderzoek naar de veiligheid en risico's, en ingekaderd in voldoende waarborgen (bijvoorbeeld in de vorm van voorwaarden en interventies) en controle daarop, moeten professionals in dit werkveld soms ook cliënten ruimte geven. Dat ze daarbij zo verantwoord mogelijk een risico nemen en dat het mogelijk ook mis kan gaan is inherent aan het vak. De verhalen van de SAVE-professionals laten dat goed zien.

Het onderzoek van Keddell (2011) naar de vraag hoe jeugdbeschermers omgaan met het begrip ‘risico’ (en in het verlengde daarvan ‘veiligheid’) bij het terugplaatsen van kinderen in het gezin van herkomst onderstreept dit. Jeugdbeschermers vinden het een onrealistische eis om perfectie te verwachten alvorens over te gaan tot terugplaatsing. Daarnaast achten zij het ook niet wenselijk om kinderen opnieuw bloot te stellen aan verder misbruik en/of mishandeling. Vanuit de aanname, dat ouderschap per definitie bestaat uit opvoedkundig goede en minder goede momenten en dat problematisch ouderschap een uitzondering is op het ‘normale’, zijn jeugdbeschermers bereid bij terugplaatsingen bewust een beperkte mate van risico te nemen. Dit risico brengen zij in balans door tijdens en na het traject van terugplaatsing in direct en nauw contact met de betrokken kinderen en ouders te blijven om voorwaarden en mogelijkheden van de betrokkenen te checken (Keddell, 2011). In ons onderzoek hebben we daar ook verschillende voorbeelden van gezien.

Portret: Alles voor mijn kinderen

We maken kennis met Jeannette[13]. Ze noemt zichzelf jeugdbeschermer en ze werkt bij het Leger des Heils. Ze heeft veel ervaring, een groot professioneel netwerk, en daar maakt ze ook actief gebruik van om geschikte zorg of begeleiding in te schakelen voor 'haar' gezinnen.

Over haar cliënt, Wouter, vertelt ze dat hij vader is van een gezin met twee dochters. Na een vechtscheiding heeft hij met zijn ex-vrouw eigenlijk helemaal geen relatie of contact meer. Zeker nu, zegt Jeannette, zijn ex-vrouw een nieuwe partner heeft die dominant is en erg negatief staat tegenover hulpverlening. Toenmalig Jeugdzorg raakte een kleine tien jaar geleden betrokken bij het gezin. De dochters waren op dat moment 3,5 en 1,5 jaar oud. De kinderen werden toen allebei uit huis geplaatst. Waarom precies horen we niet van Jeannette, ze was destijds nog niet bij de zaak betrokken. Jeannette zelf kwam er zo'n vijf jaar geleden in via een OTS, toen de rechter besloot de uithuisplaatsing van de oudste terug te draaien naar een begeleid thuis wonen. We horen van Jeannette dat dit was omdat er vanuit vader geen vertrouwen meer was. *"De oudste werd seksueel, ik wil niet zeggen misbruikt, door een groepsgenoot bejegend en de kinderrechter besloot toen per direct om die uithuisplaatsing er af te halen, meisje terug naar vader".* Toen de oudste thuis was, is na een tijdje ook de jongste in stappen weer thuis komen wonen.

Jeanette vertelt dat er veel frustratie was bij Wouter in de tijd dat zijn kinderen uit huis geplaatst waren. Hij kwam verhaal halen, bij de pleeggezinnen waar zijn dochters zaten en later, op de leefgroep waar zijn jongste zat. Hij vond het daar te onrustig en onveilig voor haar. De begeleiding vond hem in zijn manier van doen bedreigend, en hij praatte telkens in op zijn dochter dat het daar niet goed voor haar was. Wouter is, aldus Jeannette, een *"grote imponerende man, stem ook, alles".* Die situatie was niet veilig, en ook niet voor de dochter, aldus Jeannette. Toen ook de jongste thuis kwam wonen, werd vader meer relaxed en zij bloeide op.

Toch zijn er nog zorgen. Voor Jeannette is de zorg op dit moment het grootst om de ontwikkeling van de jongste dochter. Ze heeft een verstandelijke beperking en heeft specialistische hulp nodig. Ze zat al op bijzonder onderwijs maar daar ging het niet goed. Jeannette heeft nu voor elkaar dat ze naar praktijkonderwijs kan. Bij de oudste dochter ziet Jeannette dat ze last heeft van de chaos in huis, en dat ze te maken heeft met claimgedrag van haar zusje. Ze ziet ambivalentie bij de oudste en het uitspelen tegen elkaar van de vader en de moeder. En door omstandigheden is hulpverlening voor haar uitgebleven, hulpverlening die nodig is n.a.v. wat ze meemaakte toen ze uit huis geplaatst was.

Jeanette vindt Wouter, ondanks de moeilijke omgang soms, bereidwillig om mee te werken. Hij staat open voor Jeannette, en ze denkt dat dit komt omdat ze open is naar hem, en zonodig meebeweegt. Jeanette zoekt dan ook begeleiders uit die met hem klikken (bijvoorbeeld een man, met ook zorg voor kinderen). Ze probeert op deze manier te vermijden dat er in het contact spanningen ontstaan. Voor vader, zegt ze, is het allemaal veel, naast werken. Ze vraagt zich af of

[13] De namen in de portretten zijn fictief.

hij de kinderen en dan met name de jongste, de zorg en structuur kan bieden die ze nodig heeft. Ze wil hem de kans geven voor zijn kinderen te zorgen, maar maakt zich wel zorgen.

Dan komt Wouter aan het woord. In het interview met Wouter vertelt hij dat hij een doener is. Na de scheiding doet Wouter, op advies van een hulpverlener, een vrijwillige AMK-melding om de goede hulpverlening op gang te krijgen. Hij staat er nu immers alleen voor, zijn vrouw wil niet voor de kinderen zorgen en hij moet onregelmatige diensten draaien op zijn werk. Na de melding gaat het eerst goed, hij heeft een fijne hulpverlener. Dan gaat zij met zwangerschapsverlof en komt er een vervanger die vindt dat zijn jongste dochter thuis te kort komt. Dat leidt uiteindelijk tot uithuisplaatsing van allebei zijn kinderen. Zonder medeweten van Wouter en van de school zelf worden ze uit de klas gehaald. Daar is Wouter nog steeds heel boos en ontzet over. En alsof dat nog niet genoeg is, ziet Wouter dan, op de plek waar zijn jongste dochter zit, ontregeling, en dreiging met geweld. En ook bij de instelling waar zijn oudste dochter zit, gaat het niet goed, ze wordt daar misbruikt, zegt Wouter. De frustratie en woede lopen hoog op bij Wouter. Hij gaat in beroep tegen de uithuisplaatsing. Doordat hij per ongeluk een verslag toegestuurd krijgt van onregelmatigheden en vernielingen op de instelling van zijn jongste dochter, heeft de rechter de uithuisplaatsing teruggeplaatst, aldus Wouter. Eerst kwam de oudste thuis, en later de jongste.

Al met al vindt hij dat de manier waarop de hulpverlening heeft gereageerd, het alleen maar erger heeft gemaakt. De onverhoedse uithuisplaatsing, de chaos op de leefgroep van zijn jongste, wat zijn oudste overkomen is. Wouter ziet echt wel dat zijn jongste dochter hulp nodig heeft. Ze is ‘bijzonder’, zegt hij, ze ‘loopt ook achter’. Maar hij wil graag orthopedagogische ondersteuning om haar zélf op te kunnen voeden, ze zijn *close* samen.

Voor Wouter zelf is de veiligheid van zijn kinderen dan ook geen issue, in die zin dat de kinderen bij hem niet veilig zouden zijn. Voor Wouter komt er pas een beetje ontspanning als de ‘oude’ Jeugdzorg uit beeld verdwijnt. Zij waren immers de motor achter de ongewilde uithuisplaatsing. Nu er meer ontspanning is, kan hij goed met Jeannette samenwerken. In zijn optiek krijgt hij nu eindelijk waar hij al die tijd om vraagt. Als hij het gevoel heeft dat iemand hem begrijpt, gaat hij open, maar bij een beschuldiging of het gevoel van een oordeel, gaat hij dicht. Van het lokale team verwacht hij niet zo veel, het is al moeilijk genoeg om contact met hen te krijgen. Jeannette heeft het ook druk maar ze belt altijd wel terug, en ook buiten werktijd.

Wouter weet dat hij een grote man is, en sterk. En Wouter snapt ook wel dat het niet normaal is dat zijn oudste dochter bezorgd is dat haar vader wraak wil nemen op de hulpverlener die begon met de uithuisplaatsing. Wouter zou dat zelf nooit doen, zegt hij, al heeft hij wel met Google opgezocht waar de man woont. Aan het einde van het gesprek geeft Wouter aan dat hij nog vol zit, van alles, woede, verdriet, hij komt niet verder ermee. Wouter vraagt hulp voor zichzelf, lijkt het. En ook vertelt hij dan over een incident waarbij hij de auto vernielde van de nieuwe vriend

van zijn ex en daarna rustig op de politie wachtte, met de woorden: “Dat jullie nu wel tijd hebben….”, “En toen”, zo besluit hij, “toen heb ik mijn verhaal gedaan waar ik tegenaan liep.”

Dan horen we, in een derde interview, hoe, vanuit het lokale team van de gemeente, Denise tegen de situatie aankijkt. Denise signaleert bij het gezin van Wouter op alle levensgebieden best grote problemen. Kern van het probleem is volgens haar dat Wouter zelf specialistische hulp nodig heeft. Ze denkt dat hij hulp nodig heeft bij de verwerking van de spanningen van de afgelopen jaren door het ingrijpen van toenmalig Jeugdzorg. Wouter heeft naar haar idee moeite om zijn beperking te erkennen, en dat maakt het lastig om er samen over te praten en een oplossing te zoeken. Het is chaos in zijn huis maar ook in zijn hoofd, en zijn fysieke toestand is ook niet goed, hij zorgt niet goed voor zichzelf. Het voelt voor haar als een cirkel met een spiraal naar beneden. En Jeannette, zij zit erin voor de kinderen. Als lid van het lokale team zegt Denise: “Ik mis een soort SAVE voor volwassenen.”

Denise verwoordt haar zorgen rondom veiligheid verder als volgt: “Eh nou veiligheid is wel altijd een issue geweest. Wat ik al zei, ik vind het echt wel zo'n casus van wanneer is goed goed genoeg. Het is constant zoeken. […] Ik vind het zo'n casus, en dat zijn heel veel casussen hoor waar ik hier in zit, waar je gewoon herhaling ziet van generatieproblematiek. Dat vind ik eigenlijk ook bij deze twee dochters. En ik weet ook wel dat ik dat niet in mijn eentje kan veranderen, maar ik zou wel heel graag dat een beetje willen doorbreken. Dus mijn veiligheid zit meer van in hun toekomst. En dat wat er allemaal al gebeurd is dat is natuurlijk ook ingezet in het kader van de veiligheid, alleen ja ik zou hun wel gunnen dat het allemaal net even wat anders gaat, ja.”

Naar aanleiding van een recente zorgmelding hebben Jeannette en Denise erover gepraat of er toch niet weer een uithuisplaatsing moest volgen. De buurvrouw had een melding bij Veilig Thuis gedaan nadat ze had gezien dat Wouter zijn jongste dochter wel heel stevig beetpakte om mee naar huis te gaan. Na overleg, ook met Veilig Thuis erbij, en Wouter, proberen ze het nu toch thuis te redden met veel ondersteuning. Dat geeft in ieder geval meer rust, en die rust komt de kinderen sowieso ten goede. Want bij uithuisplaatsing was duidelijk dat vader dan weer op zijn achterste benen zou gaan staan, daar kan hij echt niet achter staan. Er is gekozen voor een insteek waarbij dochter krijgt wat ze nodig heeft: een andere school, een verwijzing naar een goede instelling voor diagnose voor gerichte hulp, want duidelijk moet worden: wat heeft zij precies nodig?

Jeannette probeert een oplossing te vinden waar ook Wouter achter kan staan, of waarbij hij in ieder geval open blijft staan voor hulp. En nu komt er een gespecialiseerde dagopvang voor twee dagen, want dat accepteerde hij wel, en ook een pleeggezin als back-up, maar dan een gezin dat hij kent en waar hij zelf contact mee heeft onderhouden. Als dochter krijgt wat ze nodig heeft, zo redeneert Jeannette, heeft vader meer rust in zijn hoofd en in zijn huis. Pleeggezin en leefgroep leverde alleen maar strijd op, dus “we hadden zoiets van, dat gaan we niet weer aan”.

Reflectie

We zien in dit portret een verslag van een zoektocht naar de juiste hulpverlening voor het gezin van Wouter. Er is regelmatig sprake van overleg tussen lokaal team en Leger des Heils, en beide hulpverleners verwoorden op hun manier de zorgen die ze hebben over de veiligheid en ontwikkeling van de beide kinderen in dit gezin. Het portret laat mooie voorbeelden zien van de intentie van de SAVE-werkwijze 'met de cliënt' en niet 'over de cliënt'. Zo is de hulpverlener van het Leger des Heils duidelijk richting Wouter over de ondersteuning die hij nodig heeft, maar probeert ze wel bij hem aan te sluiten door hem aan mensen te koppelen waarvan ze vermoedt dat die hem liggen.

Een open wond in dit verhaal is de uithuisplaatsing van de twee kinderen van Wouter, en dan vooral de manier waarop dat gebeurd is. We kunnen, bij gebrek aan precieze informatie over de omstandigheden destijds, vermoeden dat de situatie van twee kinderen in een vechtscheiding in combinatie met een bijzondere zorgbehoefte van het jongste kind, en een vader die aangeeft de zorg niet alleen aan te kunnen, aanleiding is geweest tot een uithuisplaatsing. Het onaangekondigd en onvoorbereid weghalen bij de ouders, wat Wouter zo erg vond, is wat nu als een 'oude' manier van handelen te boek staat, en als 'niet-SAVE' wordt bestempeld. Je kunt je namelijk afvragen hoe 'veilig' het is om kinderen dit aan te doen. Slechts in zeer extreem gewelddadige gevallen of met extreem groot risico op vluchten van ouders met kinderen zal hiervoor nu nog gekozen worden. En het blijkt ook dat deze manoeuvre grote sporen heeft achtergelaten.

De zorg om veiligheid en ontwikkeling die er nu nog is, blijkt voor de hulpverleners vooral neer te komen op zorgen over de ontwikkeling van de kinderen. De medewerker van het lokale team maakt zich daarnaast oprecht zorgen over de fysieke en mentale toestand van vader. Tegelijkertijd is er ook zorg over de dreiging van, of daadwerkelijk fysiek geweld richting de kinderen. Dit vlamt soms op als het vader boven de pet gaat. Er gaat blijkbaar dreiging uit van deze vader, hij komt intimiderend over in gesprekken met hulpverleners en gaat verhaal halen als er volgens hem iets niet klopt.

Voor hem zelf is de veiligheid van zijn kinderen helemaal geen issue. Het is duidelijk dat vader hier op een ander soort 'veilig' doelt dan de hulpverleners. Het is de vraag of vader beseft, of hem uitgelegd is, dat het naast fysieke veiligheid ook om sociaal-emotionele veiligheid in een gezin gaat. In dit portret is het duidelijk dat de vader veel, zo niet alles voor zijn kinderen over heeft. Tegelijkertijd is het duidelijk dat vader moeite heeft om structuur en orde in zijn huishouden aan te brengen, en of hij tegemoet kan komen aan de bijzondere behoeften van zijn jongste dochter i.v.m. haar beperking[14]. In de ogen van de hulpverlening kan dit wijzen op zogenoemde

[14] Waarbij één van de hulpverleners opmerkt, dat dat voor elke vader moeilijk zou zijn, om aan die behoeften tegemoet te komen. Maar gezien Wouters eigen situatie, is dit voor hem nog moeilijker.

pedagogische verwaarlozing[15], en daarmee op 'onveiligheid'. De vraag is daarmee of vader Wouter weet waar voor de situatie van zijn kinderen en hemzelf de ondergrens ligt. Ook hier is vanuit de SAVE-werkwijze de intentie dat alle betrokkenen, inclusief de vader, in het kader van veiligheid van elkaar weten hoe deze weging van zogeheten 'krachten' en 'zorgen' er uit ziet.

Uit het verhaal zijn factoren en omstandigheden te halen die van belang zijn voor de weging van veiligheid. Wat opvalt is dat het met name ouderfactoren zijn die worden genoemd. We lezen bijvoorbeeld dat er geen of nauwelijks contact meer tussen beide ouders is, en er is een moeizame omgang tussen dochters en moeder. Ook is moeder niet goed bereikbaar voor de hulpverlening, met een nieuwe partner die negatief staat tegenover hulpverlening alleen maar minder. Er zijn daarnaast helpende omstandigheden of beschermende factoren, zoals bijv. vader die de hulpverlening en inmenging van de huidige jeugdbeschermer accepteert, en het gegeven dat hij zich begrepen voelt. Dit sluit aan bij onderzoek dat wijst op het belang van met name ouderfactoren als het om veiligheid gaat (De Ruiter, De Jong en Reus (2013); Van der Put, Assink en Stams (2015)). Aan de andere kant blijft het natuurlijk wel van belang om zicht te hebben op de kinderen omdat de ontwikkeling/het gedrag van de kinderen wel van invloed is op ouderlijke gedragingen/handelen. Ook daarvan geeft het portret enkele voorbeelden.

De vraag is hoe de betrokken hulpverleners met elkaar bespreken wat ze de doorslag laten geven in het wel of niet 'goed genoeg' vinden van de situatie. Het ijs 'dun' vinden, maar kennelijk ook net dik genoeg? Het antwoord lijkt dat, voor nu, het 'stabiel' houden van vader een belangrijke voorwaarde is om rust in het gezin te krijgen, en daarmee de veiligheid en de ontwikkeling van de kinderen te bevorderen. Zoals Jeannette het zegt: zolang hij in de strijd zit, staat hij niet open voor onze hulp, en voor onze visie op de opvoeding. Wat we daarmee zien is dat de twee hulpverleners allebei proberen meer rust te krijgen in de situatie van vader/thuis. Vanuit het Leger des Heils, door te focussen op de zorg voor zijn jongste dochter, omdat hem dat veel kopzorg en spanning geeft. Vanuit het wijkteam, door te kijken welke hulp vader Wouter zelf nodig heeft. Er is regelmatig overleg tussen beide hulpverleners maar niet duidelijk is hoe ze daar met elkaar over praten en of ze van elkaar weten op welke 'route' ze richting meer veiligheid werken.

Dit portret laat zien dat bij de analyse van veiligheid het hele gezinssysteem meegenomen moet worden. De notie van veiligheid zou uitgebreid worden naar alle gezinsleden, dus inclusief de vader. Voor hem zou, juist met het oog op veiligheid en ontwikkeling van de kinderen, individuele hulp aan de orde zijn, en ondersteuning bij de verwerking van eerdere ervaringen. In dit portret is het de medewerker van het lokale team die bij vader Wouter die behoefte signaleert. Dat achter

[15] Haxe, I., Holdorp, J., & A. Wolzak (2015). *Emotionele en pedagogische verwaarlozing*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

agressief gedrag trauma en onvermogen schuil kan gaan, vraagt om een manier van omgaan die getuigt van kennis van de achterliggende emoties zoals angst en verdriet.[16]

[16] Holdorp, J. (2015). Trauma-informed werken voor professionele opvoeders. De cruciale rol van de opvoeder. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

4. Eigen kracht en regie

Een van de deelvragen van het onderzoek luidt: Hoe onderkennen en versterken medewerkers SAVE, Raadsmedewerkers en medewerkers van lokale teams de eigen kracht en regie van cliënten? In dit hoofdstuk bespreken we de bevindingen over het thema eigen kracht en regie. In paragraaf 4.1 gaan we in op het uitgangspunt eigen kracht en regie in de SAVE-werkwijze en in de literatuur. Vervolgens wordt in paragraaf 4.2 beschreven hoe professionals in de praktijk inhoud geven aan dit uitgangspunt op grond van bevindingen in de verschillende deelonderzoeken. In paragraaf 4.3 concluderen we welke vragen en knelpunten in de praktijk leven ten aanzien van eigen kracht en regie, en welke goede praktijkvoorbeelden ondersteunend kunnen zijn voor SAVE-professionals.

4.1 Eigen kracht en regie als uitgangspunt in de SAVE-werkwijze

Uitgaan van eigen verantwoordelijkheid en eigen mogelijkheden van jeugdigen en hun ouders met inzet van hun sociale netwerk is een van de transformatiedoelen uit de Jeugdwet (www.nji.nl). Uitgangspunt is dat ouders zelf de regie nemen en houden over de opvoeding van hun kinderen en dat de overheid zich daar niet mee bemoeit. Pas als de opvoed- en leefsituatie van kinderen zodanig is dat dit hun ontwikkeling bedreigt of als er sprake is van strafbare feiten door jeugdigen kan de overheid ingrijpen. In aansluiting bij de transformatiedoelen in de Jeugdwet is ook in de SAVE-werkwijze het uitgaan van de eigen kracht en regie van de jeugdige en het gezin een belangrijk uitgangspunt.

Regie

De SAVE-werkwijze geeft de volgende visie op het thema eigen kracht en regie: ‘’De overheid gaat niet over het leven van de mensen zelf en niet over een ‘goede’ opgroei en-opvoedingssituatie. De overheid handhaaft de wet, beschermt burgers tegen geweld en bepaalt wel de ‘ondergrens’ van wat acceptabel is in opgroei – en opvoedsituaties. Burgers hebben de regie over hun eigen leven en over de opgroei- en opvoedsituatie en moeten in de gelegenheid worden gesteld om oplossingen te bedenken die voldoen aan de voorwaarden die de bevoegde instanties stellen’’ (Van Montfoort & Samen Veilig Midden-Nederland, 2015a, p. 15). Deze beschrijving van eigen kracht en regie geeft het zelfstandig functioneren van burgers ten opzichte van de overheid aan. De overheid stelt een ondergrens aan het functioneren van zijn burgers. De burger die de ondergrens bereikt moet zelf de regie krijgen (houden) over de wijze waarop hij of zij het functioneren weer boven de gestelde grens weet uit te tillen. Ofwel, eigen kracht en regie impliceert eigen ‘verantwoordelijkheid voor’ en ‘grip op’ de wijze waarop de burger binnen de samenleving voldoet aan de door die samenleving gestelde grenzen. Zolang iemand boven de door de overheid gestelde ondergrens functioneert kan, op grond van de gegeven beschrijving, diegene geheel zelf invullen hoe in dit geval de opgroei- en opvoedsituatie er uitziet.

Zo mogelijk gedwongen kader voorkomen

Uitgaan van eigen kracht en regie krijgt in de SAVE-werkwijze op verschillende manieren vorm. Het betekent onder andere dat ‘‘een professional dringend advies altijd vooraf moet laten gaan aan een begeleiding vanuit het gedwongen kader’’ (Van Montfoort & Samen Veilig Midden-Nederland, 2015a, p. 16). In geval van onveiligheid of bedreigde ontwikkeling wordt eerst geprobeerd om ouders te motiveren tot begeleiding, waarbij ouders en professionals een gelijkwaardige relatie hebben en met elkaar in gesprek gaan over de vraag hoe de veiligheid voldoende hersteld kan worden. Als dat niet mogelijk blijkt wordt zo nodig, via tussenkomst van de rechter, begeleiding vanuit een gedwongen kader geboden. Daarmee wordt de eigen regie met betrekking tot opvoeden ingeperkt omdat door een ander bepaald wordt dat het gezin begeleiding moet accepteren en binnen welke kaders opvoeding van de kinderen moet plaatsvinden. Zowel bij vrijwillige begeleiding als in een gedwongen kader is het uitgangspunt dat een cliënt zeggenschap moet kunnen blijven houden over zijn situatie door de gelegenheid te krijgen keuzes te maken binnen gestelde kaders en termijnen. Indien vanwege de veiligheid van jeugdigen voorwaarden worden gesteld aan de opvoedsituatie, dan heeft/houdt de cliënt regie over de manier waarop hij of zij de door SAVE gestelde voorwaarden realiseert. De cliënt bepaalt zelf hoe en met wie invulling wordt gegeven aan de gestelde veiligheidsvoorwaarden door het maken van een plan.

In het handelen van de SAVE-professional betekent dit concreet dat de professional gebruik maakt van 1) het verhelderen van de norm (wat is ‘goed genoeg’ met betrekking tot veiligheid en ontwikkeling), 2) het motiveren van ouders en jeugdigen tot verandering. Deze werkwijze geldt in dezelfde mate voor vrijwillige begeleiding als voor het gedwongen kader. Met andere woorden, ook wanneer de cliënt juridisch verplicht wordt tot samenwerking met de SAVE-professional omdat gedurende vrijwillige begeleiding niet aan gestelde voorwaarden wordt voldaan, krijgt de cliënt nog steeds regie over de wijze waarop zij of hij komt tot de oplossing voor het voldoen aan de gestelde voorwaarden.

Engageren en positioneren

Het bieden van keuzes en motiveren van mensen tot verandering in situaties waar tevens een verplichtende norm gehanteerd wordt, stelt bijzondere eisen aan de communicatie en houding van de SAVE-professionals. SAVE-professionals moeten in staat zijn cliënten aan zich te binden en tegelijkertijd grenzen te stellen aan het gedrag/de situatie van de cliënt. De houding en de communicatie van de SAVE-professional kenmerkt zich in de praktijk door de kernbegrippen ‘engageren’ en ‘positioneren’. De begrippen engageren en positioneren zijn oorspronkelijk afkomstig uit de Deltamethode gezinsvoogdij (PI Research & Van Montfoort, 2009) en overgenomen in de SAVE-werkwijze. Onder engageren wordt al datgene verstaan dat de SAVE-professional doet om de jeugdige, diens ouders, het gezin en andere belanghebbenden tot een actieve medewerking te motiveren. Concreet betekent dit aansluiten bij de wensen van het gezin door hen te vragen naar hun wensen, hen te helpen bij het formuleren van hun wensen en het opnemen van de wensen van het gezin in de werkdoelen van de hulpverlening.

Daarnaast engageert de SAVE-professional door aan te sluiten bij de sterke punten (ook wel de krachten) in het gezin. Het gedrag van de SAVE-professional is erop gericht de mensen rond de jeugdige regie te geven over de opgroei-/opvoedsituatie van de jeugdige.

Onder het begrip positioneren wordt al datgene verstaan wat de SAVE-professional doet om het specifieke van de maatregel of – als er geen maatregel is – de publieke verantwoordelijkheid te verduidelijken (Van Montfoort & Samen Veilig Midden-Nederland, 2015a). Doel van positioneren is het geven van positie aan de veiligheid en de ontwikkeling van de jeugdige en/of de samenleving. Concreet geeft men vorm aan het positioneren door transparant te werken (o.a. plan op tafel bij de cliënt) en duidelijk te communiceren met de cliënt over dat wat hij of zij moet doen in relatie tot de veiligheid en de ontwikkeling van het kind. Daarnaast geeft de SAVE-professional duidelijk aan op welke manier wordt samengewerkt met de cliënt.

Eigen kracht

"Er is altijd eigen kracht", aldus een handleiding bij de SAVE-werkwijze (Van Montfoort/ Regiecentrum Bescherming en Veiligheid Friesland/ Samen Veilig Midden-Nederland, 2017, p. 105). Daarom worden de aanwezige krachten geïnventariseerd en worden gezinnen gestimuleerd om met eigen oplossingen te komen. Krachten worden binnen de vier vensters gedefinieerd als beschermpunten en helpende omstandigheden die nu en in de toekomst een positief effect hebben op de veiligheid en/of ontwikkeling van jeugdigen in het gezin (zie hoofdstuk 1.3 en 3.1). Daarbij gaat het zowel om het gedrag van de leden van het gezin, als van anderen die bij het gezin betrokken zijn.

Uitgaan van eigen kracht en regie van het gezin betekent volgens de SAVE-werkwijze ook dat waar mogelijk gebruik wordt gemaakt van de ondersteuning die rond het gezin aanwezig is. De vraag 'Welke mensen het belangrijk vinden dat het goed gaat met de jeugdige' wordt gebruikt om het netwerk rond het gezin te mobiliseren. De vraag nodigt uit om ook mensen te betrekken die niet in eerste instantie door het gezin worden benoemd. Het netwerk wordt vervolgens (door het gezin) gevraagd om te participeren bij het inventariseren van zorgen en krachten en mee te denken over de wijze waarop aan de gestelde voorwaarden kan worden voldaan. Daarvoor wordt een netwerkberaad georganiseerd. Tevens is het mogelijk dat netwerkleden een rol vervullen bij de uitvoering. Door het versterken en activeren van het netwerk rond de jeugdige worden de krachten om de jeugdige heen optimaal benut. Bovendien wordt op die manier geprobeerd om langdurige ondersteuning te realiseren, in aanvulling op de tijdelijke professionele ondersteuning. Het netwerk van het gezin kan ook een negatieve invloed hebben. SAVE-professionals worden daarom geacht om het netwerk en de invloed die zij hebben goed in kaart te brengen en op grond daarvan met het gezin te beslissen welke rol de netwerkleden kunnen nemen of juist niet meer mogen nemen.

Ook in de methodiek van de Raad voor de Kinderbescherming is het activeren van hulpbronnen in en om het gezin een werkwijze om veiligheid in het gezin te bevorderen (Raad voor de Kinderbescherming, 2015).

4.2 Eigen kracht en regie in de praktijk

Uit de gesprekken met SAVE-professionals blijkt dat zij het belang van het uitgangspunt eigen kracht en regie onderschrijven. Hoewel dit uitgangspunt aansluit bij een werkwijze die veel professionals ook voor de invoering van de SAVE-werkwijze al hanteerden, benoemt een groot deel van de professionals dat hierin voor hen de grootste verandering zit. Meer dan in het verleden krijgen gezinnen zelf de ruimte om met oplossingen te komen en wordt geprobeerd om het netwerk van het gezin daar actief in te betrekken.

In deze paragraaf gaan we in op de wijze waarop professionals spreken over en handelen ten aanzien van regie (4.2.1) en over eigen kracht, waarbij zowel het aansluiten bij en versterken van de competenties van cliënten, als inzetten van het netwerk aan de orde komen (4.2.2). Vervolgens staan engageren en positioneren als een manier om cliënten te motiveren tot medewerking centraal (4.2.3) en het belang van transparante communicatie (4.2.4). We besluiten met de geconstateerde spanning tussen enerzijds waarborgen en versterken van veiligheid en anderzijds uitgaan van eigen kracht en regie van gezinnen (4.2.5).

4.2.1 Opvattingen over regie

Dichotome opvatting over regie

Uit de interviews en workshops met professionals blijkt dat het begrip regie veelvuldig wordt gebruikt maar vaak weinig wordt geconcretiseerd. Professionals praten veelal in algemene termen over regie: “ik heb de regie” of “het gezin heeft de regie”, zonder te expliciteren waarover men regie heeft. Een deel van de professionals praat op een dichotome wijze over regie. Zij lijken regie te beschouwen als iets dat in handen is van het gezin of van de professional. Ook praten sommige professionals over regie als iets dat zij aan het gezin kunnen geven of van het gezin over kunnen nemen. We horen verschillende oorzaken daarvoor.

Voor sommige professionals is het uitgangspunt eigen kracht en regie moeilijk te verenigen met het gedwongen kader waarin zij deels werken. Het gedwongen kader geeft professionals de mogelijkheid om eisen te stellen aan het gezin en in te grijpen als het gezin daar onvoldoende aan tegemoet komt. Daarmee zijn jeugdigen en gezinnen in hun ogen de regie kwijt. Zij kunnen immers niet meer volledig zelf bepalen hoe zij hun leven vormgeven. Daarnaast wordt soms gesteld dat gezinnen geen regie kunnen hebben omdat ze daarvoor onvoldoende vaardigheden hebben. “*Maar er blijft altijd een bepaalde groep mensen die kan het niet zelf. … Dus vaak zijn de groepen die bij de jeugdbeschermingstafel zitten eigenlijk de groepen waarbij die eigen regie al niet meer speelt*” (medewerker RvdK).

Deze dichotome opvatting over regie uit zich ook in de mate waarin jeugdigen en gezinnen ondersteund worden. Sommige professionals zijn van mening dat uitgaan van eigen kracht en regie betekent dat gezinnen niet geholpen mogen worden bij de invulling van een plan. Hulp wordt beschouwd als het overnemen van de regie, waarmee ze niet meer conform de uitgangspunten van de SAVE-werkwijze zouden handelen. De werkwijze schrijft immers voor dat de SAVE-professional het ‘wat’ (de voorwaarden) bepaalt, en het gezin het ‘hoe’ (de wijze waarop ze aan

de voorwaarden gaan voldoen). Deze interpretatie van de SAVE-werkwijze is overigens niet conform de methodiekbeschrijving.

Regie van gezin binnen gestelde kaders

Andere professionals beschrijven voorbeelden waarin ze laten zien dat jeugdigen en gezinnen ook binnen gestelde kaders regie hebben. Dat gebeurt op verschillende manieren. Zij geven jeugdigen en gezinnen bijvoorbeeld de ruimte om binnen de gestelde kaders zelf invulling te geven aan de wijze waarop aan de voorwaarden wordt voldaan. Het schrijven van een plan door het gezin is een van de manieren waarop eigen kracht en regie ingevuld kan worden. In de praktijk krijgt dit op verschillende manieren vorm. Gezinnen maken zelf een plan, soms met behulp van het lokale team of met ondersteuning van de SAVE-professional. Daarbij wordt al dan niet ook het netwerk van cliënten betrokken. Incidenteel wordt een zogenaamde Eigen Kracht Conferentie ingezet[17]. Het plan van het gezin kan een plan op papier zijn, maar dat gebeurt lang niet altijd. Soms geven cliënten in een vervolggesprek aan welke oplossingen ze met elkaar hebben bedacht, zonder dat dit op papier staat. Als het gezin een plan heeft ontwikkeld, beoordeelt de SAVE-professional of dit aan de voorwaarden voldoet, en integreert het plan van het gezin in het plan van aanpak dat door de SAVE-professional wordt gemaakt. Overigens zijn er ook cliënten die geen gebruik willen maken van de mogelijkheid om zelf een plan te maken. In dat geval neemt de SAVE-professional initiatief voor het ontwikkelen van een plan waarin de visie en doelen van het gezin zoveel mogelijk worden betrokken.

Een andere manier waarop professionals cliënten ondersteunen om binnen gestelde kaders regie te houden, is zo veel mogelijk aansluiten bij de wensen van de jeugdigen of het gezin. Bijvoorbeeld in een casus rond schoolverzuim. In deze zaak is als voorwaarde gesteld dat de jongere in kwestie weer naar school gaat, maar gedurende het traject blijft dat moeilijk. De jongere is inmiddels 17 jaar en gaat liever werken in een garage, heeft daar ook al een baantje gevonden. De professional besluit, mede gezien de leeftijd van de jongere, mee te gaan in de wens en de voorwaarde om weer naar school te gaan te laten vallen. Een ander voorbeeld wordt beschreven door een SAVE-professional die een verstandelijk beperkte moeder begeleidt die haar kind niet zelfstandig kan opvoeden. Als voorwaarde wordt gesteld dat zij naar een voorziening voor begeleid wonen gaat. De SAVE-professional bezoekt een aantal locaties met haar en laat haar vervolgens zelf kiezen waar ze wil gaan wonen.

Een derde manier die naar voren komt om binnen een kader regie bij het gezin te laten is het expliciet benoemen waarover cliënten regie hebben en wat de grenzen zijn, zo komt uit de interviews naar voren. Ook in situaties waarin de professional veel zeggenschap heeft, proberen professionals cliënten te laten zien dat zij wel degelijk zelf invloed hebben en worden cliënten gestimuleerd om verantwoordelijkheid te nemen. Een voorbeeld betreft een moeder met een

[17] In een Eigen Kracht Conferentie maken gezinnen samen met hun netwerk en eventueel betrokken hulpverleners een eigen familiegroepsplan waarin staat beschreven op welke manier zij bepaalde problematiek gaan oplossen (www.eigen-kracht.nl).

verstandelijke beperking en een gewelddadige partner waarbij er zorgen zijn over de baby. Als moeder tijdens een netwerkberaad dreigt weg te lopen, geeft de SAVE-professional haar de keuze: als moeder wegloopt kan zij niet anders dan de zorg voor de baby aan iemand anders overlaten, als moeder blijft, kan gekeken worden naar een andere oplossing. Door moeder op dat moment nog een keuze voor te leggen, maakt de professional haar duidelijk dat zij invloed heeft op de beslissing.

4.2.2 Anticiperen op en versterken van eigen kracht

Competenties van cliënten zien en versterken

Gilsing, Jansma en Schöne (2017) beschouwen de competenties van cliënten als een van de dimensies van eigen kracht. Op grond van de interviews en workshops in dit onderzoek blijkt dat het benoemen van de competenties van cliënten en hen ondersteunen om deze te versterken een veel gehanteerde werkwijze is om het uitgangspunt eigen kracht en regie in de praktijk te brengen. In veel casusvoorbeelden die zij noemen zien we dat terug. Door cliënten bewust te maken van wat ze wel kunnen en hen te ondersteunen bij het versterken van die competenties worden cliënten gestimuleerd en ondersteund om steeds meer regie over hun eigen leven te nemen. Daarbij houden professionals cliënten ook een spiegel voor, en spreken ze hen aan op gedrag of denkpatronen die belemmerend zijn. "*Daarom denk ik ook, de manier hoe je mensen benadert, daar kan je al heel veel in bereiken. Door ze niet heel belerend toe te spreken, maar soms ook gewoon positief opbouwend, confronteren met wat ze doen en nodig hebben*." (medewerker RvdK). Professionals versterken de eigen kracht van cliënten door hen te complimenteren voor wat ze goed doen, door negatieve beelden die cliënten over zichzelf hebben om te buigen en te laten zien wat er wel goed is aan wat ze doen, door cliënten te coachen om bijvoorbeeld op een andere manier met hun kinderen of ouders in gesprek te gaan, en door hulp of therapie aan te bieden waarmee cliënten hun vaardigheden kunnen vergroten.

Hoewel positieve bekrachtiging geen nieuwe methodiek is in de jeugdbescherming en jeugdreclassering, lijkt de nieuwe werkwijze professionals wel meer dan in het verleden te stimuleren om dat wat goed gaat te benoemen. Een van de geïnterviewde cliënten met een langere geschiedenis in de jeugdbescherming geeft aan dat in de rapportages in het verleden vooral werd benoemd wat er niet goed ging, terwijl er tegenwoordig veel meer aandacht is voor wat er wel goed gaat.

Grenzen aan lerend vermogen van cliënten

Uitgaan van eigen kracht kent ook grenzen, aldus verschillende professionals. Er zijn cliënten die beperkt zijn in hun lerend vermogen, en die langdurig of zelfs levenslang professionele ondersteuning nodig hebben. Dat geldt bijvoorbeeld voor een deel van de cliënten met een verstandelijke beperking. Als zij eenmaal de professionele ondersteuning die wordt geboden accepteren, dan blijkt er met die ondersteuning vaak veel mogelijk. Dan lukt het bijvoorbeeld om kinderen toch thuis te laten wonen, terwijl in een eerdere fase uithuisplaatsing dreigde. Maar zo

gauw die ondersteuning weg valt, zou het fragiele evenwicht verstoord worden. Omdat er bereidheid is van de ouders tot medewerking is geen maatregel nodig.

Verhaal van Roos, medewerker SVMN (geschreven door onderzoekers op basis van interview met een SAVE-professional)

"Ik vind het mooi werk, vooral omdat mijn cliënten eigenaar zijn van hun plan. Het gaat om hun eigen oplossingen en hoe zij zelf aan hun problemen willen werken. Natuurlijk zeg ik tegen mijn cliënten 'wat' er moet veranderen in het gezin. Dit zeg ik omdat er in gezinnen veranderingen nodig zijn om de veiligheid tot een bepaald niveau te herstellen. En zij bepalen 'hoe' ze het willen aanpakken. Dat kan met hulp van een buurvrouw of leraar van school. Mensen uit hun eigen netwerk. Voor mij begint het allemaal met contact met de cliënt, vertrouwen winnen en vooral praktische hulp bieden. Financiën en huisvesting bijvoorbeeld. En vooral het netwerk van de cliënt in kaart brengen, wie kan er meehelpen? En een concreet plan maken: wie doet er wat? Wat blijft er nog liggen voor het buurtteam? Voorop staat de stabiliteit en de rust voor kinderen in een gezin. Het meest ideale is wanneer je een OTS-casus kan ombuigen naar familiehulp of burenhulp. Natuurlijk lukt dat niet altijd. Je moet geduld hebben en de problemen niet groter maken dan ze zijn en niet ingaan op verwijten. Verwijten zijn onuitgesproken wensen. De manier van communiceren neem ik vaak voor lief, want is hun manier. Kleine stapjes zijn ook stappen, zeg ik altijd. Positief blijven en het goede voorbeeld geven, zoals je houden aan je afspraken. Als je niet op tijd kunt komen even bellen of een sms sturen dat je iets later komt. Dat soort dingen…"

Samenwerken met het netwerk

Uitgaan van eigen kracht betekent onder andere dat zo veel mogelijk wordt samengewerkt met het sociale netwerk van jeugdigen en gezinnen (Van Montfoort & Samen Veilig Midden-Nederland, 2015a). Meer werken met het netwerk van cliënten wordt door veel professionals genoemd als we hen vragen hoe ze vormgeven aan het uitgangspunt eigen kracht en regie. Zij geven aan dat ze meer dan in het verleden kijken of er een netwerk is waarop cliënten een beroep kunnen doen. In de meeste gevallen dragen cliënten zelf netwerkleden aan, daarbij gestimuleerd door de SAVE-professional. Dat vraagt vaak enige overredingskracht, omdat cliënten het lastig vinden om een beroep op anderen te doen, of denken dat ze geen netwerk hebben dat behulpzaam kan zijn. Als cliënten zelf mensen uit hun netwerk betrekken, beoordelen SAVE-professionals of het netwerk geschikt is en de rol kan vervullen die van hen wordt verwacht.

In de voorbeelden die professionals geven blijkt dat in veel zaken het netwerk waarmee zij werken met name bestaat uit familie. De SAVE-werkwijze adviseert om breder te kijken, en ook bijvoorbeeld mensen te betrekken uit de buurt, van school of de sportclub. Dat blijkt in de praktijk nog niet frequent te gebeuren. In de interviews met professionals worden met name opa's, oma's, broers en zussen genoemd. In de dossiers wordt maar beperkt uitgewerkt of en hoe met het

netwerk wordt gewerkt. Voor zover daar iets over genoemd staat, betreft het met name de directe familie van cliënten.
De rol van het netwerk bestaat in veel gevallen uit het meedenken over oplossingen om de veiligheid te versterken in een netwerkberaad en dit vast te leggen in een plan. Het netwerk ondersteunt bij de uitvoering van het plan, zo blijkt uit de interviews en workshops. Het netwerk lijkt nauwelijks een rol te hebben bij het maken van een inschatting over veiligheid, zo blijkt bijvoorbeeld uit de dossierstudie. In een enkel interview komt naar voren dat het netwerk ook als rol heeft om te signaleren of voorwaarden worden nageleefd en of er sprake is van een onveilige situatie. De ervaring leert dat het dan belangrijk is om daar heel heldere afspraken over te maken met het gezin en het netwerk, aldus SAVE-professionals. Loyaliteit naar het gezin kan er gemakkelijk toe leiden dat netwerkleden terughoudend zijn om signalen daadwerkelijk te melden.
In jeugdreclasseringszaken lijkt minder met het netwerk te worden gewerkt. Professionals richten zich in deze zaken vooral op de jeugdige die de maatregel heeft opgelegd gekregen, en op het gezin van de jongere. De reden die zij daarvoor aanvoeren is dat jeugdreclasseringsmaatregelen zijn gericht op de jongere. Professionals kijken bij deze jeugdigen wel naar eventuele negatieve invloeden van het netwerk, zoals vrienden of kennis die het delinquente gedrag of negatieve gedragingen (bijvoorbeeld drugsgebruik) blijven bevorderen.

Hoewel meer dan in het verleden met het sociale netwerk wordt gewerkt, benoemen SAVE-professionals ook dat dit complex en tijdrovend kan zijn. Het vraagt tijd om het netwerk goed in kaart te brengen en om goed zicht te krijgen op wat verschillende netwerkleden kunnen bieden. Vervolgens is men soms veel tijd kwijt met het coördineren van het netwerk en zorgen dat de verschillende netwerkleden geïnformeerd blijven en hun afspraken nakomen. Waar mogelijk wordt die coördinatie in het gezin belegd, of fungeert iemand uit het netwerk als aanspreekpunt voor de SAVE-professional. Dit blijkt echter niet in alle gevallen mogelijk. Zo vertelt een professional van SVMN over kinderen die bij een pleeggezin geplaatst zijn en waar de kinderen regelmatig logeren bij verschillende personen uit het sociale netwerk. Omdat deze personen en het pleeggezin elkaar nauwelijks kenden kostte het haar veel tijd om daar met alle betrokkenen goede afspraken over te maken.
Andere knelpunten die SAVE-professionals tegen komen ten aanzien van het netwerk:

- Beperkte vaardigheden van het netwerk: Leden van het netwerk zijn wel in staat om praktische hulp te bieden, maar ondersteuning bij opvoedvaardigheden lukt niet omdat ook de leden van het netwerk niet adequaat reageren op de kinderen. In dergelijke gevallen wordt voor de pedagogische ondersteuning toch teruggevallen op professionele hulp. Ook komt het voor dat het netwerk dat bij het gezin betrokken is, ondersteuning nodig heeft. Die ondersteuning kunnen SAVE-professionals niet altijd bieden. En daarnaast kunnen de mensen uit het sociale netwerk, zeker op de langere termijn, uitgeput raken.
- Instabiliteit van het netwerk: Soms kunnen gezinnen wel mensen benoemen die kunnen ondersteunen, maar blijken deze mensen in de praktijk hun afspraken niet na te komen, of

na enige tijd de rol die ze hebben toch te belastend te vinden. Anderzijds zijn er ook gezinnen die zelf wisselvallig zijn in hun contacten, en die netwerkleden die ze zelf hebben aangedragen kort daarna weer afwijzen.

- Vragen over betrouwbaarheid van het netwerk: Soms zijn netwerkleden te veel gericht op de belangen van een van de ouders, bijvoorbeeld in echtscheidingszaken, en in een zaak waarin vader wordt verdacht van seksueel misbruik van zijn kinderen en vervolgens een netwerk aandraagt dat probeert hem vrij te pleiten van die verdenking.
- Negatieve invloed van het netwerk: Het netwerk heeft niet altijd een ondersteunende rol. Er zijn ook netwerken die de problematiek in stand houden of verergeren. Bijvoorbeeld jeugdigen die een sociaal netwerk hebben dat bestaat uit jongeren die ook politiecontacten hebben, veel drugs gebruiken of niet naar school gaan. Dan is de opdracht van de SAVE-professional vooral om de negatieve invloeden van dat netwerk te beperken.

Ondanks deze knelpunten onderschrijven de meeste professionals die we hebben gesproken het belang van werken met mensen uit het sociale netwerk. Het kan een belangrijke bron van steun zijn voor de jeugdige en/of het gezin. Ook spelen ze een belangrijke rol in de communicatie; zij begrijpen het gezin en kunnen de taal van de professional verhelderen in de taal van de cliënt. 'Het netwerk is er en heeft invloed en dan kun je er maar beter mee samenwerken' wordt naar voren gebracht. In veel gevallen is het sociale netwerk aanvullend op professionele hulpverlening.

4.2.3 Positioneren en engageren

Binnen de SAVE-methodiek wordt, met het oog op de werkrelatie tussen cliënt en professional, het belang van positioneren en engageren benadrukt. Goed positioneren en engageren lijkt eigen kracht en regie te ondersteunen. Ook voor de introductie van de SAVE-werkwijze waren dit belangrijke methodische uitgangspunten van jeugdbeschermers. Dit is voor veel SAVE-professionals dan ook niet nieuw, en we horen er veel voorbeelden van. Een SAVE-professional formuleert het als volgt:

> "*Waar ik op let in het contact met haar? Ik probeer heel erg te zoeken waar ik aansluiting kan vinden. Wat doe je goed, hoe kom ik met jou in contact? Dat is eigenlijk de eerste stap van het proberen contact te maken, verbinding te zoeken. Maar ook op tafel te leggen, dit is mijn rol en ik voel gewoon dat je heel erg bang bent dat je kind uit huis geplaatst wordt. En ik kan niet zeggen dat ik het niet doe, maar ik kan wel zeggen dat als ik het doe dat ik het van tevoren met jou bespreek, dat het altijd open gaat*." (medewerker WSS JB&JR)

Engageren

In de eerste fase van het contact wordt geïnvesteerd in het opbouwen van een goede samenwerkingsrelatie en is soms een flinke periode nodig om in contact te komen met cliënten, zo blijkt uit de interviews. Als er contact is dan vragen professionals naar de doelen en wensen van cliënten en bieden hulp bij het oplossen van problemen die voor cliënten actueel zijn.

Bijvoorbeeld door afspraken te maken met schuldeisers die de cliënt onder druk zetten, of door babyspullen te regelen voor een cliënt die hoogzwanger is en geen middelen heeft om deze zelf aan te schaffen. Daarbij is het niet altijd nodig om de wensen letterlijk te honoreren, zo blijkt bijvoorbeeld uit een voorbeeld van een verstandelijk beperkte vader die graag de omgangs-regeling met zijn kinderen wil uitbreiden. De SAVE-professional kan daar niet in mee gaan, maar ze hoort wel zijn wens om zijn kinderen vaker te zien. Daar komt ze aan tegemoet door regelmatig met hem en de kinderen naar de speeltuin te gaan. Dit naar tevredenheid van vader. De kaders (omgangsregeling) blijven gelijk, maar aan de wens van vader (meer contact met de kinderen) wordt voldaan.

Dat aandacht voor de persoonlijke problematiek van ouders van belang kan zijn om de samenwerking en uiteindelijk ook de veiligheid van de kinderen te verbeteren, blijkt uit het casusvoorbeeld van de jonge moeder met psychische problemen. De samenwerking (SAVE-begeleiding) met hulpverlening en SAVE-professional verloopt niet goed, waardoor een gedwongen kader wordt overwogen. Als het contact dreigt te escaleren en moeder op het punt staat om de SAVE-professional weg te sturen, weet deze de situatie te keren door oprechte aandacht voor haar problematiek waarna hulp goed op gang komt. "*En toen zei ik van eh… maar ik zie wel dat het echt niet goed met jou gaat… En toen… nou ja, brak er kennelijk iets, toen konden we wel in gesprek komen*." (medewerker SVMN).
Uit de voorbeelden van professionals blijkt dat door aan te sluiten bij de wensen van de cliënt, vertrouwen van de cliënt in de professional groeit wat de motivatie om mee te werken aan de begeleiding ondersteunt en versterkt. Op deze manier wordt invulling gegeven aan de derde dimensie van eigen kracht zoals gedefinieerd door Gilsing, Jansma en Schöne (2017), de motivationele dimensie.

Positioneren
Uit de voorbeelden die SAVE-professionals en Raadsmedewerkers geven blijkt dat zij helder zijn over de voorwaarden die worden gesteld en dat zij cliënten confronteren met ongewenst gedrag. Bijvoorbeeld in een casus van een jonge moeder die op een bepaald moment de hulpverlening niet meer binnen laat. De SAVE-professional daarover: "*Dit is echt een grens, dit kan niet, jij moet de deur opendoen voor hulpverleners, dat zijn de afspraken. Dus dan ga je wel een beetje op je gezag zitten inderdaad*."
Direct vanaf de start helder positioneren wat je rol is en welke bevoegdheid je hebt, is volgens professionals van belang omdat jeugdbescherming regelmatig leidt tot terughoudende reacties van cliënten, vanwege angst voor uithuisplaatsing van hun kinderen. Door zichzelf direct goed te positioneren en tevens aan de cliënt te verhelderen dat deze invloed (regie) heeft op de situatie, proberen SAVE-professionals deze angst weg te nemen en cliënten te motiveren tot medewerking.

4.2.4 Transparante communicatie bevordert ervaren regie

Uit gesprekken met cliënten blijkt dat het voor hen van belang is dat er helder en transparant wordt gecommuniceerd, en dat beslissingen die voor hen niet prettig zijn concreet worden onderbouwd. Als beslissingen over hen worden genomen zonder dat ze daarbij worden betrokken, of als ze het gevoel hebben dat hun wensen niet worden meegenomen, dan hebben zij het gevoel de regie kwijt te zijn. Onduidelijkheid leidt tot gevoelens van onmacht en geen grip meer hebben en daardoor tot onvrede of boosheid over de begeleiding. Dat er sprake is van een kader dat eventueel beperkend is voor de bewegingsvrijheid lijkt voor cliënten niet direct te resulteren in een ervaren verlies van regie. Dit in tegenstelling tot de opvatting van een deel van de professionals daarover (zie 4.2.1).

> In een zaak waarin een SAVE-professional van LdH J&R de voogdij heeft vanwege ernstig huiselijk geweld van vader jegens moeder, beschrijft moeder dat zij in de eerste periode veel regie ervaart. De professional voert intensief overleg met haar over elke stap, en geeft haar veel ruimte om mee te beslissen. Als de situatie thuis dreigt te escaleren vanwege de agressie van haar partner besluit zij zelf, in overleg met de SAVE-professional, dat haar kinderen tijdelijk uit huis geplaatst worden. Ook in de periode dat haar kinderen in pleeggezinnen verblijven probeert zij zo veel mogelijk de regie te nemen over belangrijke beslissingen die haar kinderen betreffen, zoals bijvoorbeeld schoolkeuze. In de loop van het traject wordt het contact met de SAVE-professional minder intensief. Moeder heeft in toenemende mate het gevoel dat zij onvoldoende wordt betrokken in belangrijke beslissingen die haar kinderen betreffen. Vanaf dat moment raakt zij in haar beleving de regie kwijt. In dit voorbeeld zijn het niet de voogdijmaatregel of de uithuisplaatsing die ertoe leiden dat moeder de regie kwijtraakt, maar het door haar ervaren gebrek aan communicatie en betrokkenheid van moeder bij essentiële beslissingen die haar kinderen betreffen.

Uit gesprekken met professionals over dergelijke casuïstiek blijkt dat een verstoorde samenwerkingsrelatie met ouders de oorzaak kan zijn van een verwijdering. Ouders worden dan onvoldoende meegenomen in de besluitvorming. Een gebrek aan constructieve samenwerking met de ouders en zorgen over de veiligheid maken dat professionals zich genoodzaakt voelen vergaande beslissingen te nemen, soms over de hoofden van de cliënten heen. De ervaringen van de cliënten laten zien dat daardoor de samenwerking verder verstoord kan raken. Vanaf de start werken aan een goede werkrelatie, juist in situaties waarin ingrijpende beslissingen moeten worden genomen, blijkt essentieel. Onderdeel daarvan is de vaardigheid van werkers om negatief gedrag van cliënten te kunnen begrijpen en plaatsen. Een van de professionals zegt: "*Ik snap het dondersgoed zeg maar dat ze met mij moeten gaan vechten hè. Al die verwijten zijn gewoon wensen, onuitgesproken wensen van mensen*." (Interview met medewerker SVMN). Het gaat om herkennen wanneer onwil eigenlijk onmacht is, of zien dat boosheid van de cliënten in feite angst is om de regie kwijt te raken. Naar aanleiding van een verhaal van een boze cliënt (zie kader

verhaal Theo) vroegen we professionals in een workshop om een beeld te kiezen dat ze daarbij vonden passen. De werker die bij het verhaal van Theo koos voor het beeld van een vlieg die vast zit in een spinnenweb licht toe:

> "*Het web van verwarring natuurlijk, hij wil de regie, maar hierin is hij eigenlijk de vlieg. Hij gaat harder schreeuwen en harder gillen en hoe meer je dat doet hoe meer je vast komt te zitten want de spin heeft de regie, ik denk dat hij dat heel goed voelt maar niet meer weet hoe hij eruit komt. Voor Theo is de spin SAVE*" (medewerker RvdK in een workshop).

Verhaal van Theo, cliënt van SVMN (geschreven door onderzoekers op basis van interview met een cliënt)

"Ze doen maar wat! Wordt je huis ineens onveilig verklaard en niemand weet waarom!" Theo is boos, boos op SAVE: "Ik ben erin geluisd, ik dacht dat het om hulp op vrijwillige basis ging. Maar nee, hoor, de Raad voor de Kinderbescherming wordt erbij gehaald en dan wordt je kind, m'n stiefdochter, bij je weggehaald. Ik wil een gesprek, gewoon een paar eenvoudige vragen stellen. Dat lukt niet. Ik kan geen afspraak maken en antwoorden op mijn vragen hebben ze niet. Bovendien, wie bepaalt hier nu eigenlijk hoe het gaat?! SAVE gelooft m'n stiefdochter, die onder invloed van haar biologische vader allerlei onzin vertelt. En bij hem is ze dan zogenaamd veilig. Ik snap het niet, hoe nemen ze daar bij SAVE nu hun besluiten. Wie mag er meepraten? Nou, ik in ieder geval niet! Voor mij hoeft het ook niet meer, ik vertrouw ze voor geen meter. Dat rapport bijvoorbeeld dat staat vol leugens. Samen Veilig: aan me hoela!"

4.2.5 Spanning tussen eigen kracht en regie en veiligheid

Uitgaan van eigen kracht en regie leidt er volgens professionals toe dat gezinnen meer dan in het verleden eerst de kans krijgen om te bedenken hoe ze aan gestelde voorwaarden gaan voldoen. Zij beslissen zelf (regie), gebruik makend van de eigen inzichten en vaardigheden en met ondersteuning van hun netwerk (eigen kracht). Dat betekent volgens professionals dat ze cliënten ruimte moeten geven, en hen daar eventueel moeten coachen en ondersteunen. Dat kan resulteren in oplossingen die anders zijn dan ze zelf bedacht zouden hebben, aldus de professionals. Waarbij ze gezinnen vervolgens de ruimte geven om de eigen oplossing uit te proberen, ook als ze twijfelen over de kans op succes. Daarbij proberen SAVE-professionals goed zicht te houden op de vraag of het verantwoord is voor de kinderen, maar soms vragen ze zich af of ze daar voldoende zicht op hebben en of ze gezinnen niet te veel ruimte geven om zelf te bepalen.

Professionals geven voorbeelden van casuïstiek waaruit blijkt dat het goed lukt om een balans te vinden tussen eigen kracht en regie en veiligheid. Dan blijft de SAVE-professional heldere grenzen aangeven, en laat daarbinnen veel ruimte aan de cliënt voor eigen wensen en invulling. Soms

nemen professionals daarbij ook bewust risico's, omdat het ruimte geven aan cliënten de eigen kracht kan versterken en daarmee een positieve ontwikkeling kan bevorderen. Een voorbeeld daarvan is een jeugdreclasseringscasus van een jonge vrouw, die veelvuldig in conflict komt met hulpverleners. De jeugdreclasseerder onderkent dat in haar verzet ook veel kracht aanwezig is en probeert die kracht te versterken door haar veel ruimte te geven, ondanks haar problematische gedrag. Dit lijkt effect te hebben waardoor inmiddels begeleiding in een ambulant kader mogelijk is in plaats van een gesloten plaatsing (zie portret 'geef me de ruimte').

We horen ook voorbeelden waarbij professionals aangeven te twijfelen of ze te laat hebben ingegrepen. Bijvoorbeeld in een zaak van een moeder met een verstandelijke beperking die niet goed genoeg voor haar kind kan zorgen waardoor de opvoedsituatie niet veilig genoeg is. In deze casus is SAVE pas laat betrokken door het lokale team omdat moeder in eerste instantie niet wil dat SAVE erbij komt. De SAVE-professional is van mening dat moeder onvoldoende vaardigheden heeft om zelfstandig te blijven wonen met haar baby, maar op grond van overleg met RvdK wordt toch besloten moeder eerst de kans te geven om met haar netwerk een plan te maken. Er komt een plan waarin moeder met veel extra steun zelfstandig of deels bij haar ouders blijft wonen. De SAVE-professional houdt nauwlettend in de gaten of dat lukt, en grijpt in als dat niet het geval blijkt. Daarna volgt alsnog een plaatsing in een instelling waar continue begeleiding aanwezig is voor moeder en kind. Omdat moeder zelf heeft kunnen ervaren dat het haar niet lukt om aan de voorwaarden te voldoend is ze bereid om mee te werken aan die plaatsing. Maar de SAVE-professional vraagt zich af of de periode thuis verantwoord was voor de baby en of ze niet toch al eerder had moeten ingrijpen.

In een aantal casusvoorbeelden die SAVE-professionals beschrijven, komt het beeld naar voren dat of de SAVE-professional te eenzijdig op de wensen van de cliënt is gericht, waardoor de veiligheid te veel uit het oog wordt verloren, of de veiligheid lijkt zo voorop te staan dat er geen ruimte meer is voor eigen kracht en regie. Dit laat zien hoe moeilijk het is om te begrenzen teneinde de veiligheid van jeugdigen of hun omgeving te waarborgen en tegelijkertijd in dialoog te blijven met de betrokkenen en oog te hebben voor eigen kracht en regie.

4.3 Conclusie en reflectie

Verhelderen van regie

Regie blijkt een begrip dat in de praktijk veel wordt gebruikt maar te weinig wordt geconcretiseerd. Het onderzoek laat zien dat een deel van de professionals in de jeugdbescherming/jeugdreclassering en lokale teams in Midden-Nederland weinig precies en soms erg dichotoom denken over regie: de cliënt heeft regie of niet. Waarover de cliënt regie heeft wordt vaak weinig specifiek gemaakt. Ook lijken sommige professionals het idee van regie bij de cliënt moeilijk te kunnen verbinden met werken in een gedwongen kader. In een dichotome opvatting over regie, ligt in dat geval de regie bij de professional. Dit blijkt ook uit de wijze waarop sommige professionals spreken over regie: als iets dat zij aan het gezin kunnen geven of van het

gezin over kunnen nemen, waarmee men in feite stelt dat de regie in eerste instantie bij de professional ligt.
Het andere uiterste zien we ook: de regie ligt bij de cliënt en dat betekent dat de cliënt het zelf moet doen. Een dergelijke opvatting kan ertoe leiden dat jeugdigen en gezinnen te veel aan hun lot worden overgelaten en dat cliënten overvraagd worden. Het uitblijven van ondersteuning kan ertoe leiden dat geen stappen vooruit genomen worden, waardoor in een latere fase mogelijk steviger ingrijpen noodzakelijk is, terwijl het gezin met enige ondersteuning mogelijk wel in staat is om de regie over hun leven in toenemende mate in eigen hand te nemen.

Verhelderen en expliciteren van de betekenis van eigen regie is van belang. Iedereen heeft in elke situatie ergens regie over. Ook als er sprake is van een gedwongen kader of van beperkte vaardigheden zijn er aspecten in een situatie waarover de cliënt zeggenschap of keuzeruimte heeft of kan nemen. Tevens is het van belang om een goede inschatting te maken over de eigen kracht van een cliënt omdat deze medebepalend is voor de regie of zeggenschap die de cliënt aan kan (Gilsing, Van der Hoff & Van Hal, 2018). Veel SAVE-professionals lijken goed in staat om gegeven de kaders aan cliënten duidelijk te maken waar de cliënt regie over heeft en de cliënt te ondersteunen of stimuleren om die regie ook te nemen. Door dit thema regelmatig onderwerp te laten zijn in casuïstiekoverleg kunnen professionals elkaar scherpen op dit thema.

Bevorderen van eigen kracht en regie
Veel professionals die we hebben gesproken hanteren methoden die zijn gericht op het bevorderen van eigen kracht en regie. Cliënten positief bekrachtigen door hun competenties te benoemen en hen te ondersteunen om deze te versterken, is een veel gehanteerde werkwijze. Aansluiten bij de wensen en doelen van de cliënt en hen zo motiveren om mee te werken aan de begeleiding (engageren) is een andere veelgenoemde werkwijze van zowel professionals van lokale teams als SAVE-professionals. Onderscheidend voor SAVE-professionals is dat zij daarnaast ook concreet kunnen aangeven wat de kaders zijn en wat de positie van de professional is. Een heldere positionering ondersteunt eigen kracht en regie van cliënten, omdat cliënten dan weten wat de grenzen en mogelijkheden zijn voor hun eigen handelen. Deze bevinding sluit aan bij een conclusie van Menger (2018) over kenmerken van een effectieve werkalliantie in een gedwongen kader. Menger concludeert dat helderheid over het kader in samenhang met de doelen vanaf de start van een traject ondersteunend kan zijn voor de cliënt mits het samengaat met een cliëntgerichte bejegening. Tenslotte blijkt transparante communicatie van belang. Met name uit de gesprekken met cliënten blijkt dat zij het gevoel van regie kwijtraken als niet duidelijk is welke beslissingen worden genomen en waarom. Dat het van belang is om ouders en kinderen te betrekken in de besluitvorming is ook uitgangspunt in de Richtlijn ‘Samen met ouders beslissen over passende hulp voor jeugdhulp en jeugdbescherming’ (Bartelink, Meuwissen & Eijgenraam, 2017).

Kracht en beperking van het sociaal netwerk

Samenwerken met het sociaal netwerk van de cliënt is volgens veel professionals een belangrijke verandering in hun werk. Het belang daarvan wordt breed onderschreven. Het sociale netwerk kan een bron van steun zijn voor cliënten en sluit soms beter aan bij de taal en leefwereld van de cliënt dan de professional. Bovendien is het sociaal netwerk een gegeven en hebben de mensen uit het sociale netwerk invloed op het gedrag van gezinsleden. Ook daarom is het verstandig met hen samen te werken. Het sociale netwerk waarmee SAVE-professionals werken blijft vaak beperkt tot de directe familie. In jeugdreclasseringszaken lijkt het sociale netwerk van cliënten minder betrokken te worden; de aanpak is primair gericht op de jeugdige en het gezin van herkomst.

De rol van het netwerk is zowel meedenken over oplossingen om de veiligheid in het gezin te versterken als actief ondersteuning bieden bij de uitvoering van de afspraken. Er is nog weinig ervaring met een signalerende rol van het netwerk; als er weer onveilige situaties zijn, de professional erbij betrekken. Loyaliteit kan het lastig maken om naar de professional te gaan. Goede afspraken vooraf met netwerk en gezin zijn daarom essentieel.

Werken met het netwerk van het gezin is aanvullend op hulpverlening en vraagt extra inspanningen van professionals. Het betrekken van en het samenwerken met het sociale netwerk kan complex zijn. Professionals moeten een goede inschatting maken over de vaardigheden, stabiliteit en betrouwbaarheid van personen in het sociale netwerk. De eventuele ondersteunende rol die zij in het gezin kunnen innemen is dikwijls niet eenmalig en vergt verantwoordelijkheid en tijd. Gedurende een traject moeten professionals blijven beoordelen of de mensen hun rol nog kunnen en willen vervullen. Het lokale team kan hierin een belangrijke rol vervullen, maar in de praktijk blijken niet alle lokale teams deze rol te nemen (zie hoofdstuk 5).

Vooralsnog is er beperkt onderzoek gedaan naar de meerwaarde van het eigen netwerk van cliënten in de jeugdbescherming en jeugdreclassering. Uit een meta-analyse naar het effect van netwerkberaden blijkt dat er met de inzet van familienetwerkberaden geen significante afname is van kindermishandeling, uithuisplaatsingen of de inzet van jeugdzorg (Dijkstra, Creemers, e.a., 2016). Spilsbury en Korbin (2013) concluderen dat sociale netwerken de bouwstenen zijn voor sociale steun, maar niet per definitie voldoende zijn. Inzetten van het netwerk moet daarom weloverwogen worden gedaan en het zal per situatie verschillen in welke mate zij steun kunnen verlenen en aanvullend zijn aan professionele hulp, of deze kunnen vervangen. Werken met het netwerk is maatwerk. Ervaringen met de SAVE-werkwijze laten wel zien dat het sociale netwerk een grotere rol kan hebben dan deze in het verleden veelal kreeg.

Goede inschatting van veiligheid als basis voor eigen kracht en regie

Een goede balans vinden tussen enerzijds voldoende veiligheid voor de kinderen garanderen en anderzijds jeugdigen en gezinnen de ruimte geven om zo veel mogelijk zelf regie te houden over hun leven, is de kern van het werk van jeugdbeschermers en jeugdreclasseerders. Vaak gaat dat goed, maar er zijn ook zaken waarin professionals dat lastig vinden, of waarin zij achteraf concluderen dat ze te veel ruimte hebben gegeven aan de jeugdige of het gezin ten koste van de

veiligheid. Een goede veiligheidsinschatting ontbrak, of het uitgangspunt eigen kracht en regie werd te strikt gehanteerd waardoor het gezin toch nog een kans kreeg om zelf met oplossingen te komen, terwijl de SAVE-professional dit eigenlijk al niet meer verantwoord vond. Dergelijke voorbeelden laten zien dat een goede veiligheidsinschatting een essentiële basis is voor het uitgangspunt eigen kracht en regie. Hoe beter onderbouwd deze inschatting, hoe beter professionals de kaders (ondergrens) kunnen bepalen en bewaken, waarmee tevens ook de ruimte wordt gedefinieerd die jeugdigen en gezinnen hebben om zelf vorm te geven aan hun leven.

Portret: Geef me de ruimte

Miriam is een jonge vrouw van 18 jaar die in een gesloten jeugdinrichting heeft gezeten. Op dit moment woont ze (begeleid) zelfstandig, en heeft ze een gedragsbeïnvloedende maatregel (GBM). Ze heeft twee begeleiders, met name voor de praktische dingen. Miriam is weinig mededeelzaam in het interview. Ze luistert scherp en geeft niet meer dan waar om gevraagd wordt. En soms zelfs dat niet. “Nee, dat weet ik niet. Ik heb al te veel gesprekken gehad om ze allemaal te kunnen onthouden.”

Er was een aanleiding voor hulp, zegt Miriam. Meer zegt ze er niet over, dat wil ze niet. Een aantal jaar geleden kwam ze in ieder geval in aanraking met (toenmalige) Jeugdzorg, omdat haar ouders vonden dat ze hulp nodig had. Dat viel niet goed, ook thuis niet, het voelde als bemoeien. De verhouding met haar ouders verslechterde, en ze liep veel weg. Ze was soms weken van huis. Ook deed ze een poging tot ontsnappen uit de gesloten inrichting. Dat zou haar nu niet meer gebeuren, zegt ze, ze is nu ouder.

In de inrichting kreeg ze op een gegeven moment geen school meer. Toen heeft ze zelf naar een school gezocht. Daar deed ze veel moeite voor, want ze wist: met school mag ik eruit. “… Ik wou vrijkomen en als ik school regelde dan mocht ik vrij, dan mocht ik weggaan van daar. [.....] Ze hadden eigenlijk geen gesprekken meer, ze mochten niemand meer eigenlijk aannemen en toen ging ik heel lang bellen, opleidingsmanagers opzoeken om te kunnen bellen, toen mocht ik op de laatste dag alsnog komen.”

Miriam benoemt zichzelf als iemand met een sterke wil, die indertijd jong en koppig was. Ze zegt: Ik weet wel hoe ik me moet gedragen, ik ben goed opgevoed, ik deed het alleen niet. Ze kreeg ook het label ODD of CD, maar daar verzet ze zich tegen, dat vindt ze gewoon een ander woord voor jong en koppig zijn. Ze kan haar ouders nu om hulp vragen; haar vader voor meer praktische zaken, haar moeder voor als ze met dingen zit.

Miriam is er allergisch voor als ze iets moet, dan doet ze iets juist niet. “Ja, ik hou er gewoon niet van als mensen dat tegen mij komen zeggen. Ik heb lang genoeg in die instelling geluisterd naar van wat ik moet doen of wat hun willen dat ik moet doen. Ik ben nu achttien en ik woon nu op mijzelf en ik ben er klaar mee, en ik luister niet meer naar wat ik moet doen, ik weet hoe ik mijn leven nu kan leiden en niemand kan die keuzes voor mij maken, ik doe wat ik zelf wil.”

Miriam raadt Jeugdzorg[18] aan om het belang van het kind voorop te stellen en echt te luisteren, in plaats van te handelen volgens eigen ideeën of volgens het boekje. “Kijk gewoon echt naar het kind. Dat zou mijn tip zijn. Let goed op wat het kind wil en wat daar het beste voor is en niet wat jullie ideeën zijn of wat er in het boekje staat wat je moet doen”.

[18] Voor Miriam is het nog steeds ‘Jeugdzorg’.

Tonnie is de jeugdreclasseringswerker die bij Miriam betrokken is. Ze kijkt terug op de afgelopen twee jaar dat ze Miriam begeleidde. Die begeleiding is nu in de laatste fase. Tonnie heeft Miriam leren kennen in een periode van escalatie, het ging toen niet goed met haar. Ze zat gesloten en wilde uit alle macht eruit. Er was sprake van vergrijpen zoals stelen, straatroof met geweld, en daarnaast veel problemen op school. In de inrichting liep ze vaak weg of ze kwam niet terug van verloven.

Tonnie probeert in het gesprek begrip te tonen voor de reden om destijds op civiele titel voor een gesloten plaatsing te kiezen; Miriam hing als jong meisje 's nachts alleen op straat rond, en thuis kon ze toen niet zijn vanwege hevige conflicten met haar ouders. Maar toen ze Miriam leerde kennen, voorzag ze alleen maar meer escalatie als ze gesloten zou blijven. Tonnie kwam er van buiten in, misschien was het een frisse blik, dat kan soms goed zijn, zegt ze. Voor de begeleiding van Miriam koos ze voor een andere insteek. Met de nodige moeite kreeg ze voor elkaar dat Miriam een GBM krijgt met modules die ze 'buiten' mag volgen. Het wonen in de gesloten inrichting maakte plaats voor (begeleid) zelfstandig wonen.

Tonnie realiseert zich dat ze Miriam veel ruimte heeft gegeven. Dat zou ze niet bij iedereen doen. Ze kreeg vertrouwen in haar nadat ze zag wat Miriam voor elkaar kreeg, toen ze zelf in *no time* een opleiding regelde. Miriam kan dingen voor elkaar krijgen, krijgt mensen met zich mee, en Tonnie ziet de kwaliteit die daarin schuilt. Ze heeft haar vertrouwen naar Miriam uitgesproken, en ze heeft samen met haar een traject opgezet om haar uit de geslotenheid te krijgen. Wel mét begeleiding en duidelijke afspraken. Tonnie was in het contact met Miriam strikt op haar houding, maar verder hanteerde ze een combinatie van stevig en relaxed. Dat leek haar het beste werken bij Miriam. Ze vindt haar een pittige meid die niet floreert wanneer ze wordt vastgezet, en dat geldt letterlijk én figuurlijk.

Tonnie realiseert zich dat ze in de begeleiding van Miriam risico heeft genomen. Ze heeft ingecalculeerd dat het ook mis had kunnen gaan. Ze ziet dat Miriam echt nog wel wat te gaan heeft in termen van verwerking van eerdere gebeurtenissen, maar laat haar, ook daarin, haar eigen pad kiezen. Het is haar visie dat hulpverlening niet opgedrongen kan worden. Zo heeft ze het voor Miriam opgenomen toen een eerdere begeleiding precies op dat punt stuk liep. Miriam weigerde bij een intake meer informatie te geven dan wat haar betreft nodig was, en haar weerspannige houding werd een reden om het traject van hulpverlening te staken. Dat begreep Tonnie niet goed. Van een gespecialiseerde instelling zou je verwachten dat ze zo'n intimiderende houding kunnen begrijpen, het ging ten slotte om het leren omgaan met agressie.

Tonnie realiseert zich dat Miriam intimiderend over kan komen in een gesprek, ze maakt het je echt niet makkelijk en maakt zich groot als ze dat nodig vindt. En als ze dan merkt dat iemand bang is, kan ze niet met die persoon verder. Tonnie heeft haar leren kennen als iemand die het op zo'n moment nodig heeft dat ze tegengas krijgt, zonder dat de machtskaart wordt gespeeld.

In alle eerlijkheid houdt ze de optie open dat Miriam ook haar bespeeld heeft. Dan nog, vindt ze, heeft dat in dit geval een goede uitwerking gehad. Miriam heeft zelf de weg weer gevonden, en

ze is trots op wat ze zelf bereikt heeft. Ook Tonnie is trots op haar, ze gunde haar erg dat het goed zou gaan en nu dat zo is, kijkt ze met plezier terug op hun samenwerking.

Tonnie weet dat ze met haar houding afwijkt van veel van haar collega's die jeugdbeschermings-zaken doen. Die zitten meer op veiligheid, beslissen vaker voor het kind. Zij zit meer op verantwoordelijkheid van de jongere die richting volwassenheid gaat. Die aanpak heeft bij Miriam goed gewerkt: zij is niet iemand die wil dat er voor haar beslist wordt. Zij wil zelf het heft in handen.

Tonnie heeft wel getwijfeld hoor, in haar begeleiding van Miriam. Was ze niet te los, zou het wel goed gaan; de overgang van het hele strikte van de instelling naar de totale vrijheid. Ook deed ze niet te moeilijk over drugsgebruik als de rest wel goed ging, en ze weet dat veel van haar collega's daar anders over denken. En gaf ze daarmee niet een onduidelijk signaal aan Miriam? Het had ook mis kunnen gaan. Dat hoort, wat Tonnie betreft, bij het geven van verantwoordelijkheid. Maar gelukkig ging het goed.

Reflectie

Dit portret volgt na het hoofdstuk over eigen kracht en regie. Bevindingen die daar besproken zijn, zien we hier terug in dit relaas van één cliënt en haar hulpverlener. Uit het portret wordt bijvoorbeeld duidelijk dat Miriam een sterke motivatie had om uit de instelling te komen. Haar inspanningen om een opleiding te kunnen volgen, waren daarop gericht. In termen van de onderscheiden dimensies van eigen kracht (Gilsing et al., 2017, zie hoofdstuk 6) zien we: motivatie (sterk, intern en gericht op vrijheid en autonomie); competentie (aanwezig, slim en ze krijgt dingen voor elkaar, ze heeft doorzettingsvermogen) en netwerk (klein, maar stabiel en positief).

Met inzet van de hulpverlener is een proces van de-escalatie ingezet. Miriam zelf was daarin een belangrijke motor: het was haar inzet voor de opleiding die de hulpverlener vertrouwen gaf dat Miriam de vrijheid aankon. De hulpverlener wees Miriam erop dat ze veel kracht bezit die ze niet op een goede manier inzette, en heeft haar geholpen deze op een andere uitkomst te richten. Het lukte Miriam en Tonnie dus om een goede samenwerkingsrelatie op te bouwen. In termen van een goede werkalliantie (Menger & Donker, 2016) zien we de volgende elementen terug: (gezamenlijk) te bereiken doelen als bindend element; het belang van vertrouwen; belang van helderheid (grenzen aangeven), en binding (Tonnie is gesteld op Miriam, en ze vertelt dat er ook plezier was in hun onderling contact). Tonnie heeft zich ook niet boven Miriam gesteld; ze zei sorry als het nodig was of als ze bijvoorbeeld zelf te laat was. Daarmee laat Tonnie zien dat ze naast, en niet boven de cliënt staat; ook dat is waar de SAVE-methodiek op gericht is (Van Montfoort & Samen Veilig Midden-Nederland, 2015a).

De negatieve aspecten lijken zichtbaar in de eerdere periode van escalatie (zgn. *reactance* en *contra-reactance*[19]). Miriam laat zich zeer summier uit over deze periode. Tonnie heeft niet de hele geschiedenis paraat, al zal ze deze natuurlijk wel uit het dossier kunnen destilleren. Het op het nu gericht zijn is heel voorstelbaar en oplossingsgericht wanneer de tijdsdruk hoog is en zaken

[19] Menger & Donker (2016), par. 8.6.1.

overgenomen (moeten) worden van collega's. En het tij bleek gelukkig gekeerd, voor Miriam en Tonnie. Toch kan informatie over de eerdere ervaringen en uitwisselingen in de hulpverleningsrelatie behulpzaam zijn om weigerachtigheid of wantrouwen en weerstand aan de kant van de cliënt te begrijpen.

Gilsing et al. (2017) onderscheiden netwerk als een aparte dimensie van eigen kracht. Miriam haar netwerk is niet uitgebreid. De meeste van haar vriendinnen zijn nog uit de tijd dat het niet goed met haar ging, dat zijn de meiden waar ze mee weg van huis liep. In die tijd had ze geen goed contact met haar ouders, nu gelukkig weer wel. Zij vormen voor haar nu een belangrijke basis om op terug te vallen. Haar ouders hebben de verdere familie niet willen belasten met de zorg om Miriam, omdat ze echt lastig kan zijn. En Miriam zelf wilde niet dat haar eigen netwerk verder in beeld zou komen, dus dat pad is dan ook niet bewandeld, zo geeft de hulpverlener aan. In die zin is Miriam's netwerk nu klein maar stabiel en positief.

5. Samenwerking rond een cliënt(systeem)

Veiligheid en een adequate ontwikkeling van jeugdigen zijn de primaire doelstellingen van de jeugdbescherming en jeugdreclassering. Als de jeugdbescherming bij een gezin of jeugdige betrokken raakt omdat veiligheid of een adequate ontwikkeling bedreigd wordt, zijn er vaak meerdere professionals betrokken bij een gezin. Laagdrempelige hulp van een lokaal team, gespecialiseerde jeugdhulp, specifieke hulp voor moeder of vader of beide ouders. Een adequate samenwerking tussen de verschillende professionals die in een gezin betrokken zijn, is dan essentieel. In dit hoofdstuk bespreken we de bevindingen over samenwerking van jeugdbescherming en jeugdreclassering met andere professionals die bij een gezin betrokken zijn. In paragraaf 5.1 beschrijven we op hoofdlijnen de uitgangspunten over samenwerking uit de Jeugdwet en de SAVE-werkwijze. Hoe de samenwerking in Utrecht - Flevoland in de praktijk vorm krijgt en wordt ervaren door professionals en cliënten beschrijven we in paragraaf 5.2. We sluiten af met een conclusie (5.3).

5.1 Betere samenwerking tussen professionals voor effectievere zorg

Samenwerking tussen verschillende organisaties is een moeilijke opgave. De Inspectierapporten van Samenwerkend Toezicht Jeugd en sinds 2016 Inspectie Sociaal Domein, laten keer op keer zien dat het ontbreken van samenwerking en samenhang in de zorg oorzaak is van calamiteiten in de jeugdzorg (Vogtländer, Tan & Lünnemann, 2016). Eén van de doelen van de Jeugdwet die in 2015 in werking trad is betere samenwerking tussen professionals die bij jeugdigen en gezinnen zijn betrokken. Dit zou moeten resulteren in een betere verbinding tussen de hulp en zorg die door verschillende professionals op verschillende gebieden en vaak ook aan verschillende gezinsleden wordt geboden. Ontschotting van budgetten en inkoop van zorg op gemeentelijk niveau zou die samenwerking moeten ondersteunen en bevorderen. Een tweede doelstelling van de nieuwe Jeugdwet is meer nadruk op preventieve en laagdrempelige hulp, zodat problematiek tijdig wordt aangepakt om de vraag naar duurdere gespecialiseerde hulp te verminderen[20]. Om deze hulp te leveren zijn in de meeste gemeenten lokale teams ingericht. Deze teams zouden het eerste aanspreekpunt moeten zijn voor jeugdigen en gezinnen, en gespecialiseerde hulp in moeten schakelen als de problematiek daarom vraagt (zie hoofdstuk 1).

Gebiedsgericht en één melding volstaat

Deze ontwikkelingen waren op verschillende manieren van invloed op de SAVE-werkwijze in Midden-Nederland. Ten eerste de samenwerking met de lokale teams. Een van de uitgangspunten van de SAVE-werkwijze is gebiedsgericht werken. De SAVE-werkwijze is aanvullend op de zorg en ondersteuning die wordt geleverd door lokale teams. Teams van SAVE-professionals richten zich op bepaalde buurten, wijken of dorpen zodat zij professionals van de lokale teams kennen wat de

[20] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2013/07/01/memorie-van-toelichting-bij-de-jeugdwet

samenwerking kan verstevigen (Van Montfoort & Samen Veilig Midden-Nederland, 2015a). De SAVE-teams van SVMN werken met een aantal lokale teams samen. WSS JB&JR en LdH J&R zijn landelijk werkende gecertificeerde instellingen met een specifieke deskundigheid die per team een groter gebied bedienen, maar ook bij deze organisaties zijn specifieke professionals gericht op een bepaald gebied.
Een tweede wijze waarop samenwerking rond jeugdigen en gezinnen wordt bevorderd is het uitgangspunt 'één melding volstaat'. De verschillende SAVE-diensten worden integraal aangeboden waardoor cliënten niet te maken krijgen met onnodige wisselingen van professionals of overtollige bureaucratie (Van Montfoort & Samen Veilig Midden-Nederland, 2015a). Door de SAVE-werkwijze te hanteren voor alle werksoorten van de jeugdbescherming en jeugd-reclassering, en deze te laten uitvoeren door dezelfde professional, ontstaat er meer continuïteit en consistentie voor cliënten. Als gevolg hiervan moesten de SAVE-professionals zichzelf alle werksoorten eigen maken (zie ook hoofdstuk 1). De combinatie van beide uitgangspunten (gebiedsgericht en een melding volstaat) moet het mogelijk maken om hulp vanuit verschillende kaders (bijvoorbeeld een combinatie van OTS en een jeugdreclasseringsmaatregel) integraal en op elkaar afgestemd aan te bieden (Van Montfoort & Samen Veilig Midden-Nederland, 2015a). Dit sluit aan op een belangrijk uitgangspunt van de transitie en transformatie: één gezin, één plan en één regisseur.

Samenwerking tussen SAVE-professionals, gemeenten en Raad voor de Kinderbescherming
Met de verschuiving van de jeugdzorg naar gemeenten, zijn er per gemeente (of regio) verschillen in organisatiemodel, wijze van inkoop van zorg bij instellingen en worden verschillende afspraken gemaakt met zorgaanbieders. Ook de inrichting van de lokale teams verschilt. Er zijn generieke teams die zich richten op alle voorkomende problemen in gezinnen, gespecialiseerde teams die zich richten op specifieke domeinen of doelgroepen (waaronder jeugdigen), en lokale teams die functioneren als een makelaar en gezinnen doorverwijzen naar de juiste hulp. Uit het onderzoek van Van Arum en Van den Enden blijkt dat de meeste gemeenten lokale teams hebben die feitelijke hulp en ondersteuning bieden aan jeugdigen en gezinnen, veelal kortdurend. Een relatief klein aantal gemeenten kent lokale teams die primair makelaar zijn: zij verwijzen door naar hulp maar bieden die niet zelf (Van Arum & Van den Enden, 2018).

Volgens de SAVE-werkwijze zijn alle algemene vragen over opvoeden en opgroeien voor het lokale gemeentelijke team. Daar waar de veiligheid (en daarmee de ontwikkeling van de jeugdige(n)) in het geding is en de zorg niet door het lokale team kan worden weggenomen, wordt SAVE ingeschakeld (Van Montfoort & Samen Veilig Midden-Nederland, 2015a). Dit veronderstelt dat de lokale teams actieve en juiste basisbegeleiding kunnen bieden, en SAVE-professionals inschakelen als specifieke expertise nodig is. Maar dit is niet het geval, zoals hierboven aangegeven: er bestaan aanzienlijke verschillen tussen gemeenten, en dat geldt ook voor Utrecht en Flevoland. Er zijn generalistische teams die alle vormen van hulp voor gezinnen oppakken, en waarin professionals werken die globale kennis hebben over een veelheid aan thema's. Daarnaast zijn er domein of

doelgroep specifieke teams waaronder gespecialiseerde jeugdteams die zich richten op vragen en problematiek van of over kinderen en jeugdigen, en waarin professionals werken die daar specifieke expertise over hebben.

In Utrecht en Flevoland zijn samenwerkingsafspraken op hoofdlijnen gemaakt tussen de gemeenten en de SAVE-partners. Deze zijn per gemeente meer in detail ingevuld. In de afspraken op hoofdlijnen is vastgelegd dat SAVE-partners dienstverlening bieden in preventieve begeleiding en in het kader van een maatregel (Samenwerkingsovereenkomst tussen Samen Veilig Midden-Nederland (SVMN) en gemeenten in de provincie Utrecht, 2016). Maatregelen zijn civielrechtelijk (ondertoezichtstelling, gezagsbeëindigende maatregel) en strafrechtelijk. Dienstverlening vanuit preventieve begeleiding betreft (participerend) consulteren, crisisinterventie, onderzoeken van zorgmeldingen en vermoedens van kindermishandeling, en begeleiden teneinde een dwangmaatregel te voorkomen.
Belangrijke uitgangspunten in de samenwerking zijn: de inzet van een gedwongen kader wordt zo mogelijk voorkomen, de SAVE-partners bewaken de ondergrens van veiligheid van een kind, en er wordt gewerkt volgens het uitgangspunt ‘één gezin – één plan’. Als het lokale team een medewerker SAVE betrekt voor begeleiding, dan duurt dat maximaal vier maanden (eventueel nog te verlengen met drie maanden). Indien de situatie na de eerste vier maanden nog niet veilig genoeg is, wordt een overleg met ouders en de Raad voor de Kinderbescherming georganiseerd (Jeugdbeschermingstafel) om te bespreken hoe een gedwongen kader voorkomen kan worden of dat een Raadsonderzoek noodzakelijk is op grond waarvan zo nodig een maatregel geadviseerd kan worden (Programma SAVE-werkwijze, 2016).

De Raad voor de Kinderbescherming is een SAVE-partner en een landelijk werkende organisatie die valt onder directe verantwoordelijkheid van de minister van Justitie en Veiligheid. De RvdK heeft daarom een eigen opdracht en methodiek. RvdK heeft vanuit de verantwoordelijkheid voor het doen van onderzoek om te beoordelen of een maatregel nodig is om de veiligheid van kinderen en jongeren veilig te stellen, een onafhankelijke positie (Raad voor de Kinderbescherming, 2015). Sinds de invoering van de Jeugdwet heeft de RvdK naast haar primaire rol in het doen van onderzoek en verzoeken tot een OTS/MUHP of gezagsbeëindiging bij de rechter, ook een rol mee te denken over het traject dat het meest wenselijk is voorafgaand aan een verzoek tot onderzoek. Dit heeft ertoe geleid dat de RvdK nadrukkelijker is gaan adviseren aan de gemeentelijke instelling indien een jeugdbeschermingsmaatregel wordt overwogen. Er zijn adviesteams ingesteld naast de afdeling onderzoek en medewerkers van het adviesteam sluiten aan bij de jeugdbeschermingstafel (Lünnemann, Huijer, e.a., 2018).

5.2 Samenwerking tussen professionals in de praktijk

In de eerste fase van dit onderzoek, waarin we op een open wijze met professionals van SAVE-partners en lokale teams in gesprek gingen, kwam het thema samenwerking prominent naar

voren. Het grote aantal veranderingen op dit punt en de effecten daarvan op de inhoud van het werk hield veel professionals bezig. Verbeteren van de samenwerking tussen lokale teams, SAVE-professionals en medewerkers van de RvdK was in de eerste jaren na de transitie een onderwerp waar veel tijd en energie in ging zitten. Ook in de loop van het onderzoek, waarin we de nadruk wat meer hebben gelegd op de thema's veiligheid en eigen kracht en regie, kwam samenwerking regelmatig aan de orde. Er zijn mooie voorbeelden, waarin een goede samenwerking resulteert in betere zorg voor jeugdigen en gezinnen, en er zijn zorgen en verbeterpunten. In deze paragraaf gaan we achtereenvolgens in op gebiedsgericht samenwerken, de variatie in werkwijze en expertise van lokale teams, tijdig inschakelen van de jeugdbescherming, samenwerking van de RvdK met andere professionals, en de mate waarin het lukt om volgens het uitgangspunt één gezin – één plan te werken.

5.2.1 Gebiedsgericht samenwerken

Ten tijde van de implementatie van de Jeugdwet zijn de SAVE-teams en teams van de RvdK gebiedsgericht ingericht. Veel teams hebben vervolgens actief de samenwerking gezocht met de lokale teams waaraan ze zijn verbonden. Door gezamenlijke overleggen over bepaalde thema's of casuïstiek ontstond in toenemende mate begrip voor elkaars werkwijze en rol, en de grenzen daarin. Zeker in de periode waarin de lokale teams net waren geïnstalleerd, stond daarbij ook kennisoverdracht van SAVE-professionals naar lokale teams centraal. De mate waarin er structureel gezamenlijk overleg is over casuïstiek tussen lokale teams en SAVE-teams verschilt sterk per gebied. Zo was het bij de implementatie van de SAVE-werkwijze de intentie om regelmatig als verschillende partners deel te nemen aan methodische leerbijeenkomsten, maar in veel gebieden wordt dit niet of nauwelijks gedaan. Een gebrek aan tijd wordt daarbij veelal als reden genoemd. Veel professionals en managers die aan het onderzoek deelnamen zijn overtuigd van het belang van regelmatig gezamenlijk in gesprek zijn over casuïstiek.

In de gesprekken met professionals horen we verschillende vormen van samenwerken. SAVE-professionals denken mee over bepaalde zaken van het lokale team en coachen medewerkers van het lokale team in de wijze waarop ze de zaak kunnen aanpakken. Als SAVE-medewerkers een actievere rol krijgen in de vorm van SAVE-begeleiding blijft het lokale team actief, en trekken de SAVE-professional en professional van het lokale team gezamenlijk op. Dan begeleidt de medewerker van het lokale team het gezin bijvoorbeeld bij het formuleren van een plan, en houdt ook toezicht op het realiseren daarvan. Wordt een maatregel opgelegd, dan geven veel SAVE-professionals aan dat zij de zaak volledig overnemen. Het lokale team blijft op afstand betrokken of raakt uit beeld en wordt weer actief als het gedwongen kader eindigt. Een deel van de lokale teams wil in die fase niet betrokken zijn, "*ouders hebben geen hulpvraag meer voor ons, zeggen ze dan*" aldus een SAVE-professional in een van de workshops.

Bij jeugdreclasseringszaken is het lokale team wisselend betrokken. Deze zaken komen binnen via het strafrecht (politie, RvdK, rechtbank) en worden door een SAVE-professional opgepakt. Hoewel de SAVE-werkwijze ervan uit gaat dat het lokale team in principe altijd wordt aangehaakt, blijkt

het in de praktijk afhankelijk van de betreffende SAVE-professional of dit ook in jeugd-reclasseringszaken gebeurt.

De mate waarin SAVE-professionals zich de nieuwe werkwijze hebben eigen gemaakt en de eigen opvattingen over de gewenste rol van het lokale team, lijken van invloed op de samenwerking met lokale teams. Uit de interviews blijkt dat een aantal medewerkers SAVE weinig moeite heeft met de verandering en zich vrij gemakkelijk voegt in de nieuwe rol. De nieuwe rol van het lokale team wordt door hen positief beoordeeld, en zij proberen om het lokale team zo veel mogelijk het vaste aanspreekpunt voor het gezin te laten zijn. Maar een deel van de medewerkers SAVE heeft daar moeite mee en is liever zelf de constante factor voor het gezin. Dat is van invloed op de wijze waarop zij de samenwerking met het lokale team zoeken en invullen. Zo geeft een medewerker van LdH J&R aan dat zij het lokale team benadert om af te stemmen welke hulp beschikbaar is in een regio, maar dat ze liever niet heeft dat het lokale team ook zelfstandig naast haar als medewerker SAVE met het gezin in contact is.

Lokaal en gebiedsgericht werken blijkt in sommige zaken een beperking. Bijvoorbeeld in complexe scheidingszaken waarin ouders in verschillende wijken of gemeenten wonen. Lokale teams richten zich op een beperkt gebied, en kunnen zich daardoor slechts op een van de ouders richten, terwijl in dergelijke zaken juist beide ouders goed betrokken moeten zijn. Dit betekent dat verschillende lokale teams met elkaar samen moeten werken. Als een van de ouders niet bereid is om mee te werken komt het voor dat het lokale team de zaak afsluit omdat ze er niets mee kunnen (er is geen hulpvraag), terwijl er wel sprake is van vragen over de veiligheid van de kinderen.

5.2.2 Variatie in werkwijze en expertise lokale teams

De SAVE-teams zijn opgericht vanuit de veronderstelling dat de lokale teams actieve en juiste basisbegeleiding kunnen bieden, en de laagdrempelige coördinerende spil in de hulp kunnen zijn. SAVE-professionals worden ingeschakeld als specifieke expertise nodig is omdat de veiligheid van jeugdigen in het geding is (Van Montfoort & Samen Veilig Midden-Nederland, 2015a). Deze veronderstelling blijkt niet in alle wijken of dorpen overeen te komen met de werkelijkheid. In de praktijk hebben SAVE-professionals te maken met verschillen tussen lokale teams in taakopvatting en expertise. Dit betekent dat zij zich steeds weer moeten afstemmen op de mogelijkheden van een specifiek lokaal team, en vaak ook van een specifieke professional in dat team. Sommige SAVE-professionals geven aan dat ze, doordat ze gebiedsgericht werken, in de loop van de tijd de medewerkers van lokale teams leren kennen, en daardoor beter weten wat ze kunnen verwachten. Maar voor professionals van WSS JB&JR en LdH J&R is dat lastiger, omdat zij een groter gebied bedienen.

Generieke of specifieke expertise

De verschillen in kennis en ervaring bij lokale teams ten aanzien van veiligheid van jeugdigen heeft een aantal consequenties voor de wijze waarop men samenwerkt. Ten eerste moeten SAVE-professionals steeds weer de eigen werkwijze afstemmen op de specifieke mogelijkheden van een lokaal team. Dit vraagt veel tijd en past niet altijd in de taakopdracht van de SAVE-teams. SAVE-

professionals zijn daardoor soms veel intensiever betrokken bij een gezin dan tussen de organisaties is afgesproken, en hebben daar feitelijk de uren niet voor. Ten tweede, als er beperkte kennis is bij het lokale team over tijdig signaleren van en anticiperen op onveiligheid van jeugdigen, dan hebben SAVE-professionals moeite om zaken over te dragen: ze hebben dan onvoldoende vertrouwen in het lokale team. Of en wanneer een zaak kan worden overgedragen naar het lokale team wordt daardoor afhankelijk van de aanwezige expertise. Medewerkers van WSS JB&JR benoemen ook het ontbreken van de noodzakelijke kennis om met ouders met een verstandelijke beperking te werken, waardoor men zaken liever niet overdraagt.

Daar waar lokale teams goed functioneren, sprake is van gespecialiseerde jeugdteams of waar medewerkers een achtergrond hebben in jeugdhulpverlening of –bescherming, loopt de samenwerking vaak goed. Inhoudelijk sluit de werkwijze op elkaar aan, er is van beide kanten een duidelijke focus op de veiligheid van de kinderen, en vanwege de gebiedsgerichte werkwijze zijn de lijnen kort. Bij de begeleiding van gezinnen trekt men samen op en bepaalt in overleg wat de beste aanpak is.

> "*We hebben eigenlijk hele korte lijntjes met SAVE. Ook als wij even willen sparren, van "Joh, wat moeten we hiermee, hoe doen we dat?" dan weten we ze altijd goed te bereiken*." (medewerker lokaal team)

Vraaggericht of (ook) directief

Lokale teams werken in een vrijwillig kader. De werkwijze die veel professionals in lokale teams hanteren kenmerkt zich door volledige transparantie en een vraaggerichte insteek: de hulpvraag van het gezin staat centraal. Een deel van de SAVE-professionals geeft aan dat een dergelijke aanpak niet altijd werkt als veiligheid in het geding is. Zij zouden ook buiten de cliënt om met andere professionals willen kunnen overleggen als zij dat nodig vinden, bijvoorbeeld om te voorkomen dat in een casusoverleg waar ouders bij aanwezig zijn de professionals met elkaar in discussie gaan over de juiste aanpak. Deze professionals benoemen dat een dergelijke discussie voor ouders verwarrend kan zijn, of door ouders gebruikt kan worden om hun eigen belangen te realiseren.

Daarnaast vraagt het werken met gezinnen waarin de veiligheid van kinderen bedreigd wordt soms een meer directieve en sturende aanpak. Lokale teams delen bepaalde informatie soms niet omdat ouders daar geen toestemming voor geven. Dit kan nadelig werken voor de veiligheid van jeugdigen. Een voorbeeld wordt gegeven door een medewerker van WSS JB&JR die bij een gezin betrokken was waarin ook het lokale team actief bleek te zijn. De medewerker van WSS JB&JR was niet op de hoogte van de activiteiten van het lokale team in het gezin, omdat de ouders niet wilden dat dit door het lokale team werd gedeeld met WSS JB&JR. Daardoor duurde het driekwart jaar voordat er contact was tussen de medewerker van het lokale team en WSS JB&JR. De focus van het lokale team is volgens deze werker te veel gericht op de ouders, en te weinig op het kind.

> *"Ik merk wel met onze doelgroep dat sommige ouders dat gewoon niet kunnen, en dat ook de samenwerking met het buurtteam lastig is omdat ouders geen hulpvraag hebben, en het*

buurtteam dan zoiets heeft van, 'ja ouders vragen het niet'. Dan zeg ik altijd maar 'ouders hebben geen hulpvraag, maar het kind heeft een hulpvraag, daar zijn jullie ook voor, het kind kan het niet formuleren, dus dan doen we dat met elkaar, dus laten we op die manier aan de slag gaan'. Maar dat is nog een lastig stukje in de samenwerking." (medewerker WSS JB&JR)

Er zijn ook voorbeelden waaruit blijkt dat medewerkers van het lokale team meer normstellend en sturend optreden naar ouders. Een medewerker van een lokaal team vertelt bijvoorbeeld dat ze open en transparant communiceert naar ouders en ook aangeeft dat ze zich zorgen maakt en dat ze afspraken wil maken over veiligheid. Daarbij geeft ze duidelijk aan dat als signalen ernstiger zijn, zij SAVE gaat inschakelen. De combinatie van openheid en duidelijkheid op het moment dat er stappen worden ondernomen waar de ouders niet om vragen maakt volgens haar dat het contact met de ouders goed blijft. "*Ik ben altijd eerlijk geweest, van: joh, ik ga ze er nu bij halen, want ik maak me ernstig zorgen. Dus ik denk dat dat het is, transparant zijn naar ouders toe. Gewoon eerlijk, oprecht. Ja, en dat ze me daarom nog binnenlaten*." (medewerker lokaal team). SAVE-professionals ondersteunen waar nodig medewerkers van lokale teams om zich deze vaardigheden eigen te maken. Ze coachen hen bijvoorbeeld in het bespreken van zorgen over veiligheid op een zodanige wijze dat het de samenwerking met het gezin niet verstoort.

5.2.3 Tijdig inschakelen jeugdbescherming

Medewerkers van lokale teams geven aan dat ze een SAVE-professional inschakelen als het in een gezin niet veilig genoeg is voor jeugdigen, en ouders niet goed meewerken aan begeleiding of hulp. Werken ouders goed mee dan kiezen professionals van lokale teams eerder voor het inzetten van gespecialiseerde jeugdzorg zoals opvoedingsondersteuning of voor gespecialiseerde zorg voor de ouders. Wat betreft het tijdig inschakelen van (preventieve) jeugdbescherming benoemen SAVE-professionals zowel te vroeg ingeschakeld te worden, als te laat.

SAVE had veel eerder ingeschakeld moeten worden

Met het instellen van lokale teams is er een nieuwe laag ontstaan in de hulp aan gezinnen waarin veiligheid van jeugdigen in het geding is. Zij kunnen laagdrempelige ondersteuning bieden, dicht bij het gezin. In veel gevallen betekent dit dat het lokale team eerst gaat proberen om zelf de zorg en ondersteuning te bieden, alvorens gespecialiseerde hulp wordt ingeschakeld. Zo kan adequate hulp geboden worden voor gezinnen waarin lichte ondersteuning volstaat. Maar het kan er ook toe leiden dat niet op tijd de juiste zorg wordt geboden, omdat professionals van het lokale team ook bij ingewikkelde problematiek eerst zelf aan de slag gaan terwijl voldoende expertise ontbreekt, of omdat ouders aangeven geen gespecialiseerde hulp te willen en medewerkers van het lokale team deze 'wens' van ouders respecteren.

> Het lokale team is betrokken bij een zwangere vrouw met een verstandelijke beperking. Het is duidelijk dat zij niet in staat zal zijn om haar kind zelfstandig (met hulp van haar netwerk) op te voeden. Een beschermde woonvorm voor ouder met kind zou passend zijn maar

moeder wil dit niet, dus het lokale team meldt haar niet aan. Er wordt hulp georganiseerd voor begeleiding gedurende haar zwangerschap, maar er is niet nagedacht over wat er moet gebeuren als het kind eenmaal geboren is. Kort voor de bevalling wordt een SAVE-professional van WSS JB&JR betrokken omdat men zich wel zorgen maakt. Zij weet moeder te motiveren voor de beschermde woonvorm en meldt haar alsnog aan, maar vanwege de wachtlijst moet er een tijd overbrugd worden waarin de veiligheid van de baby onvoldoende gewaarborgd kan worden.

Sommige medewerkers van lokale teams geven aan terughoudend te zijn in het inschakelen van hulp omdat dit zou betekenen dat zij zelf gefaald hebben. Ook wordt door zowel medewerkers van het lokale team als de SAVE-partners benoemd dat professionals van lokale teams het soms lastig vinden om jeugdbescherming te betrekken in een casus omdat ze bang zijn daarmee het vertrouwen van ouders te schaden. Jeugdbescherming roept bij sommige ouders al snel het beeld op van 'ze komen mijn kind uit huis halen'. Betrekken van jeugdbescherming kan daarom stuiten op verzet. In sommige situaties wordt die stap zo lang mogelijk uitgesteld. Met als gevolg dat er soms te lang wordt doorgegaan in een te lichte vorm van hulp, waardoor niet de zorg wordt geboden die nodig is. Sommige professionals van RvdK en SAVE-teams benoemen dat dit resulteert in een toename van spoedzaken. Als die lichte hulp niet blijkt te werken dan moet er heel snel steviger ingegrepen worden. Tevens kan het late moment en de wijze van inschakelen van een SAVE-professional of Raadsmedewerker ertoe leiden dat deze te veel in de rol van boeman in een gezin komt. Zij moeten dan extra weerstand overwinnen voor ze op een constructieve manier met het gezin kunnen werken.

Dit is geen zaak voor SAVE

Een deel van de SAVE-professionals signaleert dat ze soms te vroeg worden ingeschakeld. In hun ogen is er dan nog niet zo veel aan de hand en kan een lokaal team heel goed zelf met een gezin verder. Zij relateren dat aan het gebrek aan ervaring bij de lokale teams met lastige zaken waarin zij ouders niet in beweging krijgen of waarin sprake is van beperkte vaardigheden van ouders om zelf met hun problemen aan de slag te gaan (en gebrek aan expertise van het lokale team om daar adequaat op te reageren). Gebrek aan tijd van SAVE-professionals om dergelijke zaken ook op te pakken of daar een coachende rol in te nemen, leidt er dan toe dat ze de zaak niet aannemen. Medewerkers van het lokale team kunnen dit ervaren als 'de deksel op de neus krijgen'. Zij weten niet meer hoe verder en hebben behoefte aan de expertise van SAVE, die ze vervolgens niet krijgen. Terwijl zij in hun beleving door het inschakelen van SAVE het vertrouwen met de cliënt hebben geschaad. Een dergelijke ervaring leidt tot terughoudendheid in het opnieuw inschakelen van SAVE.

Als er een ernstig incident is tussen stiefmoeder en dochter, en vader hierover contact opneemt met het lokale team, die vervolgens SAVE inschakelt, blijkt de SAVE-professional niet echt onder de indruk volgens buurtteam-professional: "*Maar op dat moment waren SAVE en het buurtteam eigenlijk niet helemaal op een lijn en het was ook, de start is ook*

onduidelijk geweest, er was helemaal niet een goed plan en het was ook onduidelijk wie wat van elkaar kon verwachten. De situatie was zo dat ik zei: 'het is hier onveilig ik wil jullie hulp, ik vind dat jullie iets moeten doen' en dat de SAVE-medewerker zei van 'ja, het valt wel mee'. En die vroeg mij meer om raad dan dat ie zelf…. En die was ook een beetje overbelast volgens mij, want die had echt geen tijd om te komen. Dus dat was toen wel moeilijk, ja." (medewerker lokaal team)

5.2.4 Samenwerking Raad voor de Kinderbescherming en overige professionals

De Raad voor de Kinderbescherming heeft een andere positie in de samenwerking. Vanwege de onafhankelijke positie van de RvdK hebben Raadsmedewerkers enige afstand tot een zaak. Dat heeft volgens geïnterviewde Raadsmedewerkers een voordeel omdat ze daardoor het geheel overzien en vanuit die visie helderheid kunnen scheppen. Daarbij gebeurt het ook dat de Raadsmedewerker haar positie bewust inzet om ouders in beweging te krijgen. Raadsmedewerkers kunnen daardoor in de samenwerking vrij directief en bepalend zijn.

De RvdK zoekt tegenwoordig meer de samenwerking dan in het verleden, maar dit kan nog beter, zo komt uit de interviews met SAVE-professionals en Raadsmedewerkers naar voren. Enkele professionals geven bijvoorbeeld aan dat zowel het lokale team als SAVE-professionals die betrokken zijn geweest bij een gezin, intensiever betrokken zouden kunnen worden bij een raadsonderzoek, omdat zij op grond van de geboden begeleiding en ondersteuning veel informatie hebben.

Professionals geven tevens aan dat meer dan in het verleden door de RvdK het overleg wordt gevoerd met jeugdigen en gezinnen, vooral door hun betrokkenheid bij een jeugd-beschermingstafel (JBT). In het verleden was het gebruikelijk om een casusoverleg te organiseren met alleen de professionals, terwijl nu het gezin standaard wordt uitgenodigd en meepraat over de problematiek en mogelijke oplossingen daarvoor. Als met SAVE-begeleiding niet de gewenste vooruitgang wordt gerealiseerd, worden tijdens de JBT de zorgen ten aanzien van de opvoedsituatie besproken en overwogen of een verzoek voor een Raadsonderzoek moet worden gedaan. Overigens zijn sommige Raadsmedewerkers van mening dat het niet altijd meerwaarde heeft om het gezin uit te nodigen bij een JBT. "*Als de jeugdbeschermingstafel ook gewoon voor de vorm wordt georganiseerd omdat het allang duidelijk is dat het naar de Raad toe moet [voor onderzoek], dan denk ik van ja, waarom nodig je ze in godsnaam uit want het heeft geen meerwaarde*." (medewerker RvdK). In dit voorbeeld is het JBT in een te laat stadium georganiseerd waardoor de gewenste conclusie op voorhand al duidelijk was.

Bij een jeugdbeschermingstafel is het de bedoeling dat in gezamenlijkheid een besluit wordt genomen. Maar in praktijk ligt die rol toch vaak bij de Raadsmedewerker omdat de andere professionals en de cliënten dat ook van hen verwachten.

"En dan krijg je een situatie waarbij ook weer allereerst de zorgen op tafel gelegd worden. Eh dan krijgen de ouders de gelegenheid, of de moeder in dit geval om haar zegje te doen

en oma en overgrootoma. En dan wat je vaak ziet is dat dan daarna iedereen naar jou kijkt als Raadsmedewerker van nou zeg het maar wat gaan we doen. Terwijl in principe is het inderdaad wel de bedoeling dat je gezamenlijk dat besluit neemt en dat het niet een ding van de Raad is." (medewerker RvdK)

Begrip voor elkaars rol en de grenzen daarvan verbetert het overleg over de beste aanpak in een bepaalde zaak, en ieders rol daarin. Zo zijn in Utrecht en Flevoland afspraken gemaakt over de afstemming van RvdK met medewerkers SAVE en het lokale team bij de start, uitvoering en afronding van een Raadsonderzoek, en wordt bij nieuwe meldingen die binnen 3 maanden na een JBT binnen komen niet opnieuw een JBT georganiseerd maar wordt voortgebouwd op de eerder gemaakte afspraken. Uit een eerste evaluatie van de JBT in Utrecht en Flevoland (uitgevoerd door de betrokken organisaties) blijkt dat professionals tevreden zijn over de verbeterde samenwerking, onderling en met ouders. Wel wordt onder andere geconstateerd dat er soms te veel hulpverleners aan tafel zitten, dat de rol van RvdK soms duidelijker kan, en dat niet altijd goed wordt vastgelegd hoe de gemaakte afspraken gemonitord worden (Van der Steen & Jansen, 2016).

5.2.5 Eén gezin – één plan

Om hulp aan kwetsbare gezinnen waar meerdere hulpverleners bij zijn betrokken beter te organiseren, moet het uitgangspunt zijn dat er één plan is voor het gezin waarbij helder is belegd wie welke rol heeft. Uit de ervaringen van cliënten en professionals die we hebben gesproken blijkt dat dit geen eenvoudige opdracht is. Gezinnen kunnen te maken krijgen met steeds nieuwe hulpverleners, waarbij de regie overgedragen wordt van de ene naar de andere hulpverlener, bijvoorbeeld van het lokale team naar een SAVE-professional en weer terug (indien vrijwillige begeleiding tijdelijk overgaat in een maatregel), maar ook door wisselingen van medewerkers binnen een organisatie. Het lokale team als de continue factor voor het gezin krijgt nog lang niet overal vorm, zeker niet als er een maatregel wordt uitgesproken en de regie over gaat naar een SAVE-professional.

Veel hulpverleners om een gezin

De gezinnen waarmee SAVE-professionals en Raadsmedewerkers te maken krijgen kenmerken zich veelal door complexe problematiek op verschillende leefgebieden. Vaak zijn meerdere leden in een gezin bekend bij de hulpverlening. Naast het lokale team, de RvdK en de SAVE-professional zijn er regelmatig ook andere hulpverlenende instanties betrokken bij een gezin. Vanwege het grote aantal betrokken professionals benadrukken veel werkers het belang van gezamenlijk overleg, waarbij gezamenlijk wordt gekeken naar de vraag hoe veilig het is en waarbij de aanpak van verschillende betrokken professionals op elkaar wordt afgestemd. Veel professionals voeren een dergelijk overleg liefst met de ouders (en kind) erbij om ervoor te zorgen dat iedereen goed geïnformeerd is en op één lijn zit.

Dit kan wel betekenen dat ouders met een groot aantal professionals om de tafel zitten. Het is de vraag hoe dit door de ouders wordt ervaren en of zij in dat gezelschap voldoende ruimte voelen om hun eigen visie en wensen naar voren te brengen. Een van de geïnterviewde cliënten geeft

aan dat zij zo'n gesprek waarbij alle hulpverlening aanwezig is best lastig vindt om te volgen, maar dat het ook prettig is dat zaken direct geregeld kunnen worden en ze maar één keer hoeft te zeggen wat haar mening is over de zaak. Voor cliënten blijkt het niet altijd duidelijk tot wie ze zich moeten richten voor wat.

> *"Er zijn echt te veel poppetjes. Want ik merk nu ook in een zaak bijvoorbeeld … het is zo'n complexe problematiek bij een moeder, dat ik echt denk nou je verwacht in deze zaak wel veel van een buurtteammedewerker. …Ze zijn daarin te vraaggericht en te laagdrempelig voor de problematiek, dus er moet een andere expertise in. Maar dan komt er een SAVE-medewerker bij, die zit ook tot hier. Al die wisselingen. Nou wat deze moeder dan ook nog doet is bij angst gaat ze ontwijken, en dan wordt opgeschreven: moeder is niet bereikbaar."*

Uit verschillende casusvoorbeelden blijkt dat de verschillende professionals die in een gezin betrokken zijn vaak handelen vanuit de eigen (beperkte) opdracht, bijvoorbeeld ten aanzien van een specifiek gezinslid. Men heeft contact met het gezin vanwege een van de kinderen en heeft niet de tijd om zich ook te bemoeien met de problematiek van andere kinderen of van de ouders. Vaak zijn daar dan weer andere professionals voor betrokken die ook vanuit hun eigen opdracht handelen. Dat kan tot gevolg hebben dat de professionals met elkaar geen totaalplaatje hebben over de problematiek van het volledige gezinssysteem, en dat dus ook niet betrekken in hun handelen.

> Twee kinderen van 7 en 0 wonen bij moeder. Moeder heeft ADHD en een verstandelijke beperking. Er zijn vermoedens van seksueel geweld door de biologische vader van de kinderen. Bij een jeugdbeschermingstafel wordt ook de gedragsdeskundige van de GGZ betrokken waar moeder in behandeling is. Onderwerp van gesprek is de veiligheid van de kinderen. De behandelaar van moeder benadrukt dat de kinderen een beschermende factor zijn voor moeder.

Het feit dat de behandelaar van moeder in bovenstaand voorbeeld zo specifiek voor moeder gaat staan, laat zien dat zij niet vanuit het belang van alle gezinsleden deel lijkt te nemen aan de discussie. Positief in dit voorbeeld is dat er gezamenlijk overleg plaatsvindt, en dat zij daarop gewezen kan worden door de andere professionals.

Grote werkdruk leidt er ook toe dat professionals zich richten op hun eigen opdracht en niet problemen op gaan pakken die niet bij hun takenpakket horen:

> *"De SAVE-methode gaat heel erg over de kinderen maar wat nou met deze vader. En dat is denk ik ook wat ik voel in de samenwerking…… Eigenlijk kunnen we concluderen dat ieder, wat je ook doet, we hebben het allemaal met z'n allen ontzettend druk. En wat ik soms ook merk bij mevrouw B. [SAVE-professional], en ook geheel terecht, dat zij soms ook een grens stelt van ja maar ik zit er eigenlijk alleen maar in voor de kinderen, dus als het gaat over Anton [vader] dan moet je niet bij mij zijn. Wat op zich natuurlijk klopt, maar Anton is natuurlijk ook de opvoeder en de vader van. … Anton is net zo belangrijk, want als Anton er*

goed wil zijn voor zijn kinderen dan heeft Anton ook als vader de ondersteuning nodig." (medewerker lokaal team)

Overdracht tussen professionals

Behalve dat er vaak veel professionals bij een zaak zijn betrokken, komt het ook veelvuldig voor dat een zaak wordt overgedragen naar een collega van de eigen of een andere organisatie. Het gebrek aan continuïteit dat daardoor kan ontstaan gaat volgens een deel van de professionals ten koste van de samenwerking met de ouders, en is nadelig voor de geboden hulp.

"Er is niet een laag verdwenen, de lagen zijn op een andere manier ingedeeld."

Door ervaren tijdgebrek vindt de overdracht van de ene naar de andere professional soms plaats via het toesturen van een rapportage. Er wordt geen tijd genomen (gevoeld) voor een zogenaamde warme overdracht door een tijd samen op te trekken of minimaal de overdracht in een gezamenlijk gesprek met het gezin door te nemen. Warme overdracht kan het vertrouwen in de andere hulpverlener vergroten. Het belang van een goede mondelinge overdracht tussen VT, lokaal team, RvdK en SAVE, liefst samen met het gezin, wordt door verschillende professionals benadrukt. Het biedt de ruimte voor uitwisseling en afstemming van de aanpak en kan voorkomen dat relevante informatie verloren gaat. Ook bevordert het continuïteit in de aanpak en doorgaan met het gezin op het punt waar de andere professional is gestopt. Zo benoemt een medewerker van VT dat zij maar kort betrokken is en daardoor sterk afhankelijk is van de professional die de zaak overneemt. Je kunt als VT-medewerker een zaak stevig aanzetten, bijvoorbeeld door ouders aan te sporen om een stevig plan te maken waarop getoetst zal worden, maar als dat vervolgens door de SAVE-professional of het lokale team niet zo wordt opgepakt, verlies je je geloofwaardigheid.

Professionals in een workshop geven aan dat met de overdracht soms ook relevante informatie verloren gaat wat resulteert in extra werk voor professional en gezin omdat bijvoorbeeld een vragenlijst opnieuw moet worden afgenomen. Voldoende continuïteit in de aanpak realiseren blijkt ook lastig omdat niet altijd duidelijk is wat er in het verleden is gebeurd, en welke impact dit heeft gehad op cliënten. Terwijl ervaringen in het verleden nog wel bepalend kunnen zijn voor de opstelling die cliënten nu hebben.

Zo heeft één van de geïnterviewde cliënten in het verleden de ervaring gehad dat er veel over hem en weinig met hem wordt besloten. Hij heeft daardoor weinig vertrouwen in SAVE-professionals. Een nieuwe SAVE-professional zoekt veel meer het contact. De cliënt geeft aan dit te waarderen, maar het vraagt nog wel enige tijd voordat zijn vertrouwen hersteld is. Ook is er het voorbeeld van een moeder met een verstandelijke beperking en psychische problemen wiens kinderen zijn ondergebracht in de pleegzorg. De pleegouders ontvoeren de kinderen naar het buitenland. Met veel moeite worden ze met behulp van de jeugdbeschermer terug gehaald en weer bij moeder geplaatst. Deze ervaring maakt dat het vertrouwen van moeder in de jeugdbescherming herstelt maar ook erg broos is en gekoppeld aan die ene professional waar ze contact mee heeft.

Vertrouwen vergt een lange adem

De beperking van vrijwillige begeleiding door SAVE-professionals tot maximaal 7 maanden wordt door veel professionals als belemmerend ervaren voor een bepaalde groep extra kwetsbare cliënten. Volgens de SAVE-werkwijze zouden zij de begeleiding moeten overdragen naar het lokale team of andere hulpverlening. Er zijn echter verschillende voorbeelden van cliënten die in het verleden negatieve ervaringen hebben gehad met hulpverlening waardoor het vertrouwen in hulpverleners ontbreekt. Als het dan toch lukt om het vertrouwen te winnen, klampen deze cliënten zich vast aan die specifieke professional. Overdragen van de cliënt naar een andere professional vinden professionals dan risicovol omdat juist in dergelijke overgangen de kans op uitval of terugval groot is. SAVE-professionals zouden in een dergelijke situatie graag langer door willen kunnen gaan, zodat een eventuele overdracht beter voorbereid kan worden en geleidelijk kan verlopen.

5.3 Samenvatting en reflectie

Elkaar ontmoeten en samen leren

Samengevat kan gezegd worden dat in de samenwerking met de gemeentelijke teams het elkaar en elkaars werkwijze en expertise kennen bepalend is voor het succes in de samenwerking rond de cliënt. Uit het onderzoek wordt duidelijk dat SAVE-professionals zich bewust zijn van dit belang, maar zich in de praktijk vaak (te) weinig tijd gunnen om samen met de gemeentelijke professionals hierin te investeren. Oude patronen en opvattingen blijven soms hardnekkig aanwezig. In het in 2017 verschenen rapport van het NJi ‘Samen lerend doen wat werkt. Een nieuwe kijk op evidence-based practice in zorg en welzijn voor jeugdigen en gezinnen’ komt het belang van samenwerken naar voren. Zij laten zien dat de professional continu moet putten uit drie bronnen: ervaringen en wensen van cliënten, eigen ervaringen uit de beroepspraktijk en kennis uit onderzoek. Bij elk van de drie bronnen bouwt de professional voort op de kennis die *collectief* in de sector aanwezig is (Gorissen, 2017). Dit collectief leren zien we ook in de praktijk in enkele gebieden waar bijvoorbeeld periodiek gezamenlijke casuïstiekbesprekingen of themabijeenkomsten worden georganiseerd. Het gezamenlijke gesprek bevordert een eenduidige of op elkaar aansluitende werkwijze. Door regelmatig met elkaar te praten over casuïstiek kan men een gedeelde visie ontwikkelen over veiligheid en gedeelde normen over de vraag wanneer het veilig genoeg is en wanneer SAVE ingeschakeld moet worden. Daarnaast kan periodiek overleg ook bevorderen dat professionals meer begrip krijgen voor elkaars rol en perspectief. Door elkaars rol en perspectieven te kennen en daar rekening mee te houden, kunnen professionals daarop anticiperen, wat samenwerking kan verbeteren.

Variatie in werkwijze en expertise lokale teams en samenwerking

Een extra complicerende factor voor effectieve samenwerking tussen SAVE-professionals, Raadsmedewerkers en lokale teams is de aanzienlijke differentiatie in werkwijze en verschil in expertise van lokale teams. De grote verschillen tussen de lokale teams als het gaat om gezinnen waarin complexe problematiek speelt, komt eveneens uit de tussenevaluatie van de Jeugdwet (Friele e.a., 2018) en de tussenevaluatie van de herziening wet Jeugdbeschermingsmaatregelen (Lünnemann, Huijer e.a., 2018) naar voren. De inspectie Sociaal domein concludeert in 2017 onder andere dat in gezinnen waar veiligheidsvragen spelen de analyse van de problematiek en daaraan gekoppelde reactie nog onvoldoende is. Dit landelijke beeld wordt in een deel van de lokale teams in Utrecht en Flevoland herkend. Wanneer SAVE-professionals en Raadsmedewerkers de kennis en expertise niet voldoende achten in een lokaal team, is er te weinig vertrouwen dat het lokale team een zaak goed oppakt. SAVE-professionals zijn dan geneigd meer te doen dan is afgesproken of durven zaken niet over te dragen. Dit legt een extra spanning op hun werk. Daarnaast wordt soms te snel de hulp van SAVE ingeroepen, of er wordt te lang doorgegaan met het gezin waardoor pas tijdens een ernstige crisis SAVE wordt betrokken. Dit kan reden zijn voor een (V)OTS met uithuisplaatsing, een crisismaatregel die voorkomen had kunnen worden door eerder SAVE in te roepen. Dit punt komt ook naar voren uit de tussenevaluatie van de herziening wet Kinderbeschermingsmaatregelen (Lünnemann, Huijer e.a., 2018).

Samenwerken rond een gezin gaat relatief goed als medewerkers van het lokale team enige kennis hebben over (on)veiligheid van jeugdigen en vaardigheden in het omgaan met complexe en soms weinig gemotiveerde cliënten. Men kan dan aansluiten op elkaars aanpak en elkaar daarin aanvullen. Dit kan nog verbeteren door meer aandacht te besteden aan het samen met ouders beoordelen van de veiligheid in het gezin. Nu is dit nog te vraaggericht bij de gemeentelijke teams, volgens de SAVE-professional. In de samenwerking zou het kunnen helpen om de richtlijn ‘Samen met ouders beslissen over passende hulp voor jeugdhulp en jeugdbescherming’ (Bartelink, Meuwissen & Eijgenraam, 2017) als leidraad te gebruiken. Deze richtlijn gaat in op het proces van samen met ouders beoordelen en beslissen over hulp bij vragen en problemen in de opvoeding en ontwikkeling van jeugdigen. De hulp kan zowel vrijwillige hulpverlening als gedwongen interventies omvatten en reikt van de gewone opvoeding en ontwikkeling, met normale opvoedingsvragen, tot ernstige ontwikkelings- en opvoedingsproblemen.

Gebrek aan continuïteit in de regie van de aanpak rond een gezin

Een van de problemen waar de transitie en transformatie een antwoord op zou moeten zijn, is de versnippering van hulp in gezinnen. De lokale teams die laagdrempelige zorg bieden dicht bij de burger zouden moeten functioneren als de spil voor het inschakelen van meer gespecialiseerde hulp. Op die manier zou het uitgangspunt één gezin, één plan en één regisseur gestalte moeten krijgen. In de praktijk blijkt dit lastig. De samenwerking tussen lokale teams en SAVE-teams in Utrecht en Flevoland is georganiseerd vanuit het uitgangspunt één gezin - één plan, maar gaat niet uit van één regisseur gedurende het hele traject van het gezin. Zo lang er sprake is van hulp vanuit preventieve begeleiding heeft het lokale team die spilfunctie, maar als een gedwongen kader

nodig is, neemt het SAVE-team de regie over en komt het lokale team vaak op afstand te staan of is niet meer betrokken. Daarmee is hulp rond gezinnen waar onveiligheid van jeugdigen speelt georganiseerd in lagen, van laagdrempelig en generiek naar meer gespecialiseerd. Bij zaken waarin de problematiek ernstig is, leidt dit ertoe dat gezinnen van de ene naar de andere laag geschoven worden: eerst probeert het lokale team te helpen met laagdrempelige hulp, werkt die niet dan worden de specialisten van SAVE ingeschakeld en daarnaast soms ook andere specialistische hulp. Werkt ook dat niet, dan is er de optie van uithuisplaatsing. En diezelfde route kan ook in tegenovergestelde richting worden afgelegd. Met als gevolg dat het gezin met wisselende professionals te maken krijgt die regisseur zijn van de aanpak.

Eén gezin, één plan: tussen ideaal en werkelijkheid

Naast het punt dat de regie verschuift tussen de lagen, is er ook sprake van problemen in de samenwerking tussen (veel) verschillende hulpverleners. Bij gezinnen waarin verschillende problemen naast elkaar spelen, en waar verschillende gezinsleden (waaronder verschillende kinderen) hulp krijgen, is de samenwerking tussen professionals vaak nog ingewikkelder. De afstemming van de verschillende hulpverleners over de verschillende kinderen moet soms door het gezin (de moeder) zelf gedaan worden (zie portret “Ieder wil een eigen kind”). Er wordt niet gewerkt vanuit één plan en de ouder moet zorgen voor de afstemming. Als de verschillende hulpverleners te eenzijdig vanuit de eigen opdracht en perspectief handelen, heeft dit een negatieve invloed op de samenwerking. Doordat hulpverleners alleen hun eigen stukje van de problematiek zien ontstaan er parallelle hulpverleningstrajecten in plaats van een integrale aanpak (Lünnemann e.a., 2018; Steketee, Jansma & Gilsing, 2015).

Al enige jaren is het (beleids)uitgangspunt ‘één gezin, één plan’ en dit vergt goede samenwerking. De mate en effectiviteit van samenwerken tussen verschillende professionals die betrokken zijn in een gezin met multi-problematiek blijkt aanzienlijk te variëren, zo komt naar voren uit een evaluatie van ‘één gezin, één plan’ aanpak bij multiprobleemgezinnen (Gilsing, Van der Hoff & Van Hal, 2018). Als het lukt om te werken vanuit ‘één gezin, één plan’ en hierbij de regievoering grotendeels bij de gezinnen te beleggen, vergroot dit de zelfredzaamheid en veerkracht van het gezin aldus de evaluatie van Gilsing, Van der Hoff en Van Hal. Zeker als de veiligheid binnen een gezin in het geding is, blijkt het moeilijker om tot een goede samenwerking vanuit ‘één gezin, één plan’ te komen. Een rondetafelgesprek is een middel om de samenwerking te versterken. Dit wordt door zowel professionals als gezinnen gewaardeerd. Het is een werkwijze die ook door SAVE-professionals, Raadsmedewerkers en medewerkers van het lokale team in Utrecht en Flevoland veelvuldig wordt ingezet.

De recente tussenevaluatie van de Jeugdwet geeft aan dat er een groot aantal stappen zijn gemaakt in de transitie van de financiële verantwoordelijkheid naar de gemeenten. De gewenste transformatie in de zin van snel de juiste hulp op maat en meer samenhang in de hulp moet echter nog grotendeels vorm krijgen (Friele et al, 2018). Er zijn goede voorbeelden in de praktijk, zoals

hiervoor uiteengezet, maar in het algemeen moet er nog veel gebeuren als het gaat om samenwerking.

Portret: “Ieder wil een eigen kind”

We horen over Martin van zijn moeder, Sandra. Martin was ook uitgenodigd voor het interview maar is niet gekomen. Sandra kan goed verwoorden wat ze heeft ervaren in de contacten met hulpverlening rond haar gezin en haar zoon. Uit haar woorden klinkt frustratie over haar twee ex-partners en het delen van ouderlijk gezag over de kinderen, dat ze op die manier nog aan elkaar vastzitten.

Het gezin waarin Martin opgroeide, blijkt complex. Sandra’s kinderen hebben verschillende vaders en er was sprake van misbruik in het gezin. De kinderen zijn nu bij Sandra maar zijn zeven jaar uit huis geweest, ze waren toen bij Martins vader. In de tijd bij de vader van Martin was de oudere broer van Martin de steunpilaar in het gezin daar. Toen hij uit huis ging stortte het bouwwerk in elkaar.

Martin heeft een jeugdreclasseringsmaatregel van drie jaar. Sandra vertelt dat Martin soms moeilijke periodes doormaakt, dat er spanningen zijn die in combinatie met zijn ODD problematisch zijn. Martin heeft ook af moeten kicken, hij blowde veel en was vroeg begonnen, net als de andere kinderen in het gezin vanaf 11, 12-jarige leeftijd. Praten werd moeilijk, en hij ging stelen.

Hulpverlener Esther is degene die vanuit de Jeugdreclassering bij Martin betrokken is. Ze weet dat er al langer bemoeienis is met het gezin, er was toen een SAVE-maatregel voor het hele gezin. Het precieze weet ze er niet meer van, ze is er later bijgekomen. Uit het interview met haar blijkt dat de tweede partner van moeder problematisch was. Hij was bedreigend richting de kinderen en stalkte Martins moeder na het verbreken van hun relatie. De situatie was dusdanig dat de kinderen op dat moment veiliger waren bij Martins vader. Dit zou tijdelijk zijn, maar duurde uiteindelijk lang. De kinderen waren er boos over, en konden de nieuwe partner van hun vader niet accepteren. Met de puberteit ontstonden er veel conflictsituaties in huis. Er waren escalaties, met schreeuwen en ook klappen. Een escalatie van Martin met zijn vader was de reden dat hij in de crisisopvang terecht kwam. Het was op dat moment bij zijn moeder thuis nog niet veilig genoeg voor hem om daar te kunnen wonen.

Sandra ziet dat Esther het vertrouwen van Martin gewonnen heeft. Daar was tijd voor nodig. Door eerdere hulpverlening die niks opleverde, had hij weinig vertrouwen in weer een nieuw iemand. Toch is dat vertrouwen gegroeid, en nu ‘is zij van hem’. En inmiddels kennen alle kinderen uit het gezin Esther als de hulpverlener van Martin.

Er is betrokkenheid van WSS JB&JR bij het gezin vanwege een ander gezinslid, en om die reden is overwogen om het hele gezin bij WSS JB&JR onder te brengen. Dat zou voor moeder prettiger zijn, dat ziet Esther ook wel. Maar Esther wilde voor Martin graag de bestaande band in stand houden. “Als hij nu over gaat dan gaat hij duiken en dan komt hij gewoon niet.”

Er waren in het verleden al veel wisselingen in hulpverlening rondom het gezin van Sandra, er komen veel namen en instanties voorbij. Sandra zelf heeft het allemaal goed op een rijtje. Er is in het verleden gezinshulpverlening geweest, om de narigheid van de scheiding(en) te verwerken en samen een positievere weg in te slaan maar dat sloeg niet erg aan. Ook iets van video-interactiebegeleiding, en ook dat vond Sandra geen succes.

Op het moment van interview zijn er in het gezin verschillende contacten met hulpverlening. Er is een WSS JB&JR-hulpverlener betrokken, haar jongste kind wordt via het wijkteam begeleid, en vanuit de Jeugdreclassering is Esther er, voor Martin. Moeder Sandra is de spin in het web. Met alle dingen die er spelen vindt ze het belangrijk dat ze weet wat er speelt, dat ze op de hoogte blijft. Het zijn ten slotte wel haar kinderen. En hoewel het met de volle agenda's van de hulpverleners soms moeilijk is contact te krijgen, ervaart ze met Esther wel een goede band, en ook iets van gelijkheid. Dat is belangrijk voor haar. Ze wil niet beoordeeld worden of dat gevoel krijgen. En dat is iets dat Esther in haar interview ook zelf zo benoemt: ze probeert mensen niet te veroordelen, maar benoemt wel en geeft grenzen aan. Zoals ze het zelf zegt: ze is normstellend op een open en duidelijke manier.

Als hulpverlener heeft Esther vanuit haar opleiding een systemische blik meegekregen, en zo kijkt ze ook naar het gezin van Martin. Het is een gezin waar systemisch iets aan de hand is, zegt ze, het gezin bedekt alles, er wordt niet open gecommuniceerd. Ook zit iedereen aan elkaar 'vast', het gaat om meerdere gezinnen die met elkaar in verbinding staan. "Omdat het dan of familie, halfzus, of eh, vaders nieuwe partner die dan weer in beeld is…. Heel veel linken met elkaar." Martin kan en durft niet goed zijn grenzen bij zijn vader aan te geven. En dat is wel hard nodig want vader heeft alweer een nieuw gezin met 3 kinderen en schakelt zijn oudste kinderen heel makkelijk in.

Esther zoekt een balans tussen afbakenen en toch de hulp kunnen bieden die nodig is. Ze is coachend richting zijn moeder, ook vanuit de gedachte dat Sandra op die manier een voorbeeld kan zijn voor Martin. Maar echt naast moeder staan vindt ze niet haar taak. Ze richt zich echt op het stuk tussen Martin en zijn vader, en verwoordt het zo: "En dan moet ik je eerlijk zeggen, […] het is een heel gezin wat daar speelt met dezelfde problematiek.. en dat heb ik meer bij het jeugdteam belegd, [..]. Dan is er weer wat met dat kind, dan is er weer wat met dat kind en dan met dat kind…… en daarin is het jeugdteam echt wel de sturende – leidende stuk van het gezin, zal ik maar zeggen.[…] Want we zijn twee jaar verder en er is natuurlijk nu… rust en stabiliteit gekomen, om het zo maar te zeggen, met betrekking tot deze jongen. En het is ook duidelijk geworden dat, het systemische stuk, ga je niet heel veel meer aan behalen. Dus daar ga je eigenlijk soms eh… stutten en steunen… en dat is wat het jeugdteam doet."

Sandra begrijpt wel dat iedere hulpverlener een eigen stukje heeft, maar is er niet blij mee. Sandra: "Want als je wel een vervelende periode hebt dan lijk ik af en toe net een telefoniste, ik ben zomaar vier uur aan de telefoon per week. Dat is niet normaal, maar het is wel zo. […] Het was voor mij simpel geweest als ik gewoon één persoon had. En eerst wou Esther dat ik alleen haar over Martin en Marian alleen over Jessica en Corine alleen over Sandy. Maar ik heb met Corine

gezegd weet je ik vind het echt veel te ingewikkeld, ik maak één mail en die stuur ik naar drie dingen en dan pak je je eigen tekst er maar uit en dan ben ik er vanaf. […] Af en toe komen we wel met z'n drieën. Want ook al wil iedereen een eigen kind, om het zo te zeggen, eh als je van het ene dit zegt kan het wel een gevolg hebben voor het ander, snap je, want je zit natuurlijk met elkaar in het gezin."

En nu het zo is, ziet Sandra ook wel een voordeel. "In principe kon het ook zo, dat hij kon ook eigenlijk Corine krijgen, want dan zou je in principe gewoon één iemand hebben. Maar aan de andere kant is dat ook zonde want als je dan weer een band hebt opgebouwd en hij vertelt alles dan ga je ook weer niet opnieuw met elkaar zitten. En Martin heeft wel zoiets van ja hallo Esther is van mij."

In het interview met Sandra komt het principe van **"**1 gezin 1 plan" ter sprake, dat als er een gezin is met meerdere problemen dat er dan eigenlijk gewoon één plan moet komen. Sandra's eerste reactie: "Maar dat gaat niet." En even later: "We hebben niet één plan." En op de vraag of er dan drie plannen zijn, voor elk kind één, dan zegt ze: "Nou in zoverre drie plannen... Kijk die voogd heb ik gewoon gekregen, omdat die vader gewoon vervelend blijft en hij luistert toch niet. En als ie hier de hele tijd ruzie krijgt of gedoe krijgt, en het gaat… Uiteindelijk merken mijn kinderen ook aan mij dat hij mij loopt te vervelen. En dat wil ik gewoon niet. Het moet gewoon rustig blijven. Want ik ben dan net een soort poppenkast voor mezelf. De ene valt mij lastig en die gaat mij lopen dreigen en zeggen van: ik kom haar nu halen, ik kom haar *nu* halen, en tegen hun moet ik dan gaan lachen weet je? Dus dat werkt gewoon allemaal niet."

Ondanks de vele hulpverlening rond het gezin, weet Sandra niet goed waar ze voor zichzelf hulp kan vinden. "Kijk ik wilde eigenlijk trucjes leren hoe ik eigenlijk een beetje bestand ben tegen exen […] Dus ik probeer via Marian te kijken […] of ik via de instanties kan leren of ik hun kan leren van: je moet er niet op reageren of allemaal dat soort dingen weet je wel. Het is allemaal niet zo makkelijk, want al die regeltjes.."

Rond het gezin van Sandra is weinig steun. Sandra zelf heeft vroeger niet veel gehad aan haar ouders, ze zijn min of meer apart van elkaar opgegroeid. Ook Martin zelf heeft geen wat je noemt 'positief' netwerk: al zijn vrienden blowen zelf ook stevig. Esther heeft dit opgemerkt, en ze vindt de afwezigheid van een ondersteunend netwerk zorgelijk. Als het gaat om de ontwikkeling van Martin heeft Esther dan ook gemengde gevoelens. Het kan met hem twee kanten op. Hij heeft wat je noemt een rugzak en loopt risico, door drugsgebruik en omdat hij overdag geen tijdbesteding heeft. Systemisch ziet Esther wel kleine stapjes de goede kant op. Ze ziet mogelijkheden bij hem: de rust die er is als zijn vader er niet is, de bereidwilligheid om zijn moeder te helpen. Esther maakt zich zorgen voor de periode voor als hij 18 geworden is. Ze is blij dat de maatregel nog een jaar loopt. En ze bereidt in de gemeente samenwerking voor met anderen, zodat (positieve) jongeren als maatjes kunnen optreden voor jongens als Martin. Al met al vindt ze de 'goed genoeg' vraag voor Martin lastig. Gaat hij het alleen redden?

Reflectie

We zien in dit portret een schets van een moeder die, binnen haar mogelijkheden, heel duidelijk bezig is zichzelf en haar gezin staande te houden. Hoewel ze het niet makkelijk vindt om met zoveel hulpverleners te maken te hebben, ervaart ze in het contact met Esther wel gelijkheid. Een belangrijke voorwaarde, volgens Metselaar e.a. (2015) en dat betekent waarschijnlijk dat de hulpverlener, zoals ook de insteek is vanuit de SAVE-methodiek, met de cliënt samenwerkt in plaats van dingen voorschrijft (ook: Bartelink, Meuwissen & Eijgenraam (2015). Ook met Martin heeft Esther een goede werkrelatie op kunnen bouwen. Het gegroeide contact tussen Martin en Esther, en dat 'zij van hem' is, geeft aan dat er vertrouwen is gegroeid in de relatie. Vertrouwen is essentieel voor het slagen en daarmee het effect van de interventie en/of bemoeienis van de hulpverlening (Menger & Donker, 2016). De noties en bijbehorende praktijkinstructies van *engageren* en *positioneren* uit de SAVE-handleiding zijn er o.a. op gericht om een dergelijk vertrouwen te bewerkstelligen (Van Montfoort & Samen Veilig Midden-Nederland, 2015a).

In dit portret kiest Esther ervoor om Martins hulpverlener te blijven, terwijl moeder Sandra[21] liever één hulpverlener voor het hele gezin zou hebben. Want ze geeft aan wat de betrokkenheid van de vele hulpverleners betekent voor haar: ze voelt zich soms net een 'callcenter' en heeft er soms een dagtaak aan om iedereen op de hoogte te houden. De overweging van Esther om de opgebouwde relatie met Martin te behouden (zie boven), botst hier met de wens om de zorg van verschillende hulpverleners zoveel mogelijk op elkaar aan te laten sluiten, en met één plan te werken. In de uitwerking lijkt dat éne plan hier niet gelukt, en is het moeder Sandra die het meest ervan doordrongen lijkt dat de zorg van de ene hulpverlener ook uitwerkingen heeft voor de andere gezinsleden en hun hulpverleners. Toch ziet ook moeder Sandra binnen de huidige setting dat éne plan niet werken: "Dat werkt gewoon allemaal niet".

Dat Esther het expliciet niet haar taak vindt om 'naast moeder te staan', roept, vanuit de SAVE-methodiek gezien, vragen op. Er wordt namelijk een 3-jarige maatregel begeleiding uitgevoerd, en er is oog voor dat deze jongen niet los te zien is van zijn gezinssysteem. De veiligheid is, gezien de JR-maatregel, een issue gebleken (al zal de 'rasechte' jeugdreclasseringswerker zeggen dat het alleen gaat om de veiligheid van de samenleving). Toch is de betrokkenheid op moeder beperkt. Methodisch, vanuit SAVE, gezien zou je verwachten dat er over deze jongen ook voortdurend afstemming is met moeder. In praktijk probeert Esther de moeder van Martin wel bij te staan, maar het is voor haar blijkbaar ook nodig, misschien wel door de vele hulpverlening rondom het gezin, om zo duidelijk deze afbakening te maken.

Esther is er als JR-medewerker vooral voor de jongere, zo lijkt het. Het uitvoeren van een JR-maatregel vanuit SAVE lijkt daarmee nog niet geheel vorm gekregen te hebben. Daarbij kan een rol spelen dat er onduidelijkheid is over de invulling van het begrip veiligheid. Vanuit de SAVE-

[21] De vraag 'wie is de cliënt' speelt hier ook een rol. Vanuit de JR-maatregel is immers zoon Martin de cliënt.

methodiek gezien valt namelijk op dat begrippen veiligheid en ontwikkeling steeds aan de orde zijn, maar in deze casus geen eenduidige invulling krijgen. Enerzijds gaat het goed, in de zin dat er in begeleidende zin geen veiligheidsissues spelen. Tegelijkertijd lees je over veel zorgen, zowel op het vlak van de veiligheid en ontwikkeling van de jongen (gezien de gesignaleerde problemen op het systemische vlak, in het gezinssysteem), als ook op het gebied van de veiligheid van de samenleving (blijft de jongen op het rechte pad zonder positieve beïnvloeding van buitenaf?). De vraag is hoe de verschillende betrokken hulpverleners (in dit geval best veel) de begrippen veiligheid en ontwikkeling invullen. Uit onderzoek blijkt dat eenduidige inschatting en invulling er vaak niet is (zie o.a. Bartelink (2018)).

Ook als Esther opmerkt dat ze, vanuit de SAVE-begeleiding gericht op veiligheid, niet meer betrokken zijn, lijkt dat te wijzen op een onderscheid gemaakt tussen ‘veiligheid’ in een begeleiding en ‘veiligheid’ in een jeugdreclasseringsmaatregel. Terwijl dat onderscheid is er in de SAVE-methodiek eigenlijk niet is. Als de veiligheid van de omgeving in het geding is, zoals bij een jeugdreclasseringsmaatregel, ook dan speelt de veiligheid van de persoon in kwestie zelf namelijk een belangrijke rol. De redenatie is dat de gedragingen die je laat zien, voortkomen uit een bedreigde ontwikkeling en/of onveiligheid. Vanuit de SAVE-werkwijze gezien, gaat de redenatie, of de splitsing die Esther hier maakt, dan ook niet helemaal op.

6. Conclusie en aanbevelingen

6.1 Inleiding

Medewerkers SAVE en andere professionals die werkzaam zijn in het veld van jeugdbescherming en jeugdreclassering staan voor geen gemakkelijke opgave. Zij moeten laveren tussen de eigen kracht en regie van het gezin en ingrijpen in onveilige situaties of bij ernstige bedreigingen van de ontwikkeling van het kind. Het inschatten van risico's en veiligheid is het dagelijkse werk van jeugdbeschermers.
De SAVE-werkwijze sluit aan bij de uitgangspunten van de Jeugdwet die sinds 2015 geldt. De SAVE-werkwijze kent vijf pijlers, waarvan veiligheid en ontwikkeling van het kind de primaire doelen zijn, en eigen kracht en regie bij het gezin het uitgangspunt bij de begeleiding van de gezinnen of jeugdigen. De begeleiding gaat gepaard met samenwerking met het sociale netwerk rond het gezin of jongere en andere hulpverleners. SAVE-professionals en Raadsmedewerkers werken zowel preventief als in het kader van een maatregel die is opgelegd aan gezinnen of jeugdigen, en zijn in eerste instantie gericht op het voorkomen van de noodzaak van een maatregel.

Het onderzoek SAVE in woord en daad vond plaats van medio 2016 tot medio 2018 en heeft tot doel de praktijk te ondersteunen in versterken van de uitvoering van de SAVE-werkwijze. Het is geen evaluatie van de SAVE-werkwijze in de zin dat onderzocht is of de werkwijze wordt uitgevoerd zoals bedacht. De nadruk ligt op reflectie, samen met de professionals, op de manier waarop de drie thema's die in het onderzoek centraal stonden (veiligheid, eigen kracht en regie en samenwerking) in de praktijk wordt geconcretiseerd. Deze thema's zijn algemeen geldend in de brede jeugdbescherming, waardoor de gevonden resultaten landelijk relevant zijn.

De centrale onderzoeksvraag van het onderzoek SAVE in woord en daad luidt:

> *Hoe kunnen medewerkers van de SAVE-partners optimaal uitvoering geven aan het inschatten, agenderen en herstellen van de veiligheid en het versterken van eigen kracht & regie van betrokken burgers vanuit samenwerking met de jeugdigen, gezinnen en hun netwerk, met de professionals uit de lokale teams en met elkaar?*

In dit afsluitende hoofdstuk trekken we de lijnen van de voorgaande hoofdstukken door en komen tot conclusies over de drie onderzoeksthema's veiligheid, eigen kracht & regie en samenwerking. Per thema vatten we de bevindingen samen, relateren deze aan relevante literatuur, en geven we een aantal aanbevelingen voor versterking van de praktijk van jeugdbescherming en jeugdreclassering. We starten met een korte reflectie over de implementatie van de SAVE-werkwijze in een sterk veranderende context.

6.2 Implementeren van een nieuwe werkwijze

De SAVE-werkwijze is geïmplementeerd in een periode waarin de transitie en transformatie van de jeugdzorg, naar aanleiding van de Jeugdwet die in 2015 in werking trad, vorm moest krijgen. Dit bracht een groot aantal veranderingen met zich mee, zowel in de organisatie van het werk als

het methodisch handelen. Een eerste evaluatie van de Jeugdwet laat zien dat medio 2017 een groot aantal veranderingen in het kader van de transitiedoelstellingen zijn gerealiseerd, maar dat de transformatiedoelen nog grotendeels vorm moeten krijgen (Friele et al, 2018). Dergelijke stelselwijzigingen vragen tijd, aldus de conclusie in de tussenevaluatie van de Jeugdwet. Het werkveld moet daarvoor de tijd krijgen en nemen. We kunnen de conclusies in dit onderzoek naar de SAVE-werkwijze niet los zien van de stelselwijziging in de jeugdzorg. Dat SAVE-professionals en professionals van lokale teams in veel gebieden nog zoeken naar een goede manier om samen te werken heeft waarschijnlijk meer te maken met de stelselwijziging dan met de SAVE-werkwijze. Dat die samenwerking in sommige gebieden goed loopt is, in het licht van alle veranderingen, lovenswaardig.

Het onderzoek naar de SAVE-werkwijze is relatief snel na de implementatie van start gegaan. Het is daarom niet verwonderlijk dat we concluderen dat sommige aspecten van de werkwijze nog onvoldoende worden toegepast. De bevindingen in dit onderzoek kunnen de praktijk ondersteunen bij het vervolg van de implementatie. Voor veel van de bevindingen in dit onderzoek bieden de handleidingen over de SAVE-werkwijze aanknopingspunten om het handelen te versterken. Onze indruk is echter dat veel professionals die handleidingen niet op die wijze gebruiken. In de waan van de dag voelt men niet de ruimte om de handleiding erop na te slaan, en wordt er meer geleund op leren van ervaringen en van directe collega's (Wieringa & Greenhalgh, 2015).

Het implementeren van een nieuwe werkwijze vraagt tijd. Een gedegen training daarvoor is slechts het startpunt. Professionals moeten vervolgens de ruimte krijgen om zich de nieuwe werkwijze eigen te maken en toe te passen in het dagelijks handelen. Zij moeten oude routines die niet passen in de nieuwe werkwijze afleren, en de nieuwe werkwijze zo goed leren doorgronden dat ze deze kunnen toepassen in uiteenlopende situaties en in interactie met cliënten en collega-professionals. Bewustwording van een hiaat in het eigen handelen is daarbij een belangrijke bouwsteen om tot leren te komen (Dochy, Berghmans, Koenen & Segers, 2015). Oefenen in de dagelijkse realiteit, ondersteund door feedback en coaching en uitwisseling daarover met collega's, zijn vervolgens belangrijke ingrediënten om het aanleren van een nieuwe werkwijze te ondersteunen, mits begeleid door iemand die de werkwijze goed beheerst en op grond daarvan de juiste feedback kan geven. De methodische leerbijeenkomsten kunnen daar meer dan op dit moment gebeurt een platvorm voor zijn.

6.3 Oordelen over veiligheid

6.3.1 Bevindingen

De SAVE-werkwijze wordt toegepast als de veiligheid van jeugdigen in het geding is (Van Montfoort/Samen Veilig Midden-Nederland, 2015a). Het is een voor het kind onveilige situatie als een kind lichamelijk of geestelijk (ernstig) is mishandeld, lichamelijk of affectief wordt verwaarloosd of seksueel misbruikt of bij ernstige ontwikkelingsdreiging ouders de noodzakelijke hulp niet accepteren of onvoldoende benutten. Ook kan het zijn dat het kind (ernstig)

probleemgedrag vertoont, zoals schoolverzuim en crimineel gedrag (Van Montfoort/Samen Veilig Midden-Nederland, 2015a). De SAVE-werkwijze legt de nadruk op de vraag of er sprake is van een opgroeisituatie die veilig genoeg is en de verwachting is dat de belemmerende en helpende omstandigheden zodanig in balans zijn dat ook in de toekomst de veiligheid goed genoeg is. Vervolgens wordt er niet langer of intensiever geïntervenieerd door een SAVE-professional dan strikt noodzakelijk.

Uit het onderzoek komt naar voren dat er verschillen zijn met betrekking tot het inschatten van veiligheid tussen de professionals, zowel in het benoemen van relevante factoren, als in de weging van verschillende factoren. Door overleg ontstaat er meer consensus, maar er blijven verschillen in perspectief. De een legt bijvoorbeeld meer de nadruk op kindfactoren, anderen benadrukken dat de actuele opgroeisituatie veilig genoeg moet zijn, of wijzen juist op risico's in de toekomst. In geval van reclasseringszaken zien we verschillen doordat de een meer nadruk legt op de jongeren, terwijl anderen de gezinssituatie benadrukken. Dit leidt ertoe, dat ook de vraag die voorligt of de veiligheid in het gezin 'goed genoeg' is (en als dit niet het geval is onder welke voorwaarden er wel een 'goed genoeg' opgroeisituatie aanwezig is) door verschillende professionals verschillend wordt beantwoord.

Om tot een inschatting van veiligheid te komen worden volgens de SAVE-werkwijze de krachten en zorgen ten aanzien van kinderen en jeugdigen in een gezin zo concreet en feitelijk mogelijk beschreven. De mate waarin dat in praktijk lukt varieert. Tevens blijkt dat aspecten van veiligheid in het hier en nu en op langere termijn in de praktijk door elkaar lopen. Direct ingrijpen is voor veel professionals aan de orde als er sprake is van levensbedreigend gevaar of een ernstige crisis. Geweldsaspecten zoals (niet levensbedreigend) fysiek geweld tussen ouders, worden door hen meer als incident gezien dan als mogelijke vorm van onveiligheid waarop direct moet worden ingegrepen. In veel casusvoorbeelden lijkt er te weinig oog te zijn voor wat de dynamiek is tussen de ouders, en of er sprake is van een geweldspatroon. De problematiek wordt veelal wel benoemd, maar te weinig concreet gemaakt. Dit geldt ook voor andere vormen van (licht) fysiek en psychisch geweld tussen gezinsleden, bijvoorbeeld tussen kinderen onderling, of van ouder naar kind of kind naar ouder.

We zien in de praktijk ook verschillen tussen professionals in de nadruk die men legt op veiligheid in het hier en nu of een bedreigde ontwikkeling op langere termijn. Bij een deel van de professionals lijkt de ontwikkeling van het kind op langere termijn meer voorop te staan. Anderen zijn meer gericht op de veiligheid van kinderen in de actuele situatie. Dat leidt er bijvoorbeeld toe dat men verschillend kijkt naar zaken waarin op dat moment nog geen signalen zijn dat het niet goed gaat met de kinderen, maar waarin de omstandigheden waarin zij opgroeien zodanig zijn dat een veilige ontwikkeling van de kinderen wel ernstig bedreigd wordt.

Veel van de problemen ten aanzien van onveiligheid hebben te maken met de context waarin kinderen opgroeien. Ouderfactoren zoals geweld tussen ouders, psychische problemen of middelenmisbruik zijn belangrijke risicofactoren voor kindermishandeling (Bartelink, Ten Berge & Prakken, 2017). Dat betekent dat ook voor het herstellen van veiligheid gekeken moet worden naar het gedrag van de ouders, en dat een aanpak gericht moet zijn op het gezinssysteem. Dit blijkt in de praktijk soms lastig. In beschermingszaken vragen professionals zich af hoe ver ze moeten en kunnen gaan wat betreft problematiek die betrekking heeft op het welbevinden van de ouders omdat de aanleiding van hun bemoeienis de jeugdige is. In jeugdreclasseringszaken zien we dat professionals zich veelal primair richten op de jeugdige die de maatregel opgelegd heeft gekregen. Overigens laten sommige voorbeelden ook zien dat juist de aandacht voor de bredere problematiek van bijvoorbeeld moeder openingen biedt voor een goede samenwerking met de moeder.

Wat betreft het herstellen van veiligheid zien we dat de beslissingen die worden genomen aan lijken te sluiten bij de inschatting van veiligheid. De mate en stevigheid van ingrijpen sluit aan bij de mate van onveiligheid: hoe ernstiger men de situatie inschat, hoe steviger wordt ingegrepen. Dit betekent dat de kwaliteit van de inschatting van veiligheid bepalend is voor wat er vervolgens wordt besloten. Hoe concreter de zorgen en krachten in kaart gebracht kunnen worden, hoe concreter ook de voorwaarden die worden gesteld.

6.3.2 Reflectie op grond van literatuur

Eenduidige visie op veiligheid

Op grond van deze bevindingen concluderen we dat professionals niet lijken te werken vanuit een concreet en gedeeld begrip over wat veiligheid is en hoe veiligheid wordt ingeschat. De verschillen die er zijn kunnen tot gevolg hebben dat de mate van onveiligheid en de factoren die daarin het meest bepalend zijn verschillend worden beoordeeld en gewogen. Een verschil dat overigens deels opgelost wordt door het uiteindelijke oordeel niet alleen maar in overleg met collega's te bepalen.

Een van de vragen die vervolgens voorligt is wat we hierin kunnen verwachten. Is een eenduidige visie op veiligheid en een eenduidige beoordeling daarvan een realistisch doel? Dat is het niet. Uit een internationaal vergelijkend onderzoek van Benbenishty et al. (2015) naar het professioneel oordelen over kindermishandeling bleek dat de kenmerken (bijvoorbeeld leeftijd, sociale afkomst) en overtuigingen ten aanzien van mishandeling van de professional zelf, de veiligheidsinschatting en het interventie-advies beïnvloeden en daarmee ook invloed hadden op het oordeel en de beslissing die genomen werd in een zaak. Binnen een land bleken oordelen te verschillen, tussen landen bleken deze verschillen nog groter. Deze significante verschillen laten het belang zien van de context bij het beslissen in jeugdbeschermingszaken. Opvattingen over kindermishandeling zijn niet statisch maar verschillen per land, bevolkingsgroep en door de tijd heen. Ook Keddell (2014)

laat zien dat er verschillende invullingen bestaan van het begrip risico, en verschillende opvattingen (ook in de wetenschappelijke literatuur) over de definities en oorzaken voor misbruik. Die opvattingen bepalen mede de inschattingen die professionals maken over de mate van onveiligheid en noodzaak tot ingrijpen. Dat er ook binnen de Nederlandse context aanzienlijke verschillen zijn in het beoordelen van veiligheid van kinderen en jeugdigen is in onderzoek aangetoond (Bartelink, 2018).

Dat een consistente invulling van veiligheid ontbreekt heeft verschillende oorzaken. Ten eerste gaat het per definitie om een inschatting waarvan niet is vast te stellen of deze juist is (Munro, 2018). Ook uit de voorbeelden in dit onderzoek wordt duidelijk dat vaak niet volledig helder is wat er precies aan de hand is. Tegenstrijdige verhalen en verschillen in beleving maken dat de feiten vaak niet volledig bekend zijn. Daarnaast is ook het wegen en beoordelen van de feiten subjectief. Er bestaat geen eenduidige en gedeelde definitie van 'goed genoeg'. Deze wordt in de context van de situatie bepaald (Turnell & Edwards, 2009). Elke situatie is uniek en bevat vaak een veelheid aan informatie waardoor de weging van factoren, waarvan we in algemene zin weten dat deze samenhangen met onveiligheid van kinderen, per situatie tot een andere conclusie zal leiden.

Een tweede oorzaak voor verschillen in inschatting van veiligheid betreft de beschikbare empirische kennis daarover en het gebruik van die kennis. Op grond van onderzoek is empirische kennis beschikbaar over factoren die statistisch gezien samenhangen met kindermishandeling of delinquent gedrag. Daarbij gaat het om een samenhang op groepsniveau. Het is van belang om die kennis te gebruiken bij het maken van veiligheidsinschattingen. Maar factoren die op groepsniveau relevant zijn gebleken, zijn dat niet per definitie ook in een individuele casus. De aanwezigheid van dergelijke factoren betekent daarom niet dat daarmee met zekerheid kan worden vastgesteld of er ook sprake is van kindermishandeling of delinquentie (Bartelink, Ten Berge & Prakken, 2017).

Als het gaat om kindermishandeling dan komt verwaarlozing vaker voor dan fysieke of emotionele mishandeling. En hoewel de gevolgen van verwaarlozing over het algemeen ernstiger en langduriger zijn dan van fysieke en emotionele mishandeling is verwaarlozing minder bestudeerd (Ben-David, 2016). Bovendien is verwaarlozing een lastig te identificeren construct en daarom lastiger te onderscheiden. Er bestaat vaak onenigheid over de scheidslijn tussen onverantwoorde zorg en minimale maar adequate zorg, aldus Ben-David (2016). Begrip van en kennis over het verschil in zaken van kindermishandeling en verwaarlozing is belangrijk voor doelgerichte en effectieve preventie en behandeling, maar de professionals kunnen ten aanzien van deze problematiek minder handvatten ontlenen aan wetenschappelijke literatuur. Desondanks is het van belang om de beschikbare kennis te gebruiken bij het maken van een veiligheids- of risicotaxatie. Onderzoek laat echter ook zien dat over het algemeen te weinig gebruik wordt gemaakt van de beschikbare empirische kennis bij het inschatten van veiligheid (Bartelink, 2018).

Professionals varen vaak te veel op hun eigen ervaringen en opvattingen. Ook in dit onderzoek zagen we dat bij de professionals.

Ten derde spelen in het beoordelingsproces heuristieken en biases een rol die de oordeelsvorming vertekenen (Bartelink, 2018; Keddell, 2014). Hoe de oordeelsvorming beïnvloed kan worden door onbewuste, intuïtieve vertekeningen (heuristieken en biases) is uitgebreid in kaart gebracht door onder andere Kahneman (2011). Voorbeelden daarvan zijn: de neiging van mensen om te zoeken naar bevestiging van een voorlopige hypothese waardoor informatie die de hypothese ontkracht niet gezocht of niet meegewogen wordt (conformation bias/tunnelvisie); bijzondere en ingrijpende situaties onthouden we beter waardoor we de mate waarin die voorkomen overschatten (beschikbaarheidsheuristiek); de wijze waarop informatie wordt aangeboden kleurt de beoordeling daarvan (framing). Op grond van onderzoek zijn er ook strategieën ontwikkeld om de kans op dergelijke vertekeningen te verkleinen. Daar komen we bij de aanbevelingen op terug.

Omdat het inschatten van veiligheid van jeugdigen moeilijk is, wordt in de literatuur het belang van gestructureerde oordeelsvorming benadrukt (zie bijvoorbeeld Bartelink, 2018; Fenneman & Witteman, 2014; Munro, 2008). Het vier-venster model in de SAVE-werkwijze biedt structuur voor de analyse van veiligheid door deze analyse in te delen in verschillende stappen (vensters) en binnen die stappen aan te geven welke vragen van belang zijn en welke informatie nodig is om die vragen te kunnen beantwoorden (Van Montfoort/Samen Veilig Midden-Nederland, 2015a). Daarbinnen wordt tevens gebruik gemaakt van veiligheids- en risicotaxatie-instrumenten. Daarmee wordt op een gestructureerde wijze gebruik gemaakt van de beschikbare empirische kennis over factoren die samenhangen met onveiligheid. Tenslotte wordt ook voorgeschreven dat besluitvorming altijd in overleg met collega's gebeurt. Ook dat gesprek kan op een gestructureerde wijze worden gevoerd (zie aanbeveling A).

Veiligheid in het hier en nu en op langere termijn

We zien dat in de praktijk sommige professionals de nadruk leggen op de veiligheid in de actuele situatie en anderen meer op de langere termijn. Door een focus op de ontwikkeling van de jeugdige op de langere termijn bleek men onveiligheid in de actuele situatie (geweld tussen ouders) wel te benoemen maar onvoldoende te analyseren. In de door hen beschreven visie op ketenzorg bij kindermishandeling en huiselijk geweld onderscheiden Vogtländer & Van Arum (2016) directe en stabiele veiligheid. Deze visie wordt onderschreven door de VNG en dit onderscheid wordt gehanteerd in het afwegingskader van de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling (Ministerie van Veiligheid en Justitie / Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2017). Vogtländer & Van Arum geven aan dat eerst de directe veiligheid moet worden bereikt (op een niveau van een zes, d.w.z. voldoende veilig) en daarna kan worden gewerkt aan stabiele veiligheid (op een niveau van een zeven, d.w.z. goed genoeg). De reden om eerst te zorgen voor directe veiligheid is dat zonder voldoende veiligheid mensen aan het overleven zijn. Mensen voelen stress, angst en onveiligheid waardoor het gevaarsignalerende

alarmsysteem van de hersenen actief is. Van daaruit reageren mensen emotioneel en impulsief. Het rationeel denkende deel van de hersenen wordt pas actief als iemand zich weer voldoende rustig en veilig voelt. Pas bij voldoende veiligheid kunnen weloverwogen keuzes worden gemaakt. Daarom moeten er eerst basale afspraken over directe veiligheid worden gemaakt (het veiligheidsplan). De maatregelen zijn direct gericht op het creëren van meer veiligheid, zoals afspraken over omgaan met conflicten (time-out), veiligheidsmaatregelen, maatregelen die actuele stressbronnen aanpakken, zoals hulp bij financiële problemen of praktische zorg voor de kinderen.

Naast een veiligheidsplan ter waarborging van voldoende veiligheid in het nu, is vervolgens een hulpverleningsplan wenselijk, gericht op stabiele, duurzame veiligheid. Het hulpverleningsplan is gericht op het aanpakken van de (meest relevante) riscofactoren die bijdragen aan de onveiligheid en het versterken van de beschermende factoren. Vogtländer en Van Arum benadrukken dat aan het hulpverleningsplan een systeemgerichte risicotaxatie ten grondslag moet liggen omdat het de veiligheid binnen de relaties in het gezin betreft. Systeemgericht betekent dat het om de veiligheid tussen alle leden van het gezin gaat, en de concrete doelen zijn gericht op herstel van trauma's en dagelijks functioneren van alle leden van het gezin. Als er een hulpverleningsplan gericht op stabiele veiligheid is, is vervolgens aandacht voor herstel van trauma en stress gerelateerde klachten van belang. Pas bij voldoende veiligheid ontstaat er ruimte voor herstel. Ouders kunnen hun ouderschap beter uitoefenen als ze hulp krijgen voor hun persoonlijke problemen en trauma. Met kinderen gaat het beter als het thuis veilig is, maar voor herstel is het belangrijk dat zij zelf aandacht krijgen door naar hen te luisteren, door hun behoeften serieus te nemen en hen uitleg te geven over wat er is gebeurd en wat er gaat gebeuren (Vogtländer & Van Arum, 2016; Vogtländer, Tan & Lünnemann, 2016). Deze drie fasen – directe veiligheid, stabiele veiligheid en herstel – kunnen, afhankelijk van de problematiek, ook naast elkaar plaatsvinden, waarbij altijd de aandacht voor directe veiligheid moet zijn geborgd.

6.3.3 Aanbevelingen over inschatten van veiligheid

Het inschatten van de veiligheid van de opgroeisituatie van kinderen is een moeilijke opgave. Achteraf als er zich een calamiteit heeft voorgedaan is het altijd makkelijker om aan te geven dat de situatie niet goed is ingeschat; vooraf kan de inschatting op goede gronden zijn gedaan en daarop moeten we de besluitvorming beoordelen (Munro, 2018). Juist omdat het moeilijk is om de veiligheid in te schatten, is het belangrijk dat de procedure om tot een oordeel te komen zo goed mogelijk is. Wat betreft het inschatten van de veiligheid zijn enkele verbeteringen mogelijk door het inventariseren van de zorgen en krachten meer te structureren en te kaderen.

A. Bewust worden van verschillen en biases

In de thematische workshops in fase 3 van dit onderzoek hebben verschillende teams, al dan niet samen met het lokale team, het inschatten van veiligheid onder de loep genomen. De nadruk in

deze workshops lag op bewustwording van overeenkomsten en verschillen, en van de wijze waarop in het team over veiligheid wordt gesproken. Door gezamenlijk een casus te bespreken en uit te wisselen hoe de verschillende professionals kijken naar veiligheid van de jeugdige in de casus, werden professionals zich bewust van de onderlinge verschillen en van de wijze waarop zij zelf veiligheid beoordelen. Door vervolgens te kijken naar hoe men met collega's in gesprek gaat over veiligheid, ontstond bewustzijn over mogelijke biases die kunnen ontstaan als gevolg van de wijze waarop men met elkaar in gesprek is. Bijvoorbeeld: op welke wijze presenteer je een casus in een gezamenlijk overleg en breng je daarmee al kleuring aan? Welke collega vraag je om mee te denken, de collega die vaak op jouw lijn zit of juist iemand die het vaak niet met je eens is en daardoor meer tegenspraak biedt?
Veel professionals schrokken van de onderlinge verschillen en hadden dit niet verwacht. Door die bewustwording wordt de interne motivatie om daarmee aan de slag te gaan versterkt.

B. De wijze waarop gezamenlijke weging en besluitvorming over veiligheid plaatsvindt goed structureren

Duidelijk is dat beslissen over veiligheid van jeugdigen niet eenvoudig is en daarom mag een ingrijpende beslissing nooit door een professional alleen worden genomen. Dit moet altijd in collegiaal overleg, zoals in de SAVE-werkwijze is vastgelegd, en zo veel mogelijk met het gezin. Bovendien wordt een besluit over een maatregel altijd genomen door een rechter, op grond van een advies van de RvdK en/of een gecertificeerde instelling voor jeugdhulp. Beslissen in een groep kan de besluitvorming verbeteren, omdat professionals elkaar kunnen bevragen en zo zorgen dat meerdere perspectieven worden bekeken en oordelen voldoende geëxpliciteerd worden. Bartelink (2018) benadrukt dat professionals in collegiaal verband hun eigen besluitvorming kritisch moeten beoordelen, waarbij ook de eigen overtuigingen worden meegenomen. Bovendien kan bij beoordeling in groepsverband meer expertise ingebracht worden, zeker als besluitvorming in een multidisciplinair team plaatsvindt.

Maar beslissen in een groep is geen garantie voor optimale oordeels- en besluitvorming. Ook groepsbeslissingen zijn onderhevig aan vertekeningen. Groepen bestaan uit mensen dus alle vertekeningen die we kennen uit individuele besluitvorming komen ook voor in groepen. Daarnaast zijn er specifieke vertekeningen bekend uit onderzoek over groepsbeslissingen zoals conformeren aan een autoriteit of veronderstelde groepsnorm en streven naar unanimiteit waardoor alternatieven niet meer worden onderzocht (Hardman, 2009; Munro, 2008). Het is daarom belangrijk om besluitvorming in een groep goed te structureren aan de hand van vooropgestelde vragen, en gesprekstechnieken toe te passen die de kans op vertekeningen of een kokervisie helpen voorkomen. Mogelijkheden daarvoor zijn:

- Professionals eerst onafhankelijk van elkaar een mening te laten vormen en pas dan daarover in gesprek te gaan (Hardman, 2009). Daarmee wordt voorkomen dat de eerste preker of iemand met gezag te veel de toon zet en de rest van de professionals volgt.

- Iemand aanwijzen die consequent alternatieve oordelen of oplossingen inbrengt ('a devils position'). Dit helpt tunnelvisie te voorkomen (Munro, 2008).
- Een andere werkwijze om tunnelvisie te voorkomen is om eerst alle mogelijke opties (scenario's) op een rij te zetten, en vervolgens voor elk scenario de consequenties aan te geven, de kans dat dit gebeurt met ook de voor- en nadelen ervan, en dan pas tot een besluit te komen (Munro, 2008). Op die manier worden professionals gestimuleerd (met elkaar) tot een systematische analyse te komen, waarbij niet alleen aandacht is voor de zorgen en krachten, risico- en beschermende factoren, maar ook de kans dat situaties positief veranderen of juist escaleren.
- Het gesprek structureren met behulp van een gespreksmodel dat ervoor zorgt dat de belangrijke thema's aan de orde komen. Vragen uit het vier-venster model van de SAVE-werkwijze kunnen het gesprek structureren. Maar ook het gezamenlijk beoordelen van een casus met behulp van een veiligheids- en risicotaxatie-instrument, gevolgd door een gesprek daarover.

C. *Gebruik maken van wetenschappelijk onderbouwde factoren en relaties door gebruik van richtlijnen en gestandaardiseerde en gevalideerde checklists*

Richtlijnen (bijvoorbeeld over kindermishandeling en multiprobleemgezinnen) en gevalideerde checklists voor de inschatting van veiligheid en risico kunnen de inschatting verbeteren. Hoewel zowel richtlijnen als checklists zeker al hun weg vinden naar de praktijk van professionals in de jeugdbescherming en jeugdreclassering zijn daar verbeteringen in mogelijk.

Wat betreft het werken met richtlijnen benoemen enkele professionals in dit onderzoek dat ze dat regelmatig doen, en dat het hen ondersteunt bij het onderbouwen van een veiligheidsinschatting. De richtlijn 'Multiprobleemgezinnen voor jeugdhulp en jeugdbescherming' (Van der Steege & Zoon, 2017) kan bijvoorbeeld handvatten bieden om tot een meer eenduidige visie ten aanzien van 'goed genoeg ouderschap' te komen. In deze richtlijn worden veertien voorwaarden daarvoor benoemd, welke zijn gelegen in het gezin (bijvoorbeeld adequate verzorging en veilige fysieke directe omgeving) en de samenleving (bijvoorbeeld educatie en omgang met leeftijdsgenoten). De toelichtingen bij deze veertien voorwaarden zouden professionals moeten ondersteunen bij een eenduidige beoordeling daarvan.

In de SAVE-werkwijze maakt het gebruik van instrumenten voor veiligheids- en risicotaxatie onderdeel uit van venster 2 waarin de feiten ten aanzien van veiligheid op een rij worden gezet. In de praktijk worden deze instrumenten ook gebruikt, maar niet alle professionals beschouwen deze als ondersteunend en er is discussie over de vraag of dergelijke instrumenten meerwaarde hebben omdat de validiteit veelal te wensen overlaat (Bartelink, 2018; De Ruiter, Hildebrand & Van der Hoorn, 2012). Ondanks beperkingen ten aanzien van validiteit heeft het gebruik van dergelijke instrumenten wel degelijk meerwaarde als ze worden gebruikt als onderdeel van het

beoordelingsproces en in aanvulling op het professionele oordeel en de besluitvorming in groepsverband (Munro, 2008).

- Het structureren van besluitvorming en het gebruik van een gevalideerd instrument resulteren gemiddeld genomen in betere inschattingen dan een ongestructureerd professioneel oordeel (Grove, Zald, Lebow, Snitz, & Nelson, 2000; Meehl, 1954).
- Dergelijke instrumenten helpen professionals om relevante risico- en beschermende factoren systematisch te beoordelen (Bartelink, 2018; Bartelink, Ten Berge & Prakken, 2017; Van der Put, Assink, & Stams, 2015).
- Ze helpen de invloed van cognitieve vertekeningen (heuristieken en biases) te verminderen (De Ruiter, De Jong & Reus, 2013; Fenneman & Witteman, 2014).
- Het maakt besluitvorming transparanter (Bartelink, 2018).
- Dergelijke instrumenten kunnen bovendien fungeren als een gedeeld professioneel referentiekader, wat het gesprek tussen professionals over een casus kan verbeteren, en de verantwoording naar buiten kan ondersteunen. Daarvoor verdient het aanbeveling dat professionals van verschillende organisaties die veel met elkaar samenwerken dezelfde instrumenten hanteren.

Ten aanzien van instrumenten voor veiligheids- en risicotaxatie zijn voor de SAVE-partners drie punten van belang. Ten eerste het gebruik van een goed onderzocht en gevalideerd instrument dat zowel handvatten biedt voor het inschatten van (directe) veiligheid als van de risico's in de toekomst.[22] Ten tweede het gebruiken van eenzelfde instrument door de SAVE-partners en lokale teams, waarbij men regelmatig de conclusies over een casus onderling bespreekt. Dat kan een gezamenlijke visie op veiligheid en de factoren die daarbij een belangrijke rol spelen versterken, en resulteren in meer overeenstemming over de vraag wanneer SAVE ingeschakeld zou moeten worden. En ten derde het goed gebruiken van dergelijke instrumenten. Uit de gesprekken met de professionals bleek dat de (verplichte) SAVE-veiligheidschecklist door een deel van hen geen actieve rol speelt in het beslisproces. Zij vullen deze in omdat het moet. Meer aandacht voor de relevantie van instrumentarium en hoe dit te gebruiken is wenselijk.

D. Bij het inschatten van veiligheid meer expliciet een onderscheid te maken tussen directe en stabiele veiligheid

Meer aandacht voor directe veiligheid betekent voor de praktijk van SAVE-professionals met name meer aandacht voor de verschillende vormen van geweld in het gezin, zoals het geweld tegen de partner of tussen partners. Er is meer inzicht nodig in de geweldsdynamiek tussen partners: wie is verantwoordelijk voor welke gedragingen en tegen wie is de agressie gericht? Wie heeft in welke situatie controle over de ander? Alleen door meer inzicht te hebben in de feitelijke gedragingen

[22] SVMN en Regiecentrum Bescherming en Veiligheid Friesland zijn op dit moment bezig met de ontwikkeling van een dergelijk instrument omdat de bestaande SAVE-veiligheidschecklist onvoldoende aan deze eisen voldoet.

en omstandigheden kunnen passende voorwaarden of interventies worden vastgesteld. Praten met ouders hoe ze met conflicten omgaan, benoemen wat er feitelijk gebeurt en degene die agressief is, hierop aanspreken is belangrijk om te komen tot concrete afspraken. Psycho-educatie over wat agressie voor impact heeft op het kind is van belang om ouders te motiveren tot verandering (Steketee, Dijkstra & Lünnemann, 2017. Het vergt inspanning van de professionals om dit onderscheid tussen maatregelen gericht op verbetering van de directe veiligheid en vervolgens risicogestuurde zorg gericht op duurzame veiligheid in de vingers te krijgen.

In de fase van het tot stand brengen van directe veiligheid wordt oplossingsgericht gewerkt aan het beschermen van de slachtoffers en het stoppen van het geweld. Wanneer de directe veiligheid is gerealiseerd kan gestart worden met het werken aan de stabiele veiligheid. Werken aan de stabiele veiligheid wordt gekenmerkt door risicogestuurde zorg. Dit houdt praktisch gezien in, het opstellen en uitvoeren van een plan gebaseerd op de belangrijkste risicofactoren in de situatie. Het in kaart brengen van genoemde risicofactoren kan het beste gebeuren met behulp van een gestructureerde, systeemgerichte risicotaxatie zoals bijvoorbeeld de CARE-NL en de ARIJ (Vogtländer en Van Arum, 2016).

E. Professionals moeten elkaar blijven ondersteunen in het concreet benoemen en onderbouwen van krachten en zorgen en van de voorwaarden waaraan gezinnen en jeugdigen moeten voldoen.

Hoewel het zo concreet mogelijk uitwerken en onderbouwen van de inschatting van veiligheid al een aandachtspunt is in de SAVE-werkwijze en praktijk van de SAVE-partners, verdient dit punt blijvend aandacht. In de workshops van de derde fase zijn door professionals verschillende aandachtspunten benoemd die daarbij kunnen ondersteunen (zie kader op de volgende pagina). Zoals gezegd is het in de praktijk van de brede jeugdbescherming soms moeilijk om de relevante feiten boven tafel te krijgen. In dergelijke gevallen is het ook van belang om te verhelderen wat er nog onduidelijk is, en welke informatie nog nodig is om een voldoende onderbouwde inschatting over de veiligheid te kunnen maken.

Ook een ordening van Munro (2008) kan behulpzaam zijn bij het concretiseren van krachten en zorgen. Munro laat zien dat er vijf stappen nodig zijn om tot een goed risico-oordeel te kunnen komen: 1. Wat zijn de feiten; 2. Wat kan er gebeuren; 3. Hoe groot is de kans dat dit gaat gebeuren; 4. Hoe ongewenst is de gebeurtenis; 5. Het uiteindelijke risico-oordeel, gebaseerd op waarschijnlijkheid en ernst. De eerste fase, het in kaart brengen van de feiten, komt overeen met venster 1 en 2 van de SAVE-werkwijze. Zij voegt aan de fase van de weging (venster 3) twee belangrijke elementen toe, namelijk de kans dat dit gaat gebeuren en hoe ongewenst het is dat iets gaat gebeuren. Als er een veiligheidsoordeel is gemaakt, is de vraag welke mogelijke maatregelen genomen kunnen worden en welk besluit uiteindelijk wordt genomen.

In de workshops benoemen professionals verschillende initiatieven die in de praktijk al worden of kunnen worden ondernomen om de inschatting van veiligheid te versterken:

- Er zijn rapportageklasjes bij SVMN waarin professionals getraind worden om de veiligheidsinschatting zo kort en concreet mogelijk te omschrijven.
- RvdK hanteert de zogenaamde risico-uitspraak: zo concreet mogelijk te omschrijven waar men zich zorgen over maakt, op een zodanige wijze dat dit voor de cliënt begrijpelijk is (dat wordt ook getoetst bij de cliënt).
- Doorvragen op feiten: hoe vaak …, hoeveel…, wanneer…., wat wordt bedoeld met …, waarom is … relevant?
- Concreter formuleren op welke manier een factor X beschermend is.
- Concreter formuleren hoe factoren bijdragen aan (on)veiligheid.
- Krachten en zorgen worden met cliënten besproken door deze overzichtelijk op een flap onder elkaar te zetten.
- Je verplaatsen in de cliënt en jezelf afvragen of die het begrijpt.
- Elkaar goed bevragen om onderbuikgevoelens te expliciteren.
- Bewustzijn dat informatie van andere professionals veelal gekleurd is, en dus doorvragen naar de feiten.
- Checken of alle gesprekspartners hetzelfde verstaan onder wat er wordt gezegd.
- Nader onderzoek doen (als het niet lukt om krachten en zorgen concreet te benoemen vanwege gebrekkige informatie).
- Goede instrumenten voor veiligheids- en risicotaxatie gebruiken.
- Als SAVE-partners en lokaal team dezelfde checklist(en) gebruiken, en (periodiek) gezamenlijk toepassen op dezelfde casus.
- De richtlijnen voor jeugdzorg erbij pakken.
- Regelmatig gezamenlijk een schaalvraag beantwoorden over een casus (liefst SAVE-partners en lokaal team samen)
- Het tegenovergestelde overwegen (advocaat van de duivel), oplossingen omdraaien.
- Wat is het ergste dat kan gebeuren als we niets doen / als we [ingrijpende interventie] niet doen?
- Overleg zoeken met collega's waarvan je weet dat die vaak niet op jouw lijn zitten.

- Tunnelvisie voorkomen door ook de relatief eenvoudige zaken die vaak voorkomen met elkaar te bespreken.
- In gezamenlijk overleg taken verdelen: bepaalde inhoudelijke invalshoeken of aandachtsgebieden inbrengen (bijvoorbeeld betrekken van het netwerk), roulerend mensen opdracht geven om tegen te denken of *out of the box* te denken.

6.4 Eigen kracht en regie

6.4.1 Bevindingen

De bevindingen in dit onderzoek laten zien dat professionals in de jeugdbescherming en jeugdreclassering sterk zijn in versterken van eigen kracht van cliënten. Zij hanteren verschillende methoden om dit te doen: positief bekrachtigen, aansluiten bij de wensen en doelen van de cliënt, zichzelf en het traject helder positioneren, zo veel mogelijk met cliënten beslissen, en als beslissingen moeten worden genomen waar cliënten zich niet in kunnen vinden daar transparant over zijn en deze goed onderbouwen (zie hoofdstuk 4).

Werken met het sociaal netwerk

Meer dan in het verleden wordt samengewerkt met het netwerk van de jeugdige of het gezin, waardoor ook eigen kracht van het gezin wordt aangeboord en waarmee ondersteuning ook op langere termijn, als professionals zich terugtrekken, geborgd kan worden. Het sociale netwerk blijft vaak beperkt tot de naaste familie, en in jeugdreclasseringszaken tot het gezin van de jongere. Het betrekken van een breder sociaal netwerk betekent niet dat hulpverlening zich dan kan terugtrekken. Het is aanvullend op hulpverlening en vraagt extra inspanningen van professionals. Professionals moeten een goede inschatting maken over de vaardigheden, stabiliteit en betrouwbaarheid van personen in het sociale netwerk. Gedurende een traject moeten professionals blijven beoordelen of de mensen hun rol nog kunnen en willen vervullen.

Regie vraagt begeleiding

Een punt van aandacht is de wijze waarop gekeken wordt naar en gesproken over regie van jeugdigen en gezinnen. Regie wordt te weinig geconcretiseerd en door een deel van de professionals te dichotoom opgevat (de cliënt heeft de regie of de professional heeft de regie). Uitgaan van regie bij de cliënt kan er ook toe leiden dat cliënten te weinig ondersteuning krijgen omdat professionals dan bang zijn dat ze de regie overnemen. Dat kan ertoe leiden dat jeugdigen en gezinnen te veel aan hun lot worden overgelaten, en dat cliënten overvraagd worden. Verhelderen en expliciteren van regie in een specifieke casus lijkt daarom van belang. Overigens hebben we ook veel professionals gesproken die goed in staat zijn om gegeven de kaders te benoemen waar cliënten regie over hebben, en cliënten waar nodig ondersteunen om regie te kunnen nemen.

Een goede veiligheidsinschatting is basis

Het vinden van een goede balans tussen het waarborgen van veiligheid van jeugdigen en ruimte geven aan de eigen kracht en regie van het gezin is de kern van het werk van jeugdbeschermers en jeugdreclasseerders. Dit betekent dat professionals soms risico's moeten nemen door cliënten ruimte te geven terwijl ze niet zeker weten of zij die ruimte goed gebruiken. Om dat te kunnen doen is een goede inschatting over veiligheid en risico's essentieel. Op grond van deze inschatting kan daarop geanticipeerd worden, door beslissingen over voorwaarden of eventueel maatregelen die voldoende waarborg kunnen bieden voor de veiligheid van de jeugdigen in een gezin, en erop toe te zien dat deze nageleefd worden. Bovenstaande conclusies en aanbevelingen over inschatten van veiligheid zijn daarom van belang om juist deze afweging goed te kunnen maken. In zaken waar het niet goed ging lieten professionals soms op dit punt steken vallen.
Versterken van professionele expertise over het maken van een veiligheidsinschatting en hoe te handelen ten aanzien van het inschatten van veiligheid biedt dan ook een essentiële basis om met deze spanning tussen veiligheid en eigen kracht & regie om te gaan.

6.4.2 Reflectie op grond van literatuur

We hebben geconcludeerd dat professionals regie concreet moeten maken, dat ze expliciet moeten benoemen wie welke regie heeft waarover. Om te kunnen concretiseren waarover een cliënt regie kan hebben en op welk punt een professional bemoeienis heeft zijn twee zaken van belang:

- De inschatting van veiligheid en op grond daarvan de voorwaarden die worden gesteld. Deze bepalen de ondergrens en perken de regie van een jeugdige of gezin in.
- De eigen kracht van het gezin. Welke krachten zijn aanwezig om regie te kunnen nemen?

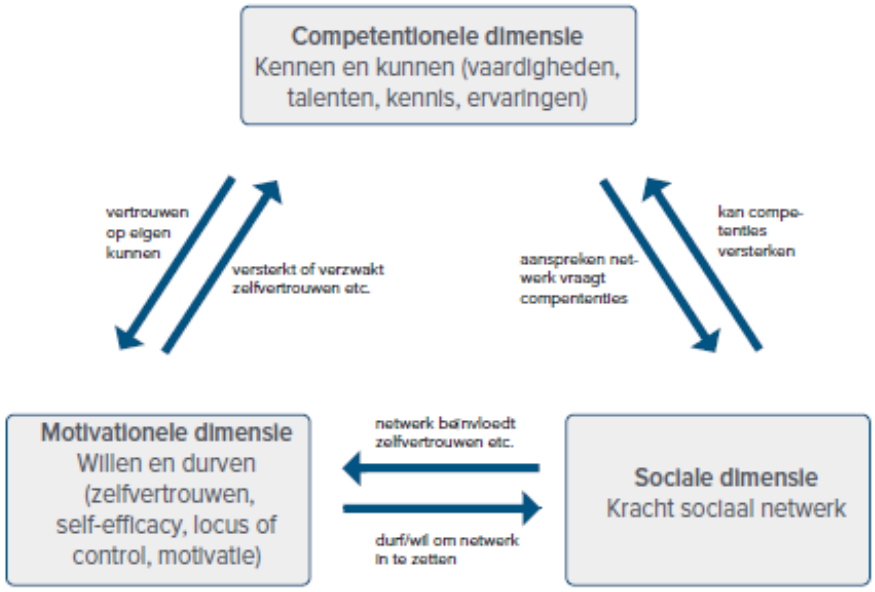
Op de inschatting van veiligheid zijn hierboven aanbevelingen geformuleerd. We gaan hier nader in op eigen kracht.

Drie dimensies van eigen kracht

In het denken over eigen kracht en regie kan het model van Gilsing, Jansma en Schöne (2017) behulpzaam zijn omdat het structuur biedt in het denken over eigen kracht. Op grond van een conceptuele verkenning van het begrip eigen kracht in de literatuur en een empirische verkenning bij sociale professionals in de praktijk ontleden zij het begrip eigen kracht in verschillende dimensies. Gilsing, Jansma en Schöne (2017, p. 3) definiëren eigen kracht als "persoonlijk kapitaal, dat kan toe- of afnemen, dat in staat stelt tot, en waarvan de toereikendheid doelafhankelijk is." Op grond van een literatuurstudie, beleidsdocumenten van gemeenten en gesprekken met professionals in het sociale domein worden drie dimensies van eigen kracht onderscheiden:

- De competentionele dimensie betreft de vaardigheden, talenten, kennis en ervaring van mensen.
- De sociale dimensie betreft de kracht en kwaliteit van het sociale netwerk van mensen.
- De motivationele dimensie gaat over zelfvertrouwen, geloof in eigen kunnen, perceptie van controle over factoren die het leven beïnvloeden en motivatie.

Deze drie dimensies werken op elkaar in en kunnen elkaar daardoor versterken of verzwakken. In samenhang bepalen ze in welke mate mensen in staat zijn regie te nemen om bepaalde doelen te realiseren op een specifiek leefgebied. Voorts stellen Gilsing, Jansma en Schöne dat het van belang is om eigen kracht altijd te beschouwen in de context: voor alle drie de dimensies geldt dat het gaat om de vraag of deze toereikend zijn om een bepaald doel te bereiken. En daarmee zijn ze van belang bij het bepalen waarover en op welke wijze cliënten regie kunnen nemen in een bepaalde situatie.

Figuur 1: Drie dimensies van eigen kracht (bron: Gilsing, Jansma & Schöne, 2017, p. 3)

Werken met het netwerk

Het netwerk rond een gezin is een belangrijke context voor het gezin die invloed heeft op het functioneren van het gezin. Een belangrijk onderdeel van het uitgangspunt eigen kracht en regie is werken met het netwerk van het gezin aldus de SAVE-werkwijze. En hoewel soms cynisch benoemd wordt dat dit een invulling van de bezuinigingen op het sociaal domein is, benadrukken veel SAVE-professionals het belang hiervan. Juist omdat het netwerk een gegeven is dat invloed heeft.

Spilsbury en Korbin (2013) waarschuwen dat het netwerk soms gezien wordt als het redmiddel voor sociale problemen zoals kindermishandeling. Het ligt echter in de visie van Spilsbury en Korbin gecompliceerder. Zij geven aan dat informele steun veel gezichten kent en onderscheiden:

- de aard en functie van sociale steun,
- de vele facetten waarin sociale steun zich voordoet,
- de noodzaak om vanuit meerdere perspectieven te kijken naar sociale steun
- de positieve en negatieve effecten van sociale steun in situatie waarin kindermishandeling speelt.

Sociale steun moet worden onderscheiden van sociale netwerken, aldus Spilsbury en Korbin. Informele sociale steun wordt gedefinieerd als de hulp (zowel emotioneel als instrumenteel (bv geld)) die iemand kan krijgen van andere individuen (niet zijnde professioneel). Formele steun wordt gedefinieerd als de hulp (zowel emotioneel als instrumenteel) die iemand kan krijgen vanuit de professionele hulpverleningsinstituten/praktijken. Sociale netwerken tenslotte zijn de verbindingen tussen individuen die op verschillende manieren en binnen verschillende settingen (werk, geloof, vrijetijdsbesteding ed.) met elkaar verbonden zijn. Sociale netwerken zijn de bouwstenen voor (informele en formele) sociale steun, maar zijn niet per definitie voldoende om sociale steun te krijgen.

De bevindingen van dit onderzoek bevestigen dit. Werken met het sociale netwerk betekent veelal niet dat er minder professionele hulp nodig is. Sterker nog, voor de SAVE-professionals betekent het veelal dat er extra inspanningen nodig zijn. De nadruk moet dan ook gelegd worden op de inhoudelijke meerwaarde en op de intentie om ook voor de langere termijn steun rond het gezin te realiseren als professionele hulp zich terugtrekt.

6.4.3 Aanbevelingen

F. Drie dimensies van eigen kracht gebruiken om eigen kracht en regie concreter te benoemen: competenties, sociaal netwerk en motivatie.

Per situatie en per doelstelling kunnen professionals met de cliënt beoordelen:

- In welke mate de drie dimensies aanwezig zijn: Heeft cliënt de competenties voor een bepaalde taak? Is de motivatie aanwezig om een bepaalde taak uit te voeren? Is er in het netwerk van de cliënt ondersteuning aanwezig om bij een bepaalde taak te helpen? De mate waarin de dimensies aanwezig zijn, zijn mede van invloed op de vraag waarover en in welke mate de cliënt regie kan nemen.
- Op welke wijze de drie dimensies op elkaar inwerken: Kan een cliënt iets niet omdat de vaardigheden ontbreken of omdat hij geen vertrouwen heeft in zijn eigen kunnen? Welke invloed heeft het netwerk van de cliënt op de motivatie voor verandering, is deze ondersteunend of juist niet? Blijft een netwerk uit beeld omdat de cliënt niet gemotiveerd is om dit in te schakelen, of door een gebrek aan competenties om daar een beroep op te doen?

- Op welke wijze een dimensie die relatief zwak aanwezig is versterkt kan worden.

Door op deze wijze naar eigen kracht van een gezin te kijken kan verhelderd worden welke kracht aanwezig is, welke versterkt zou moeten worden en ook wat grenzen zijn in wat er van een gezin verwacht kan worden. Op grond daarvan kan per doelstelling tevens worden bepaald in welke mate en op welke wijze het gezin regie kan nemen (inclusief de steun van het eigen netwerk), en waar ondersteuning van een professional nodig is. Daarbij kan het streven steeds zijn om toe te werken naar zo veel mogelijk eigen regie.

G. Als het netwerk van gezinnen wordt betrokken breder kijken dan alleen de directe familie van een gezin.

Uit het onderzoek is gebleken dat SAVE-professionals meer dan in het verleden met het netwerk van cliënten werken. Dit beperkt zich in veel zaken echter tot de directe familie (ouders, broers en zussen, oom of tante). Inzetten van een breder netwerk door ook te kijken naar bijvoorbeeld buren of mensen van verenigingen waar cliënten lid van zijn kan in sommige zaken een relevante aanvulling zijn. Punt van aandacht daarbij is overigens wel de beschikbare tijd van de SAVE-professionals. De ervaring leert dat als het netwerk wordt betrokken, dit extra tijd vraagt van professionals. Die tijd is er niet, zo ervaren veel SAVE-professionals. En het blijkt ook lang niet altijd mogelijk om het betrekken van het netwerk te beleggen bij het lokale team of het gezin zelf.

In de workshops benoemen professionals verschillende initiatieven die in de praktijk al worden of kunnen worden ondernomen om betrokkenheid van het netwerk te versterken:

- Inzet van het netwerk concreet maken.
- Beleg het informeren van het netwerk zo veel mogelijk in het netwerk, bijvoorbeeld door zelf één contactpersoon te hebben die ervoor zorgt dat de rest van het netwerk geïnformeerd wordt.
- Maak ook met netwerk kleine stappen door afspraken te maken voor een korte termijn. Evalueer dat en maak dan nieuwe afspraken. Zo wordt duidelijk welke netwerkleden echt van waarde kunnen zijn.
- Verhelder wat het doel is van het betrekken van het netwerk: informatie, concrete hulp voor gezin, begrip voor besluitvorming.

6.5 Samenwerken in een lerende praktijk

6.5.1 Bevindingen

De inspectierapporten van de afgelopen tien jaar laten zien dat aan het overlijden van kinderen aan een onnatuurlijke dood altijd problemen in de samenwerking ten grondslag lagen. Veel professionals zijn bij een gezin betrokken en zijn te veel op hun eigen taak gericht en te weinig op samenwerken. Er ontbreekt een gezamenlijk beeld over de problematiek, risico's, krachten en

mogelijkheden in het gezin. En er wordt geen integrale hulp geboden (Inspectierapport Leren van Calamiteiten 1 & 2; Vogtländer, Tan & Lünnemann, 2016). De Jeugdwet heeft onder meer als doelstelling de hulp in gezinnen beter op elkaar af te stemmen, met als ideaal een geïntegreerd plan voor en met het gezin waarbij helder is wie welke verantwoordelijkheid heeft, en waarbij informatie en taken goed op elkaar worden afgestemd.

Verschillen in samenwerking

De ervaringen van de professionals en cliënten in dit onderzoek laten zien dat een op elkaar afgestemd integraal hulpaanbod nog niet overal werkelijkheid is. De samenwerking tussen SAVE-teams, Raadsmedewerkers en lokale teams verschilt per gebied en is mede afhankelijk van de taakopvatting en expertise van het lokale team en de verwachtingen van de SAVE-professionals. In sommige gebieden verloopt de samenwerking goed en sluiten taken en werkwijzen op elkaar aan. Samen met het gezin en de verschillende hulpverleners wordt gewerkt aan één plan waarbij men gebruik maakt van elkaars kennis en expertise. Er zijn ook gebieden waarin dit nog geen realiteit is, veelal voortkomend uit verwachtingen die niet goed op elkaar zijn afgestemd en onduidelijkheid over de rol die men wil en kan innemen. Dit heeft tot gevolg dat SAVE-professionals soms terughoudend zijn om zaken over te dragen omdat voldoende vertrouwen ontbreekt dat de zaak goed wordt opgepakt door het lokale team. En het leidt ertoe dat zij soms meer moeten doen of langer bij een gezin betrokken moeten zijn omdat het lokale team weinig begeleiding kan bieden. De organisaties van de SAVE-partners zijn daar echter niet op ingericht en gaan uit van een veronderstelde rol en expertise van het lokale team. De professionals ervaren hierin een spanning. Vanuit hun betrokkenheid bij de veiligheid van jeugdigen voelen zij zich soms gedwongen om meer te doen, terwijl zij daar niet de tijd en ruimte voor hebben. De aandacht voor het verbeteren van de samenwerking door ‘te leren van’ en ‘te leren met’ elkaar varieert.

1Gezin1Plan

De doelstelling van de Jeugdwet is om in gezinnen waar meerdere professionals betrokken zijn, hulp te bieden vanuit één plan en liefst ook één regisseur. Dit komt in de praktijk van jeugdbescherming en jeugdreclassering nog niet van de grond. De gelaagde organisatie van hulp van breed en generiek naar smal en gespecialiseerd betekent dat gezinnen met complexe problematiek regelmatig over gaan van de ene naar de andere laag en dus professional die de regie heeft. Daarnaast blijken ook verschillende professionals die naast elkaar in een gezin werken hun werkwijze soms onvoldoende op elkaar af te stemmen.

6.5.2 Aanbevelingen

H. Multidisciplinair overleg over casuïstiek

Om goed met elkaar te kunnen samenwerken is kennis over elkaars rol en verantwoordelijkheden van belang. Elkaar en elkaars werkwijze en expertise kennen is bepalend voor het succes in de samenwerking rond de cliënt. Daarnaast blijkt vertrouwen de smeerolie van goede samenwerking. Uit het onderzoek wordt duidelijk dat SAVE-professionals zich bewust zijn van dit belang, maar in de praktijk vaak niet de tijd vinden of nemen om samen met de gemeentelijke professionals hierin te investeren. Het verdient aanbeveling meer en blijvend te investeren in een gestructureerde vorm van gezamenlijk overleg tussen de SAVE-partners en lokale teams, zodat een gedeelde visie kan ontstaan over de betekenis van voldoende directe veiligheid en duurzame veiligheid in relatie tot een opgroeisituatie die goed genoeg is. Onderbouwing daarvoor vinden we in internationaal onderzoek in de psychiatrie over de eenduidigheid van diagnostiek. In verschillende onderzoeken is gevonden dat de eenduidigheid tussen professionals binnen een instelling redelijk kan zijn, maar tussen instellingen vaak slecht is (Garb, 2005). Regelmatig bespreken van casuïstiek kan gezamenlijke normvinding en een gezamenlijke visie ondersteunen waardoor eenduidigheid versterkt. Regelmatig overleg tussen samenwerkingspartners in de jeugdbescherming zou eenzelfde effect kunnen hebben.

Hierbij zou de opzet van de workshops uit fase 3 van dit onderzoek behulpzaam kunnen zijn (zie www.saveinwoordendaad.hu.nl). In deze workshops ging men met elkaar in gesprek over casuïstiek door gezamenlijk een inschatting van veiligheid te maken, waarbij onder andere gebruik werd gemaakt van een schaalvraag. Dit kan in een team maar heeft extra meerwaarde als daarbij professionals van verschillende organisaties zijn betrokken die elkaar ook in de praktijk regelmatig tegenkomen. Men wordt zich bewust van de overeenkomsten en verschillen en gaat in gesprek over hoe en vanuit welke positie en taakopvatting men naar veiligheid kijkt. Het gezamenlijk gebruiken van eenzelfde instrument voor veiligheids- en risicotaxatie, waarbij professionals deze eerst onafhankelijk van elkaar invullen en vervolgens de resultaten bespreken, zou daar een aanvulling in kunnen zijn. Een dergelijke werkwijze kan bijdragen aan gezamenlijke normvinding en daarmee de eenduidigheid vergroten. Ook in de aanbevelingen over veiligheid hebben we een aantal punten benoemd die van belang zijn voor een gezamenlijk gesprek over veiligheid.

De methodische leerbijeenkomsten kunnen hier een platform voor zijn. In de praktijk blijkt de frequentie waarin deze bijeenkomsten plaatsvinden en de deelname daaraan te variëren, maar in veel gebieden veel lager te zijn dan beoogd. Bovendien komt het beoogde multidisciplinaire karakter nauwelijks van de grond. Terwijl professionals in het onderzoek ook aangeven dat zij wel behoefte hebben aan uitwisseling met collega's, aan bespreken wat men lastig vindt. De meeste professionals waren enthousiast over de workshops in dit onderzoek, om de tijd te kunnen nemen gezamenlijk het gesprek te kunnen voeren over de inschatting van veiligheid, en op die manier

gezamenlijk te werken aan versterking van het professioneel handelen. De complexiteit van het vak vraagt van professionals dat zij regelmatig reflecteren op hun handelen en elkaar daarin ondersteunen en aanspreken op het handelen.

I. Warme overdracht van zaken

Een ander punt van samenwerking betreft de wijze waarop overdracht plaatsvindt. Uit het onderzoek blijkt dat dit nog regelmatig per mail gebeurt, hoewel professionals ook benadrukken dat ze de voorkeur geven aan een zogenaamde warme overdracht waarin professionals liefst met de cliënt bespreken wat er is gebeurd in het traject, waar men op dat moment staat en wat er nog moet gebeuren. Tijdgebrek wordt aangevoerd als reden waarom dit niet gebeurt. Juist omdat momenten van overdracht kwetsbaar zijn en momenten kunnen zijn waarop cliënten uitvallen (Heij, Casteleijn, De Croes, Menger & Bosker, 2016), is het van belang dat professionals voldoende tijd (kunnen) nemen om de overdracht (eventueel in het bijzijn van cliënten) goed te organiseren.

J. Anticiperen op de variatie in werkwijzen en expertise van lokale teams

De grote verscheidenheid in werkwijze en expertise van lokale teams trekt een wissel op medewerkers van de SAVE-partners. Op dit moment lijken professionals degene die daarop moeten anticiperen en hun werkwijze moeten afstemmen. De organisaties zouden professionals daar meer in kunnen ondersteunen, bijvoorbeeld door hierover goede afspraken te maken met de verschillende gemeenten, of door hen te faciliteren om de tijd die zij kunnen besteden aan een gezin af te mogen stemmen op de mogelijkheden van een lokaal team.

In de workshops benoemen professionals verschillende initiatieven die in de praktijk al worden of kunnen worden ondernomen om de samenwerking tussen professionals te versterken:

- Professionals van SAVE-partners en lokale teams samen trainingen laten volgen.
- Vaker gezamenlijk overleg over werkwijze, bijvoorbeeld in MLB.
- Lokaal team blijven betrekken in een casus, ook als RvdK onderzoek doet of als er een maatregel wordt opgelegd.
- Als een nieuwe professional (van een andere organisatie) actief wordt in een zaak of deze overneemt zorgen voor een warme overdracht.

6.6 Een lerende praktijk

Zoals we in het begin van dit hoofdstuk al aangaven vond de implementatie van de SAVE-werkwijze plaats in een periode waarin het werkveld van de brede jeugdbescherming en jeugdhulpverlening sterk in beweging was. De veelheid aan veranderingen vroeg en vraagt nog steeds veel van de professionals. Dat zal ongetwijfeld de bevindingen in dit onderzoek hebben beïnvloed. Dit onderzoek naar de SAVE-werkwijze is vrij snel na de implementatie gestart. Daarmee stellen de SAVE-partners zich kwetsbaar op. Ze laten al naar zich kijken terwijl veranderingen nog in volle gang zijn. Daarmee sluit dit onderzoek aan bij één van de uitgangspunten van de SAVE-werkwijze: een lerende praktijk. In dit onderzoek laten we mooie, krachtige voorbeelden zien van de nieuwe manier van werken. Ook wordt duidelijk op welke punten verdere inspanningen nodig zijn. Zo kan dit onderzoek de verdere implementatie van de SAVE-werkwijze ondersteunen.

Het werk van professionals in de brede jeugdbescherming is niet eenvoudig. Lang niet in elke casus is er een concreet beeld over de zorgen en krachten. En vervolgens op grond van een analyse over zorgen en krachten met elkaar en met ouders beslissen wat de juiste en noodzakelijke stappen zijn om veiligheid te verbeteren kan ook lastig zijn. Ondanks het gebruik van de beschikbare empirisch onderbouwde kennis is lastig te voorspellen hoe een bepaald besluit of interventie in een specifieke context zal uitpakken (Munro, Cartwricht, Hardie & Montuschi, 2016). Ook bij een weloverwogen en goed onderbouwd besluit zitten professionals er soms naast. Het oordeel daarover van de samenleving is vaak hard. De behoefte aan het voorkomen van ernstige vormen van kindermishandeling kan ertoe leiden dat er irreële eisen worden gesteld aan de professionals in de brede jeugdbescherming. Deze professionals voelen die druk. Verschillende keren hoorden we professionals in dit onderzoek benoemen dat de dreiging van het tuchtrecht en de individuele verantwoordelijkheid voor eventuele fouten zwaar weegt en hen terughoudend kan maken. Omgaan met de onzekerheid die bij dit vak hoort is een van eisen die aan deze professionals wordt gesteld. Goede ondersteuning van hun organisatie en van collega's is daarom essentieel. Goede methodieken en de tijd en ruimte om je die eigen te maken kunnen daarbij ondersteunen.

7. Literatuur

Bartelink, C. (2018). *Dilemmas in child protection: Methods and decision-maker factors influencing decision-making in child maltreatment cases* (Proefschrift). Rijksuniversiteit Groningen, Groningen.

Bartelink, C., Meuwissen, I., & Eijgenraam, M. (2015). *Richtlijn: Samen met ouders en jeugdige beslissen over passende hulp voor jeugdhulp en jeugdbescherming*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Bartelink, C., Ten Berge, I., & Prakken, J. (2017). *Veiligheid en risico's inschatten: wat helpt? De zin en onzin van risicotaxatie-instrumenten*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Benbenishty, R., Davidson-Arad, B., Lopez, M., Devaney, J., Spratt, T., Koopmans, C., Knorth, E. J., Witteman, C. L. M., Del Valle, J. F., & Hayes, D. (2015). Decision making in child protection: An international comparative study on maltreatment substantiation, risk assessment and interventions recommendations, and the role of the professional. *Child Abuse and Neglect*, 49, 63-75.

Ben-David, V. (2016). A focus on neglect: comparing the characteristics of children and parents in case of neglect, abuse and Non-CAN (child abuse and neglect) in Israeli rulings on termination of parental rights. *Journal of agression, Maltreatment & Trauma,* July, 1-20.

De Ruiter, C., Hildebrand, M., & Van der Hoorn, S. (2012). Risicotaxatie bij kindermishandeling. De Child Abuse Risk Evaluation – Nederlandse versie (CARE-NL). In H. P. B. Lodewijks, & L. van Domburgh (Red)., *Instrumenten voor risicotaxatie. Kinderen en jeugdigen* (pp. 169 -190). Amsterdam: Pearson.

De Ruiter, C., De Jong, E. M., & Reus, M. (2013). Risicotaxatie van kindermishandeling in teamverband: een experimenteel onderzoek. *Kind & Adolescent*, *34*(1), 30-44.

De Shazer, S., & Dolan, Y. (2009). *Oplossingsgerichte therapie in de praktijk. Wonderen die werken*. Amsterdam: Hogrefe uitgevers.

Dijkstra, S., Creemers, H. E., Asscher, J. J., Dekovic, M., & Stams, G. J. J. (2016). The effectiveness of family group conferencing in youth care: A meta-analysis. *Child Abuse & Neglect*, 62, 100-110.

Dochy, F., Berghmans, I., Koenen, A., & Segers, M. (2015). *Bouwstenen voor high impact learning: Het leren van de toekomst in onderwijs en organisaties*. Amsterdam: Boom Lemma Uitgevers.

Fenneman, F., & Witteman, C. (2014). Heuristieken, vertekeningen en het klinisch-diagnostische proces: Debiasing strategieën. *GZ-psychologie*, 8, 10-13.

Friele, R. D., Bruning, M. R., Bastiaanssen, I. L. W., De Boer, R., Bucx, A. J. E. H., De Groot, J. F., . . . Hageraats, R. (2018). *Eerste evaluatie Jeugdwet. Na de transitie nu de transformatie*. Den Haag: ZonMw, Reeks evaluatie regelgeving 43.

Garb, H. N. (1998). *Studying the clinician. Judgment research and psychological assessment*. Washington: American Psychological Association.

Garb, H. N. (2005). Clinical judgment and decision making. *Annual Review of Clinical Psychology*, 1, 67-89.

Gilsing, R., Jansma, A., & Schöne, S. (2017). *Eigen kracht ontleed. Een praktijkgerichte verheldering.* Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Gilsing, R., Van der Hoff, M., & Van Hal, L. (2018). *1Gezin1Plan in de praktijk. De meerwaarde van de werkwijze 1Gezin1Plan onderzocht*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Gorissen, W. (Red.) (2017). *Samen lerend doen wat werkt. Een nieuwe kijk op evidence-based practice in zorg en welzijn voor jeugdigen en gezinnen*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Grove, W. M., Zald, D. H., Lebow, Z. B. S., Snitz, B. E., & Nelson, C. (2000). Clinical versus mechanical prediction: A meta-analysis. *Psychological Assessment*, 12, 19-30.

Hardman, D. (2009). *Judgment and decision making. Psychological perspectives*. Chichester, UK: Blackwell Publishing Ltd.

Haxe, I., Holdorp, J., & Wolzak, A. (2015). *Emotionele en pedagogische verwaarlozing*. Utrecht: Nederlands Jeugd instituut.

Heij, D., Casteleijn, L., De Croes, L., Menger, A., & Bosker, J. (2016). Regie op samenwerking tussen professionals. In A. Menger, L. Krechtig, & J. Bosker (Red). *Werken in gedwongen kader. Methodiek voor het forensisch sociaal werk* (3e herziene druk). Amsterdam: SWP.

Holdorp, J. (2015). Trauma-informed werken voor professionele opvoeders. De cruciale rol van de opvoeder. Utrecht: Nederlands Jeugd instituut.

Kahneman, D. (2011). *Ons feilbare denken. Thinking, fast and slow*. Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij Business Contact.

Keddell, E. (2011). Going home: Managing 'risk' through relationship in returning children from foster care to their families of origin. *Qualitative Social Work*, *11*(6), 604-620.

Keddell, E. (2014). Theorising the signs of safety approach to child protection social work: Positioning, codes and power. *Children and Youth Services Review*, 47, 92-101.

Keddell, E. (2017). Interpreting children's best interests: Needs, attachment and decision-making. *Journal of Social Work* ,*17*(3), 324-342.

Lünnemann, K. D., Huijer, J. I., Bel, K., & Lünnemann, M. K. M. (2018). Tussenevaluatie Wet Herziening Kinderbeschermingsmaatregelen. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Meehl, P. E. (1954). *Clinical versus statistical prediction. A theoretical analysis and a review of the evidence*. Minneapolis: University of Minnesota press.

Menger, A. (2018). *De werkalliantie in het gedwongen kader: Onderzocht bij het reclasseringstoezicht* (Proefschrift Vrije Universiteit, Amsterdam). Delft: Eburon.

Menger, A., & Donker, A. (2016). Werkalliantie in een gedwongen kader. In A. Menger, L. Krechtig, & J. Bosker (Red.). *Werken in gedwongen kader. Methodiek voor het forensisch sociaal werk (3e herziene druk)*. Amsterdam: SWP.

Menger, A., & Krechtig, L. (2016). De professional als bron van kennis en van effectiviteit: wie werkt? In A. Menger, L. Krechtig, & J. Bosker (Red). *Werken in gedwongen kader. Methodiek voor het forensisch sociaal werk (3e herziene druk)*. Amsterdam: SWP.

Ministerie van Veiligheid en Justitie / Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2017). Het afwegingskader in de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling, basisdocument. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie / Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Munro, E. (2008). Effective Child Protection (second edition). London: Sage Publications Inc.

Munro, E. (2018). Decision-making under uncertainty in child protection: Creating a just and learning culture. *Child & Family Social Work*, 1-8.

Munro, E., Cartwricht, N., Hardie, J., & Montuschi, E. (2016). Improving child safety: deliberation, judgement and emprical research. Durham: Centre for Humanities Engaging Science and Society.

PI research & Van Montfoort (2009). *Handboek Deltamethode Gezinsvoogdij: De nieuwe methode voor de uitvoering van de ondertoezichtstelling*. Duivendrecht/Woerden: PI Research/Van Montfoort.

Programma SAVE-werkwijze, inhoudelijk afsprakenkader tussen SAVE-partners en gemeenten, versie 07-03-2016.

Raad voor de Kinderbescherming (2015). *Methode raadsonderzoek bescherming. Een op veiligheid en samenwerking gerichte werkwijze van de Raad voor de Kinderbescherming*. Utrecht: Raad voor de Kinderbescherming.

Samen Veilig Midden-Nederland (2018). *Jaarverantwoording 2017* (Jaarverslag)*. Utrecht: Auteur.*

Samenwerkend Toezicht Jeugd. (2013). *Leren van calamiteiten*. Utrecht: Samenwerkend Toezicht Jeugd.

Samenwerkend Toezicht Jeugd/Toezicht Sociaal Domein (STJ/TSD). (2016). *Leren van calamiteiten 2: Veiligheid van kinderen in kwetsbare gezinnen*. Utrecht: Samenwerkend Toezicht Jeugd/Toezicht Sociaal Domein (STJ/TSD).

Samenwerkingsovereenkomst tussen Samen Veilig Midden-Nederland (SVMN) en gemeenten in de jeugdzorgregio's in de provincie Utrecht (2016).

Spilsbury, J. C., & Korbin, J. E. (2013). Social networks and informal social support in protecting children from abuse and neglect: community ties and supports promote children's safety. *Child abuse and Neglect*, *37*(S), 8-9.

Steketee, M., Jansma, A., & Gilsing, R. (2015). *Wat werkt bij multiprobleemgezinnen?: Ervaringen uit Rotterdam*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Steketee, M., Dijkstra, S., & Lünnemann, K. (2017). Het doorbreken van patronen: Intergenerationele overdracht van geweld. In K. Van Beek, M. Steketee, L. van Doorn, & M. Ham. (Red.). *1 op de 4: Kindermishandeling, een publiek probleem*. Amsterdam: Van Gennep.

Tierolf, B., Lünnemann, K. D., & Steketee, M. (2014). *Doorbreken geweldspatroon vraagt gespecialiseerde hulp. Onderzoek naar effectiviteit van de aanpak huiselijk geweld in de G4.* Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Titterton, M. (2011). Positive risk taking with people at risk of harm. In H. Kemshall, & B. Wilkinson (Ed.). *Good practice in assessing risk. Current knowledge, issues and approaches*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Toezicht Sociaal Domein/Samenwerkend Toezicht Jeugd (TSD/STJ) (2017). *Het wijkteam en kwetsbare gezinnen*. https://www.toezichtsociaaldomein.nl/wp-content/uploads/2017/04/Overall-Wijkteams.pdf

Turnell, A. & Edwards, S. (2009). *Veilig opgroeien. De oplossingsgerichte aanpak Signs of Safety in jeugdzorg en kinderbescherming*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Van Arum, S., & Van den Enden, T. (2018). *Sociale (wijk)team opnieuw uitgelicht*. Utrecht: Movisie.

Van Lieshout, J., & Van Pagée, R. (2005). *Eigen Kracht. De slijtvastheid van zelfbeschikking. Marie Kamphuislezing 2005*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

Van der Put, C., Assink, M., & Stams, G. J. (2015). *Actuarieel Risicotaxatie Instrument voor Jeugdbescherming (ARIJ).* Amsterdam: Universiteit van Amsterdam afdeling Forensische Orthopedagogiek.

Van der Put, C., Spanjaard, H., Stams, G. J., Doreleijers, T., Ferwerda, H., Van Domburgh, L., & Lodewijks, H. (2012). Risicotaxatie tijdens de verschillende fasen van de jeugdstrafrechtketen. Het Landelijke Instrumentarium Jeugdstrafrechtketen (LIJ). In H. P. B. Lodewijks, & L. van Domburgh (Red.). *Instrumenten voor risicotaxatie. Kinderen en jeugdigen*. Amsterdam: Pearson.

Van der Steege, M., & Zoon, M. (2017). *Richtlijn Multiprobleemgezinnen voor jeugdhulp en jeugdbescherming* (3e herziene druk). Beroepsvereniging van professionals in Sociaal werk, Nederlands Instituut van Psychologen, Nederlandse Vereniging van pedagogen en onderwijskundigen.

Van der Steen, F., & Jansen, F. (2016). *Evaluatie jeugdbeschermingstafel Utrecht en Flevoland*. Utrecht: Raad voor de Kinderbescherming en Samen Veilig Midden-Nederland.

Van Montfoort / Regiecentrum Bescherming en Veiligheid Friesland, Samen Veilig Midden-Nederland. (2017). SAVE-Begeleiding. Herstel van veiligheid en ontwikkeling in het vrijwillige kader. Handleiding voor medewerkers SAVE. Utrecht: Van Montfoort I Samen Veilig Midden-Nederland.

Van Montfoort & Samen Veilig Midden-Nederland (2015a). *De SAVE-werkwijze: Basishandleiding voor SAVE-professionals*. Utrecht: Van Montfoort I Samen Veilig Midden-Nederland.

Van Montfoort & Samen Veilig Midden-Nederland (2015b). *Jeugdreclassering binnen de SAVE-werkwijze: basishandleiding voor de medewerker SAVE*. Utrecht: Van Montfoort / Samen Veilig Midden-Nederland.

Van Montfoort / Samen Veilig Midden-Nederland (2015c). De SAVE-werkwijze bij het geven van consult, aannemen van meldingen en doen van onderzoek. Handleiding voor medewerkers van Samen Veilig. Utrecht: Van Montfoort I Samen Veilig Midden-Nederland.

Van Montfoort, A. J., & Slot, N. W. (2013). Werken met Verve. Handleiding voor de jeugdbeschermer. Leiden: Hogeschool Leiden.

Vink, R., De Wolff, M., Broerse, A. & Kamphuis, M. (2016). *Richtlijn Kindermishandeling voor jeugdhulp en jeugdbescherming*. Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal werk, Nederlands Instituut van Psychologen, Nederlandse Vereniging van pedagogen en onderwijskundigen.

Vogtländer, L., Tan, S., & Lünnemann, K. (2016). De GIPS: Methodiek voor intensieve intersectorale (bemoei)zorg bij kindermishandeling. Fundamenten, praktijk en uitkomsten van de pilot. Utrecht: De Waag.

Vogtländer, L., & Van Arum, S. (2016). *Eerst samenwerken voor veiligheid, dan voor risicogestuurde zorg: Een duurzame visie op ketenzorg bij kindermishandeling, huiselijk geweld en seksueel misbruik en de centrale rol hierbij van het triage-instrument Veilig Thuis.* Den Haag: GGD GHOR en VNG.

Wieringa, S., & Greenhalgh, T. (2015). Ten years of mindlines: A systematic review and commentary. *Implementation Science*, *10*(1), 45.

8. Bijlagen

Bijlage 1: Toelichting bij onderzoeksmethode

Fase 1: Oriëntatiefase

Open interviews

In de open interviews konden professionals en cliënten vertellen over hun ervaringen met de centrale thema's van het onderzoek: veiligheid en ontwikkeling, eigen kracht en regie en samenwerking. De interviews hadden het karakter van een open gesprek en duurden ongeveer een uur. Interviewers gaven aan dat de gesprekken over de drie thema's gingen, maar stuurden verder bewust weinig, zodat in de gesprekken naar boven kwam wat voor de geïnterviewde binnen een bepaald thema belangrijk was. Ook vroegen interviewers naar concretisering aan de hand van voorbeelden om enig zicht te krijgen op hoe de drie thema's in de dagelijkse praktijk vorm krijgen. De interviews zijn opgenomen en uitgeschreven (getranscribeerd). De getranscribeerde interviews zijn gecodeerd aan de hand van de centrale thema's waarna per thema eerst een samenvatting per interview is geschreven. Deze zijn vervolgens vergeleken waarna een samenvatting per thema is gemaakt.

In deze eerste ronde vonden 23 interviews plaats, achttien met professionals, drie met ouders/verzorgers en twee met jongeren. De geinterviewde cliënten ondertekenden een toestemmingsformulier en kregen voor hun deelname een cadeaubon ter waarde van € 10,-. Onderstaand treft u in tabel 1 een overzicht aan van de achtergrond van de geïnterviewde professionals. Bij de ouders/verzorgers gaat het om twee ouders/verzorgers van SVMN en één ouder/verzorger van LdH J&R (alle drie op het moment van interviewen cliënt bij de desbetreffende organisatie). Bij de twee jongeren gaat het om cliënten van SVMN, waarvan één jongere op dit moment cliënt is. De andere jongere was tot zes jaar geleden cliënt van SVMN, en is voor dit onderzoek geïnterviewd vanuit haar rol als lid van de cliëntenraad. In deze eerste ronde interviewden we twee professionals uit Flevoland (1 SVMN en 1 WSS JB&JR) en nam er één professional uit Flevoland (SVMN) deel aan de workshop met sleutelfiguren. De overige deelnemers waren afkomstig uit de regio Utrecht.

Tabel 1. Overzicht geïnterviewde professionals ronde 1 SAVE in woord en daad

Geïnterviewde professionals	Aantal per deelnemende organisatie
Medewerker SAVE	6 medewerkers SVMN
	2 medewerkers WSS JB&JR
	2 medewerkers LdH J&R
Raadsmedewerker	1 Raadsonderzoeker 1 Adviesteammedewerker
Medewerker Veilig Thuis	1 medewerker
Medewerker lokaal team	1 medewerker lokaal team IJsselstein 1 medewerker lokaal team Veenendaal
Sleutelfiguren	1 medewerker Adviesbureau Van Montfoort 1 medewerker SVMN 1 manager Raad voor de Kinderbescherming

Workshops

In november en december 2016 vonden er vijf workshops plaats. Ook de workshops hadden in de eerste ronde een open karakter om de thema's naar boven te krijgen die voor de betrokken professionals belangrijk zijn. De vragen richtten zich op concrete ervaringen ten aanzien van de drie onderzoeksthema's, zo veel mogelijk aan de hand van concrete casuïstiek. In het gesprek daarover is gezocht naar de essentiële thema's, vragen of knelpunten van de ingebrachte voorbeelden. Alle workshops zijn opgenomen. Er is een uitgebreid verslag van elk groepsgesprek. Deze verslagen zijn geanalyseerd door relevante punten per onderzoeksthema te coderen.

In totaal namen 23 professionals deel aan de workshops. Tabel 2 geeft de indeling weer van de workshops, per doelgroep en het aantal deelnemers per organisatie. Hoewel gepland vonden er geen workshops met cliënten plaats. Het bleek lastig om cliënten hiertoe bereid te vinden.

Tabel 2. Overzicht workshops ronde 1 SAVE in woord en daad

Workshop (datum)	Aantal per deelnemende organisatie
Medewerkers SVMN (10/11/16)	5 medewerkers SVMN
Medewerkers GI overig en Veilig Thuis (17 /11/16)*	2 medewerkers RvdK (1 advies & 1 raadsonderzoeker) 2 medewerkers Veilig Thuis 2 medewerkers WSS JB&JR
Medewerkers Lokale teams (11/11/16)**	1 medewerker lokaal team Veenendaal 1 medewerker lokaal team Baarn
Sleutelfiguren (24/11/16)	1 medewerker RvdK (sr. adviseur beleid) 4 medewerkers SVMN (gedragswetenschapper, sr. gedragswetenschapper, teammanager en trainer) 1 medewerker WSS JB&JR (gedragswetenschapper)
Heterogene workshop (1/12/16)	2 medewerkers lokaal team (Stichtse Vecht en IJsselstein) 1 medewerker RvdK (raadsonderzoeker) 1 medewerker SVMN (trainer)

*Aan deze workshop zouden medewerkers vanuit LdH J&R deelnemen. Helaas waren de twee medewerkers vanuit LdH J&R door drukte op het werk beide verhinderd.

**Bij workshop Lokale teams waren er drie afmeldingen door ziekte en omstandigheden.

Fase 2: Verdiepingsfase

Interviews

In deze tweede ronde vonden 18 interviews plaats: 14 met professionals (waarvan 9 professionals uit de regio Utrecht en 5 professionals uit de regio Flevoland), 3 met ouders/verzorgers (waarvan 2 ouders/verzorgers uit regio Utrecht en 1 ouder/verzorger uit regio Flevoland) en met 1 jongere (regio Flevoland). In deze interviews stonden veiligheid en eigen kracht en regie centraal. Aan de hand van een topiclist (zie bijlage 2) en concrete casuïstiek is gesproken over de wijze waarop professionals in hun dagelijks werk inhoud geven aan deze thema's. De interviews zijn opgenomen en uitgeschreven (getranscribeerd). De getranscribeerde interviews zijn gecodeerd aan de hand van de centrale thema's waarna per thema eerst een

samenvatting per interview is geschreven. Deze zijn vervolgens vergeleken waarna er een samenvatting per thema is gemaakt.

Onderstaand treft u in tabel 3 een overzicht aan van de achtergrond van de geïnterviewde professionals.

Tabel 3. Overzicht geïnterviewde professionals ronde 2 SAVE in woord en daad

Geïnterviewde professionals	Aantal per deelnemende organisatie
Medewerker SAVE	5 medewerkers SVMN
	2 medewerkers WSS JB&JR
	2 medewerkers LdH J&R
Raadsmedewerker	2 Raadsonderzoekers
Medewerker Veilig Thuis	1 medewerker
Medewerker lokaal team	1 medewerker lokaal team Utrecht 1 medewerker lokaal team Baarn

Vignettenstudie

Voor dit deelonderzoek zijn drie vignetten ontwikkeld (zie bijlage 3). De vignetten beschrijven geen bestaande casussen maar zijn daar wel op gebaseerd zodat ze goed aansluiten bij de werkpraktijk van SAVE-professionals. De lengte van de casusbeschrijving is ongeveer een half A4, zodat niet te veel tijd nodig was om de casus te lezen. De vignetten moesten voldoende aanwijzingen bevatten over de mogelijkheden, behoeften en beperkingen van het gezin en het netwerk, om een inschatting te kunnen maken over veiligheid.
Drie vignetten is te weinig om de differentiatie in cliënten van SAVE-professionals af te dekken. Wel wilden we veel voorkomende relevante kenmerken in de vignetten terug laten komen:

- Jeugdbescherming en jeugdreclassering
- Complexiteit inschatting veiligheid, vanwege tegenstrijdige signalen
- Complexiteit inzetten eigen kracht, vanwege te grote onveiligheid

De vignetten zijn voorgelegd aan in totaal 20 professionals. In 3 bijeenkomsten, georganiseerd in Utrecht, Amersfoort en Almere, hebben medewerkers van SVMN (7), VT (1), LdH J&R (2), WSS JB&JR (1), RvdK (3) en lokale teams (6) een veiligheidsinschatting gemaakt over 3 vignetten.

De professionals is eerst gevraagd om onafhankelijk van elkaar enkele vragen over de vignetten te beantwoorden. Deze vragen zijn afgeleid van de vragen die medewerkers SAVE stellen in hun analyse.

1. Welk cijfer geef je voor de veiligheid van dit (deze) kind(eren) in deze situatie? (schaal 0 – 10)
2. Welke beschermende – en welke risicofactoren spelen een rol in de onderbouwing van het cijfer dat je hebt gegeven?
3. Welke factoren zijn doorslaggevend voor het bepalen van het gegeven cijfer?
4. Welk(e) ontwikkelingsproces(sen) van dit kind /deze kinderen wordt/worden bedreigd?

5. Als je de situatie onveilig inschat, wat moet er dan veranderen om de situatie veilig genoeg te laten zijn? Welke rol en verantwoordelijkheid hebben ouders zelf met betrekking tot deze verandering?
6. Wie zou je, wanneer je de situatie zou willen veranderen, betrekken bij dit proces?

Vervolgens zijn we over de antwoorden in gesprek gegaan waarbij de gespreksleiders hebben geprobeerd om met name in te gaan op onderwerpen waarover men duidelijk van mening verschilde. Doel van het gesprek was om te verdiepen waarom de professionals een bepaald antwoord hebben gegeven, hoe zij naar een casus kijken, welke overwegingen een rol spelen. Bij de bijeenkomst in Utrecht zijn alleen casus 2 en 3 besproken omdat daarin de grootste verschillen zaten.

De individuele beoordelingen van de professionals zijn met elkaar vergeleken door de indicatoren die per vraag zijn benoemd te clusteren. Vervolgens zijn deze geclusterde indicatoren en de cijfers voor veiligheid vergeleken. In aanvulling daarop zijn samenvattingen van de discussies die professionals naar aanleiding van de individuele beoordelingen voerden, geanalyseerd door daar relevante punten per onderzoeksthema uit te destilleren.

Workshops

In fase 2 vonden drie workshops plaats. Van elke workshop is een uitgebreid verslag gemaakt. Deze verslagen zijn vervolgens geanalyseerd en bevindingen zijn gerelateerd aan de resultaten van andere deelonderzoeken.

Tabel 4. Overzicht workshops ronde 2 SAVE in woord en daad

Workshop (datum)	Aantal per deelnemende organisatie
Workshop ronde 2 in Amersfoort (18 april 2017)	1 medewerker RvdK 3 medewerkers SVMN (waaronder 1 medewerker VT) 1 medewerker WSS JB&JR 2 medewerkers lokaal team
Workshop ronde 2 in Utrecht (20 april 2017)	1 medewerkers RvdK 3 medewerkers SVMN (waaronder 1 medewerker VT) 2 medewerkers lokaal team
Workshop ronde 2 in Almere (11 mei 2017)	2 medewerkers RvdK 1 medewerker SVMN 1 medewerker WSS JB&JR 2 medewerkers lokaal team

Dossieronderzoek

Dit deelonderzoek bestond uit twee ronden. In de eerste ronde van dataverzameling zijn 33 dossiers van SVMN bestudeerd. In de tweede ronde zijn deze 33 dossiers van SVMN aangevuld en zijn er 15 dossiers bij WSS JB&JR bestudeerd.

De selectie van dossiers vond plaats uit dossiers waarin sprake was van preventieve jeugdbescherming, een (V)OTS of een jeugdreclasseringsmaatregel toezicht en begeleiding. Hiervoor werd een steekproef getrokken uit dossiers die gestart zijn vanaf januari 2016 voor dossiers van SVMN en WSS JB&JR, regio Utrecht. Voor dossiers vanuit regio Flevoland bij WSS JB&JR werden dossiers geselecteerd die gestart zijn vanaf oktober 2016. De medewerkers van WSS JB&JR in deze regio werden namelijk later getraind in de SAVE-werkwijze dan in de regio Utrecht. Verder betroffen het dossiers van unieke cliënten, waarbij zowel sprake was van lopende dan wel afgesloten dossiers. Qua steekproef met betrekking tot de twee regio's werd uitgegaan van een verdeling van dossiers op basis van de grootte van cliëntpopulatie vanuit deze regio's bij de desbetreffende organisatie.

Op basis van de aangeleverde dossiers door SVMN en WSS JB&JR is een steekproef getrokken. Bij WSS JB&JR zijn er 15 dossiers bestudeerd, waarvan 3 dossiers met betrekking tot preventieve jeugdbescherming, 8 dossiers vanuit een (V)OTS maatregel en 4 dossiers vanuit een jeugdreclasseringsmaatregel. Bij SVMN zijn er 33 dossiers bestudeerd, waarvan 8 dossiers met betrekking tot preventieve jeugdbescherming, 17 dossiers vanuit een (V)OTS maatregel en 8 dossiers vanuit een jeugdreclasseringsmaatregel.

Per dossier zijn alle SAVE-rapportages, rapportages van de RvdK en beschikkingen van de rechtbank in de betreffende zaak meegenomen. Aan de hand van een format is gekeken naar de aanleiding voor de bemoeienis van SAVE; inschatting van de veiligheidsrisico's; de gestelde voorwaarden; de doelen en interventies en de rol van de jeugdigen, het gezin en hun sociale netwerk in het traject. Vervolgens zijn deze formats geanalyseerd.

Fase 3: Fase van leren met de praktijk

In fase 3 van het onderzoek zijn 22 workshops georganiseerd.

Er zijn drie workshops georganiseerd waarin resultaten van het onderzoek zijn besproken met een gemengde groep van SAVE-professionals, gedragswetenschappers en managers van de verschillende SAVE-partners. Doel van deze workshops was om met professionals aanbevelingen te formuleren naar aanleiding van de onderzoeksbevindingen.

Tabel 5. Overzicht workshops bespreken resultaten ronde 3 SAVE in woord en daad

Workshop (datum)	Aantal per deelnemende organisatie
Workshop in Almere (17 mei 2018)	3 medewerkers RvdK (gedragswetenschapper, 2 adviesteammedewerkers) 3 medewerkers SVMN (medewerker SAVE, gedragswetenschapper, regiomanager) 2 medewerkers WSS JB&JR (medewerker SAVE, gedragswetenschapper)
Workshop in Amersfoort (29 mei 2018)	2 medewerkers RvdK (raadsonderzoeker, gedragswetenschapper) 5 medewerkers SVMN (2 medewerkers SAVE, gedragswetenschapper, regiomanager, beleidsmedewerker) 1 medewerker WSS JB&JR (medewerker SAVE)
Workshop in Utrecht (31 mei 2018)	2 medewerkers RvdK (adviesteammedewerker, gedragswetenschapper) 4 medewerkers SVMN (medewerker Veilig Thuis, medewerker SAVE, regiomanager, gedragswetenschapper) 2 medewerkers WSS JB&JR (medewerker SAVE, gedragswetenschapper)

Daarnaast zijn 19 thematische workshops georganiseerd bij 10 SAVE-teams. In 6 teams zijn daarbij ook professionals van lokale teams en/of Raad voor de Kinderbescherming aangesloten.

Tabel 6. Overzicht thematische workshops ronde 3 SAVE in woord en daad

Organisatie (team)	Datum workshop	Aantal per deelnemende organisatie
WSS JB&JR (team Utrecht Stad)	19 april 2018	9 medewerkers SAVE
	26 april 2018	5 medewerkers SAVE
WSS JB&JR (team Utrecht West/Utrecht Zuidoost/Lekstroom)	24 april 2018	5 medewerkers SAVE
	14 mei 2018	5 medewerkers SAVE
WSS JB&JR (team Eemland – Foodvalley)	17 mei 2018	2 medewerkers SAVE 7 medewerkers lokaal team
	28 mei 2018	3 medewerkers SAVE 7 medewerkers lokaal team
SVMN, team Utrecht	24 april 2018	7 medewerkers SAVE 1 trainer SVMN
SVMN, team Lopik-Vianen	15 mei 2018	10 medewerkers SAVE 1 medewerker lokaal team
	12 juni 2018	1 medewerker SAVE 3 medewerkers lokaal team
SVMN, team Houten	22 mei 2018	5 medewerkers SAVE 6 medewerkers lokaal team
	5 juni 2018	5 medewerkers SAVE 6 medewerkers lokaal team
SVMN, team A'foort – buitengebied	24 mei 2018	6 medewerkers SAVE 6 medewerkers lokaal team

	14 juni 2018	5 medewerkers SAVE 7 medewerkers lokaal team
SVMN, team Foodvalley	24 mei 2018	8 medewerkers SAVE 6 medewerkers lokaal team
	28 juni 2018	7 medewerkers SAVE 6 medewerkers lokaal team
SVMN, team Amersfoort	29 mei 2018	10 medewerkers SAVE 1 medewerker lokaal team 1 raadsonderzoeker, RvdK
	19 juni 2018	9 medewerkers SAVE 1 raadsonderzoeker, RvdK
SVMN, team Utrecht (regio Zuidoost)	12 juni 2018	10 medewerkers SAVE
	28 augustus 2018	7 medewerkers SAVE

Van de workshops in fase 3 zijn verslagen gemaakt. Deze verslagen bevatten aanvullende bevindingen over de onderzoeksthema's, welke zijn toegevoegd aan de analyseresultaten van de overige deelonderzoeken. Daarnaast zijn in de workshops verschillende aanbevelingen benoemd voor versterking van de werkpraktijk. Deze zijn verwerkt in de aanbevelingen bij dit onderzoek.

Bijlage 2: Topiclijst interviews fase 2

Topiclijst medewerkers SAVE (SVMN, LdH J&R, WSS JB&JR)

Achtergrond geïnterviewde:

- Functie, organisatie en locatie
- Aantal dienstjaren in deze functie
- Eerdere werkervaring
- JB of JR taken of beide
- Als ook cliënt van deze werker wordt geïnterviewd: welke cliënt

Zo mogelijk gaan we met werker in gesprek over een specifieke cliënt die we ook spreken. Hier benoemen dat het om die cliënt gaat. Vragen of werker vindt bij deze cliënt goed volgens SAVE-werkwijze is gewerkt. Zo ja, vragen om ook voorbeeld cliënt te nemen waarbij dat niet lukte. Zo nee, vragen om ook voorbeeld cliënt te nemen waarbij dat wel lukte.
Spreken we geen cliënt van deze werker, dan vragen om twee cliënten als voorbeeld te nemen: een bij wie naar eigen mening SAVE-werkwijze goed toegepast, en een waarbij dat minder goed lukte.

Als werker ook JR zaken: dan zorgen dat JR zaak als voorbeeld wordt genomen.
Onderstaande vragen gaan over deze 2 voorbeelden. Onderwerpen per cliënt bespreken. Zorgen dat voldoende tijd is voor beide en dat helder is over welke cliënt wordt gesproken.

Start van contact met cliënt

- Aanleiding hulpverlening door SAVE voor deze cliënt (problematiek, hulpvraag, wie nam initiatief)
- Hoe kwam contact met cliënt tot stand? Hoe bereid je je voor?
- Ging het om vrijwillig contact of OTS / Voogdij / uithuisplaatsing / jeugdreclassering?
- Hoe was contact bij start (eerste paar bijeenkomsten)?

Veiligheid en ontwikkeling

- Hoe veiligheid ingeschat? Op welke wijze (hulpmiddelen?). Is dat volgens werker conform SAVE-werkwijze? Hoe wordt dit in het dossier verwerkt?
- Hoe (on)veilig was het? Wat waren belangrijke indicatoren (positief en negatief)? Hoe is weging gemaakt (welke factoren gaven de doorslag)?
- Hoe is bedreigde ontwikkeling meegewogen? Wat waren daarvoor belangrijke indicatoren (positief en negatief)?
- Hoe veiligheid besproken met cliënt? Hoe in gesprek gaan met cliënt over zorgen en signalen? Ruimte voor visie cliënt? Wordt die visie meegewogen? Welke woorden gebruik je?
- Andere betrokkenen bij inschatten veiligheid (professionals, netwerk). Verschil van mening? Hoe omgaan met verschil van mening over veiligheid?

- Besluiten over veiligheid: welk besluit werd genomen, hoe ging dat, rol cliënt daarbij
- Werden voorwaarden gesteld? Waarom deze? Aanpassing voorwaarden gedurende het traject? Hoe worden voorwaarden gemonitord en geëvalueerd?
- Veiligheidsplan: is dat gemaakt, rol cliënt daarin, wie nog meer betrokken? Hoe toets je het plan?
- Uitvoering veiligheidsplan: hoe, rol cliënt, betrokkenheid netwerk, rol medewerker SAVE daarin
- Welke afspraken over ingrijpen als onveiligheid toeneemt? (wie doet wat richting wie en met welk doel?)
- In loop van traject verandering van veiligheid, wat was daarbij belangrijk
- Als traject nog loopt: Hoe gaat het nu? Wanneer is het goed genoeg om contact af te sluiten?
  Of als traject beëindigd: Hoe en waarom is besloten om het contact met SAVE af te ronden? Hoe beoordeeld of het goed genoeg was? Wat is visie cliënt hierover, en welke rol speelt die visie in besluit tot afsluiten traject?

<u>Eigen kracht en regie</u>

- Hoe eigen kracht in kaart gebracht? Wat verstaat werker daaronder?
- Hoe eigen kracht ingezet? (evt doorvragen: hoe netwerk van cliënt betrokken, welke rol, hoe verliep dat). Hoe is gewerkt aan versterken van eigen kracht?
- In hoeverre en waarover had cliënt regie? Wat verstaat werker daaronder?
- Hoe doelen bepalen? Rol cliënt daarbij? Hoe mening en belangen cliënt meegenomen in bepalen van de doelen?
- Hoe gewerkt aan realiseren doelen? Rol cliënt en netwerk. Hoe doelen gemonitord door werkers? Wat als gestelde doelen niet haalbaar blijken?
- Is netwerk ingeschakeld? Hoe, door wie, wie vanuit netwerk, hoe vond cliënt dat? Rol medewerker SAVE daarbij.
- Hebben de kinderen inbreng gehad? Hoe?
- Als het echt onveilig is, hoe dan nog regie bij cliënt laten? Voorbeeld. Wanneer is het “echt onveilig”?

<u>Overige punten:</u>

- Met welke hulpverleningsorganisaties heeft cliënt te maken (gehad)? Wie doet wat?
- Werk je nu anders dan voor de introductie van de SAVE-werkwijze? Wat doe je anders, en hoe welk effect zie je?
- Als je terugkijkt op traject: hoe had je het gewild/ideaal? Wat had werker, jij of andere betrokken anders moeten doen? Wat maakte dat dit niet kon / gebeurde?

Topiclijst cliënten

Achtergrond geïnterviewde

- Jongere / ouder. Gezinssituatie (ten tijde van interview)
- Als jongere: leeftijd
- Cliënt van welke organisatie (eventueel meerdere)
- Wanneer is contact met SAVE gestart (schatting)
- Loopt het nog of inmiddels afgerond (wanneer afgerond)
- Als ook werker van deze cliënt wordt geïnterviewd: welke werker

Algemeen: aan de hand van een open vraag om te vertellen over contact met jeugdbescherming / jeugdreclassering traject van start tot afsluiting/nu doorspreken. Daarbij onderstaande thema's aan de orde stellen.

Start van contact met SAVE-professional

- Aanleiding hulpverlening door SAVE (organisatie en evt werker benoemen).
- Gezinssituatie bij start contact? (ook bespreken of dit gedurende contact is veranderd)
- Hoe kwam contact met SAVE tot stand? Hoe voorbereiden van gesprek?
- Ging het om vrijwillig contact of OTS / Voogdij / uithuisplaatsing / jeugdreclassering?
- Beeld / verwachting van organisatie (SVMN, LdH J&R of WSS JB&JR)?
- Hoe was contact bij start (eerste paar bijeenkomsten)?

Veiligheid en ontwikkeling

Algemeen: bij JR zaken gaat het om veiligheid van jeugdige en veiligheid van maatschappij

- Was veiligheid een gespreksthema? Hoe? Hoe vroeg werker daarover door? Welke onderwerpen werden besproken?
- Rol cliënt bij inschatten veiligheid (bv: medewerkers SAVE maken vaak een inschatting van veiligheid. Hoe ging dat bij jou? Werd aan jou gevraagd hoe je zelf de veiligheid inschatte (bv schaalvraag)? Wat was jouw oordeel over de veiligheid? Om wiens veiligheid ging dat?) Werd dit vervolgens meegenomen in het plan?
- Andere betrokkenen bij inschatten veiligheid (professionals, netwerk)? Wat vonden die?
- Besluiten (belangrijke stappen die zijn gezet, strafrechtelijke of civielrechtelijke beslissingen) over veiligheid: welk besluit werd genomen, hoe ging dat, rol cliënt daarbij? Hoe werd dit met cliënt besproken? Wat vond cliënt van dit besluit? Waarom werd deze stap gezet?
- Werden voorwaarden gesteld? Wat vond cliënt daarvan? (begrijpelijk? Mee eens? Sloten ze aan bij de situatie?)
- Veiligheidsplan/gezinsplan (of andere naam?): is er een plan gemaakt, rol cliënt daarin, rol professional, wie nog meer betrokken? Hoe is dit met cliënt besproken? Was duidelijk wat het doel ervan is?

- Uitvoering veiligheidsplan: wat gebeurde met veiligheidsplan, wat veranderde er, wat was daarbij belangrijk
- Zijn er vragen gesteld waar het je niet over wilde hebben? Of zijn er vragen niet gesteld die wel belangrijk waren?
- Als traject nog loopt: Hoe gaat het nu?
  Of als traject beëindigd: Hoe en wanneer is besloten om het contact met SAVE af te ronden? Wat vond jij daarvan? Eens met nog niet / al wel afronden? Hoe mening cliënt hierin meegenomen?

<u>Eigen kracht en regie</u>

- Werd er door medewerker SAVE ook gekeken naar wat er goed gaat?
- Wat kon cliënt zelf bepalen? Was dat genoeg, te veel, te weinig?
- In hoeverre kon cliënt doelen bepalen? Hoe is gesprek daarover gevoerd? Zijn doelen cliënt voldoende meegenomen in plan?
- In hoeverre kon cliënt bepalen hoe aan die doelen werd gewerkt? Hoe verliep dat? Rol professionals (wie!) daarbij?
- Is netwerk ingeschakeld? Hoe, door wie, wie vanuit netwerk, hoe vond cliënt dat? Rol medewerker SAVE daarbij.
- Hebben de kinderen inbreng gehad, hoe?

<u>Overige punten:</u>

- Met welke hulpverleningsorganisaties heeft cliënt te maken (gehad)?
- Hoe werkten die samen, met jou en met elkaar? Was helder voor cliënt wie wat deed?
- Ervaren verschil in samenwerking per organisatie (of werker van een organisatie)? Wat maakt het verschil?

Als je terugkijkt op traject: hoe had je het gewild/ideaal? Wat had werker, jij of andere betrokken anders moeten doen? Wat maakte dat dit niet kon/gebeurde?

Bijlage 3: Vignetten voor vignettenstudie fase 2

Vignet 1: *Vechtscheiding*

Vader en moeder zijn sinds 1 jaar gescheiden. De kinderen (2,1 , 6,8 en 10,2 jaar, allen jongens) wonen de ene week bij vader en de ander week bij moeder. Ouders hebben beiden een verantwoordelijke baan en werken beiden meer dan fulltime. De oorzaak van de scheiding ligt volgens moeder in het feit dat vader haar in het huwelijk regelmatig verbaal en fysiek agressief benaderde, zij heeft hier nooit aangifte van gedaan. Vader geeft aan dat hij moeders beschuldiging lariekoek vindt. De scheiding is in zijn ogen veroorzaakt door het feit dat hij moeder onnavolgbaar vindt in haar emoties en gedragingen. Het is nooit gediagnosticeerd, maar vader weet zeker dat moeder lijdt aan een Borderline persoonlijkheidsstoornis.

De overdracht van de kinderen loopt sinds twee maanden zeer zorgelijk. Moeder is geschokt en boos over het feit dat vader een 10 jaar jongere vriendin heeft die zich opdringt aan de kinderen. Ouders geven elkaar geen informatie meer over het verloop van de week die door de kinderen bij hen is doorgebracht. De au-pair die door ouders gedeeld wordt is degene die de opvoedkundige link is tussen de situatie bij vader en moeder. De kinderen lopen bij de overdracht op zondagavond vanuit de auto alleen richting de voordeur van de ouder waarbij ze zullen gaan verblijven. Het jongste kind loopt tussen zijn twee grotere broers in naar de voordeur.

School meldt over de twee oudste kinderen dat zij altijd op tijd en verzorgd op school zijn. Beide kinderen zijn de laatste tijd echter zo goed als onzichtbaar in de klas. De prestaties van de kinderen zijn op zich op niveau, maar zouden (gezien eerdere prestaties) hoger kunnen zijn. Sociaal-emotioneel gezien lijken beide kinderen niet goed in hun vel te zitten. School kent hen als vrolijke, initiatiefrijke kinderen. Momenteel zijn beide kinderen dat echter niet meer. Het kinderdagverblijf heeft onlangs geprobeerd met ouders in gesprek te komen over de blauwe plekken die de jongste de laatste tijd zichtbaar meer heeft dan andere kinderen van die leeftijd. Het gaat om grote blauwe plekken op de rug en billen. Ouders hebben beide onafhankelijk van elkaar aangeven de zorgen van het kinderdagverblijf niet te delen. Beide ouders hebben de plekken waar het kinderdagverblijf het over heeft gezien, maar dit is volgens hen veroorzaakt door een val van de schommel. De au-pair heeft hen over deze val op de hoogte gesteld.

Vignet 2: *Vader LVB, moeder depressief*

Vader (18 jaar), moeder (20 jaar) zorgen samen voor hun dochter van 5 maanden. Vader wordt begeleid in zijn zelfstandig functioneren op grond van het feit dat hij een verstandelijke beperking heeft (TIQ=70). Vader werkt sinds kort drie dagen per week in de sociale werkplaats hetgeen hij heerlijk vindt. Moeder wordt op basis van haar steeds terugkerende depressies begeleid vanuit de GGZ. Het gaat op dit moment redelijk met moeder (muv het feit dat zij een verstoord dag- nachtritme heeft). Samenwerken met de hulpverlening is zowel voor vader als

voor moeder een aandachtspunt. Beide ouders zijn geneigd adviezen te negeren of ‘ja’ te zeggenen ‘nee’ te doen.

Het gezin staat bekend om het feit dat ouders met regelmaat fysieke conflicten hebben. Deze conflicten duren niet lang. Na een uur is de vrede vaak weer teruggekeerd en geven beide ouders aan weer blij met elkaar te zijn. Beide partners lopen schrammen en blauwe plekken op tijdens de conflicten. Sinds de geboorte van hun dochter doen dergelijke incidenten zich alleen voor als hun dochter slaapt.

Er is een zeer beperkt netwerk. De ouders van zowel vader als moeder zijn bij het gezin betrokken. Zij herkennen het patroon van de ruzies die ouders hebben. Zij zien hierin geen probleem, zo zijn ouders nu eenmaal. Bovendien hechten zij zeer aan het zelfstandig functioneren van hun kinderen. Zussen en broers van ouders hebben geen contact meer met ouders. Ouders houden dit af omdat zij te veel kritiek vanuit de contacten met hen ervaren.

Dochterlief groeit als kool en slaapt goed. Het consultatiebureau is tevreden over haar ontwikkeling. Met name vader is erg gericht op zijn dochter.

Twee weken geleden is er een melding binnengekomen bij Veilig Thuis waarin de buurvrouw melding doet van het feit dat ouders slaande ruzie hadden (zij hoorde via het openstaande raam hoe ouders schreeuwden en elkaar sloegen), de baby lag te huilen en opa (mz) in alle rust de tuin stond bij te werken. Ouders en grootouders zijn geconfronteerd met deze melding. De reactie is eensgezind, de buurvrouw zeurt wel vaker.

Vignet 3: *Vader in detentie, probleemgedrag zoon*

Moeder woont alleen met haar 2 kinderen van 12 (meisje) en 15 (jongen) jaar oud. Vader zit in de gevangenis zijn straf uit nadat hij jaren zijn geld heeft verdiend met drugssmokkel en afpersing. Moeder en de kinderen bezoeken vader trouw, tweemaal per maand in de gevangenis.

De opvoedingssituatie bij moeder thuis is stabiel. Moeder vindt het zwaar om alleen te staan in de opvoeding en niet te kunnen overleggen met vader. Gelukkig wordt moeder in de opvoeding van haar kinderen met regelmaat bijgestaan door haar zus en zwager. Bij de opvoeding van haar dochter ervaart moeder geen problemen. Haar zoon daarentegen zorgt regelmatig voor problemen. Onlangs is bij haar zoon ADHD gediagnosticeerd. Regelmatig stuitert (blijft door praten, loopt tijdens de les weg, valt leraren in de rede etc.) hij door de klas (3 HAVO) en zet hij medeleerlingen aan tot rottige geintjes. School geeft aan dat zijn gedrag de laatste maanden steeds minder acceptabel is. Zijn cijfers daarentegen zijn nog steeds prima op niveau.

Opvallend voor school zijn de grote hoeveelheden geld waarmee hij zijn medeleerlingen lijkt om te kopen. Moeder heeft geen idee hoe hij aan dit geld komt. Praten over zijn gedrag laat haar

zoon niet toe. Op momenten dat hij boos is verwijt haar zoon haar dat zij zijn vader ook al heeft verraden. Uiteindelijk blijkt dat haar zoon aan zijn geld komt door het doorverkopen van wiet.

Na inmenging van de politie/justitie krijgt haar zoon toezicht en begeleiding opgelegd met een proeftijd van 2 jaar. Het gedrag van haar zoon baart moeder echter ondanks dit nog steeds zorgen. Op school blijft hij voor onrust zorgen, inmiddels verpest hij de sfeer thuis door zijn zus voortdurend te pesten/dwars te zitten en negeert hij de afspraken die zij met hem maakt.

Moeder werkt graag en goed mee aan de hulpverlening, haar zoon echter doet dit minder goed.

Bijlage 4: Samenstelling klankbordgroep, stuurgroep en kerngroep

Stuurgroep

- Lisette Bitter, Hogeschool Utrecht (verslaglegging)
- Jacqueline Bosker, Hogeschool Utrecht
- Andrea Donker, Hogeschool Utrecht
- Peter van Eijk, Raad voor de Kinderbescherming (tot november 2017)
- Tanno Klijn, Samen Veilig Midden-Nederland
- Frank Groen, Leger des Heils Jeugdbescherming & Reclassering (vanaf september 2018)
- Anneke Menger, Hogeschool Utrecht (tot april 2018)
- Gert Jan Smit, Leger des Heils Jeugdbescherming & Reclassering (van november 2017 tot augustus 2018)
- Francis van der Steen, Raad voor de Kinderbescherming (vanaf januari 2018)
- Henri Verbruggen, William Schrikker Stichting (tot juni 2017)
- Stijn Verhagen, Hogeschool Utrecht (voorzitter)
- Margo Walpot, Leger des Heils Jeugdbescherming & Reclassering (tot februari 2017)
- Eva Wissink, William Schrikker Stichting (vanaf juni 2017)

Klankbordgroep

- Cora Bartelink, Nederlands Jeugdinstituut
- Harmke Bergenhenegouwen, Samen Veilig Midden-Nederland (vanaf maart 2018)
- Lisette Bitter, Hogeschool Utrecht (verslaglegging)
- Jacqueline Bosker, Hogeschool Utrecht
- Kitty Jurrius, Hogeschool Windesheim
- Ruudje Kea, William Schrikker Stichting
- Marius van der Klei, Jeugdzorg Nederland
- Anneke de Leeuw, Samen Veilig Midden-Nederland (tot maart 2018)
- Katinka Lünnemann, Hogeschool Utrecht / Verwey-Jonker Instituut (vanaf oktober 2017)
- Anneke Menger, Hogeschool Utrecht (voorzitter, tot december 2017)
- Adri van Montfoort, Van Montfoort
- Vivienne de Vogel, Hogeschool Utrecht (voorzitter, vanaf januari 2018)
- Saskia Wijsbroek, Hogeschool Utrecht

Kerngroep[23]

- Harmke Bergenhenegouwen, Samen Veilig Midden-Nederland
- Lisette Bitter, Hogeschool Utrecht (verslaglegging)
- Rini Bogers, Raad voor de Kinderbescherming (tot juni 2018)
- Ellineke Bolt, Leger des Heils Jeugdbescherming & Reclassering
- Jacqueline Bosker, Hogeschool Utrecht (voorzitter)
- Jantine Hemrica, Samen Veilig Midden-Nederland
- Peter Kouwenberg, Leger des Heils Jeugdbescherming & Reclassering (tot december 2016)
- Anneke de Leeuw, Samen Veilig Midden-Nederland
- Francis van der Steen, Raad voor de Kinderbescherming (vanaf juni 2018)
- Lizzy van de Wege, William Schrikker Stichting Jeugdbescherming & Jeugdreclassering (tot september 2018)

[23] De leden van de kerngroep waren betrokken bij de organisatie van het onderzoek en gaven gedurende het onderzoek tevens advies.